

**Баргузидаи ашъор ва осори насрии
шоиру нависандагони қўҳистони Нурато**

ГУЛИ САНГ

«TAMADDUN»

Тошканд – 2021

УЎК: 821.222.8

КБК: 84(5 Точ)7

И-48

Гули санг. Баргузидаи ашъор ва осори насрии шоиру нависандагони кӯхистони Нурато. Тошканд: «TAMADDUN», 2021. 312 сах.

Мураттиб ва муҳаррир:

Юнуси ИМОМНАЗАР,
адиб, узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон

Муҳаррири масъул:

Олим ДАВЛАТЗОДА, доктори фалсафа доир ба илмҳои филология

Аз назари маъмурию расмӣ деҳаҳои Эҷ (ҳамроҳ бо Соӣхурд ва Симбулоқ), Соб, Синтаб ба ноҳияи Нуратои вилояти Навоӣ, деҳаҳои Мочарм, Андагин, Ўҳм, Ҳоят, Асраф, Пораит ба ноҳияи Фориши вилояти Чиззах ва деҳаи Устук ба ноҳияи Қӯшработи вилояти Самарқанд тааллуқдоранд. Агарчи деҳоти ёдиуда дар таркиби се вилояти мухталиф ҳастанд, таърих, забону адабиёт ва фарҳанги онҳо бояд тавъам, таҳти унвони тоҷикони кӯхистони Нурато омӯхта шаванд. Далели қотеъи ин пешниҳод он аст, ки мардуми қаторкӯҳи Нурато аз замони пайдоиши худ то ба ҳол дар канори ҳам зиндагӣ карда, дорои расму оин, одоту одоби мушобеҳу яқсохт мебошанд ва забони модарии онҳо ягона аст – тоҷикӣ (форсӣ). Бо мурури чандин садсола рафтуомади муттасил, додугирифтӣ ҳамешагӣ, забони ноби порсӣ, ҳамхонии шинуҳез ва ҳар гуна фарҳанги мардумӣ дар ин деҳаҳои кӯхистонӣ устувор боқӣ мондааст ва бо ҳамин тавъамӣ идома меёбад.

Аз ин рӯ, китоби «Гули санг» намунаҳои боризи назму насри эҷодкорони кӯхистони Нураторо дарбар мегирад. Бояд гуфт, ки шоиру нависандагони ин кӯхистон миллат ва диёри худро дар ҷаҳони назму насри форсизабонҳо рӯнамоӣ мекунанд. Онҳо ба мисли гули санг аз дили кӯхистони саҳту санглох падид омада нашӯнамо меёбанд, асарҳои мондагор меофаранд, ба афзудани обрӯ ва шукӯҳи диёри худ мусоидат менамоянд.

Китоби мазкур бо фаро гирифтани ашъору осори насрии беҳтарин адибони кӯҳсори Нурато ба доираи васеи хонандагон, ба одамони касбу кори гуногун, донишомӯзу донишҷӯён ва ҳар касе, ки завқу иштиёқ ба каломии ноби бадеӣ дорад, пешниҳод мегардад.

Китоб мутобиқи имлои «Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ» (Душанбе, «Шарқи озод», 2013) омодаи нашр гардид.

ISBN 978-9943-5122-0-7

© «Tamaddun», 2021.

© Юнуси Имомназар, 2021

ШАРҲИ РҶӢИ КОР ОМАДАНИ КИТОБ

Аз рӯзе, ки худамро мешиносаму ба фарқи сиёҳу сапеди гирду барам меравам, ба унвони беҳтарин идеал дар ҳаёти худ падарамро шинохтаам. Ӯ инсоне буд дарёдилу дилёб, бениҳоят заҳматкашу саҳтҷон, пухтакору дурандеш. Аз худ бештар ғами дигаронро меҳӯрд, барои баровардани ниёзи наздикону дӯстонаш пайваста камари ҳиммат мебаст. Асло аз ёдам намеравад, вақте ки дар хурдсолӣ бо бачаи ҳамсоямон муноқиша карда будам, падарам маро садо зада, гӯшмол дода, гуфта буд: «Мо ҳамеша дар бачагӣ чанги сағҳоро тамошо мекардем, ҳоло мебинам, ки он одат ба одамҳо низ гузаштааст. Шарм намекунӣ бо ҳамсоябача дасту гиребон мешавӣ? Пас, меҳру оқибат кучо шуд, ҳаққи ҳамсоягӣ дар кучо монд? Ё барои ту ин чизҳо аҳамият надоранд?». Аз он ба баъд, дигар асло бо бачаҳо туюман нарафтаам ва ба ин монанд гӯшмолу насихатҳои падарамро борҳо шунида, пайрави гуфтаҳоиаш амал кардаам.

Падарам – Чамоли Орзумурод пас аз хатми мактаби миёна ба шаҳри Душанбе меравад ва донишҷӯии факултаи ҳисобдории Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон мегардад. Вақте ки пай мебарад барои падару модари серфарзандаш таъмини моддии бачаҳо мушкил аст, аз ҳамон соли аввал ба таҳсили шабона мегузарад ва рӯзона кор мекунад. Солҳои 1978 – 1980 дар минтақаи дурдасти кишвари Русия дар Камчатка хидмати сарбозиро адо мекунад. Пас аз як соли хидмат хонадор шуда, модарамро низ ба Душанбе мебарад. То поёни таҳсилоти донишгоҳ дар хонаи иҷоравӣ нишаста, ҳар ду кор карда рӯз мегузaronанд. Он солҳо падарам чӣ гуна давутози рӯзгор, азобиҳои таҳсил ва мушкилоти корро аз сар гузаронда буд, ба худаш аён буду ба Парвардигор. Бе шубҳа, он гуна вазъи зиндагӣ ба касоне ҳам ошно аст, ки рӯз кор мекунанду шаб таҳсил ва то саҳариҳо китоб мехонанд...

Падарам пас аз соҳиби диплом шудан ба зодгоҳи худ деҳаи Эҷ бармегардад ва сараввал дар идораҳои давлатии колхозамон ҳисобдорӣ мекунад. Аз устодони худ – Мустафо Раҳимов, Худойкул Азимов, Ҳаким Давронов, Зайниддин Амонов таҷрибаи кору ҳаёт омӯхта пухта мешавад. Пас аз бознишаста шудани устодаш Мустафо Раҳимов, ки чандин сол раиси ҳисобдорӣ буд, вазифаи ӯро ҳисобдори аршад Эшмурод Нурмуродов ба уҳда мегирад. Вале пас аз як сол (соли 1996) бо пешниҳоди ҳайати мудирияти Ширкати давлатии «Нурато», ки на танҳо дар вилояти Навоӣ, балки дар саросари кишвар аз маъруфттарин муассисаҳои гӯсфанди қароқулпарварӣ ба шумор мерафт, падарам раиси ҳисобдорӣ таъйин мегардад. Қолиби диққат ин аст, ки дар давоми фаъолияти ӯ чанд нафар мудир иваз мешаванд, вале вай ҳамеша сари вазифааш побарҷо мемонад. Аз пайи ҳисобу китоби дақиқ, коршиносӣ ва таҷрибаҳои андӯхтаи падарам ширкати чорводории «Нурато» як муддат хеле ғанӣ гардида, саршумори молҳояш аз панҷоҳ ҳазор мегузарад, дар чарогоҳи кӯҳии ширкат галаи аспон ба вучуд меояд. Дар идомаи кор ҳамзамон бо хоҷагиҳои махсуси парвариши моли фарбеҳ ба ташкили рамаи бузҳои оренбургӣ (барои тибиту ширашон) низ муваффақ мешаванд.

Бар замми кори асосӣ, падарам яке аз фаъолони ноҳияи Нурато ва шаҳраку деҳоти зертобеи он – Синтаб, Соб, Эҷ, Авлиё ва авулҳои қазоқнишин буд. Ба туфайли ҳимоятҳои ҳаққу ҳуқуқи шаҳрвандон, проблемагузорӣ, ҳалли масъалаҳои рӯзмарра ва ёриву пуштибониҳои ҳамешагӣ ба халқ, чанд муддат ҳамчун намояндаи мардумӣ дар Шӯрои намояндагони мардумии вилоят ва ҷумҳурӣ интихоб мешавад. Ҳар гоҳ ҳамшаҳриёну дӯстони падарам аз хислатҳои неки ӯ, аз саъю талошҳои доимиаш, аз он ки ба мардуми одӣ муттасил дасти ёрӣ дароз мекард, таъриф мекунанд, сарам ба осмон мерасад, бо фаҳру ифтихор ӯро бузургу беҳамто мебинам, бо тамоми вучуд ба ӯ эҳтиром мегузорам.

Афсӯс, қисмат ба сари одам рӯзҳоеро меовардааст, ки на хурд дарк мекунаду на бузург. Касе намедонад, фардо ба чӣ гуна пешомад рӯ ба рӯ

мешавад, аз чумла, падари заҳматпешаи ман. Ў аз бозиҳои талхи зиндагӣ дар ғафлат монда буд. Вақте ки даргири қору мушқилоти рӯзгор дар миёни Авлиёву Эҷ равуо мекард, ногаҳон ба тасодуми саҳте дучор меояд. Дар он рӯзи наҳси тирамоҳӣ пеш-пеши ғуруби хуршед, ки уфук ранги хунин мегирифт, поре аз замини асфалтӣ низ бо бархӯрди ду мошини сабукрав ба «фигон» омада, пардаи хунин ба сар мекашад. Бо ин бархӯрди дилозор падари меҳрубону дарёдилам, ҳамон инсоне, ки хурду калон дӯсташ медоштанду барояш эҳтиром меварзиданд, дар остонаи синни шаст ба марги муфочо мубтало мегардад...

Дардо, ҳасрато! Во, дарег!

Аз замони даргузашти падари бузургворам чанд сол сипарӣ мешавад, вале ханӯз ки ханӯз ӯ дар зехну дидаам зинда метобад, бо нигоҳҳои ҷиддию меҳрубонаш, бо шӯхию хандаҳои дилошӯбаш, бо ҳама салобату маҳобаташ дар пеши назарам падида меояд. Лаҳзае нест, ки суханҳои ноби ӯ, панду насиҳатҳои падаронаи ӯро аз ёд барорам. Падарам бо як ҷаҳон арҷу эҳтиром ба одамон, мегуфт: «Бо ҳар касе рӯ ба рӯ меоям, саъй кун ба қабри дилаш роҳ ёбӣ. Ба ӯ муомилаи хуш кун, сухани нек гӯӣ, мулоим бош. Ман аз муаллимонанон, аз шоиру нависандагонанон, аз одамони рӯзгордидаю пухташуда ҳамин гуна муомиларо омӯхтаам. Алалхусус, ба устодону аҳли сухан хушрафтор бош».

Чанде қабл, дар ҳоле ки сарро миёни ду даст гузошта бо ёди падар менишастам, ҳис кардам аз ғайб касе бо ман ҳарф мезанад. Намедонам, гӯё овози ғайб бароям хеле шинос менамуд, ба мисли садои падарам хеле муассир ба гӯшҳоям менишаст: «Биё, бо ҳам ба орзуҳои нимароҳи падарат мерасем, – овози маҳину тасаллибахш маро ғарқи худ сохт, – суханҳои ноби кӯҳистони Нураторо чамъ карда ба мардум мерасонем. Мебинӣ, ки бо ин ҳиммат ҳам рӯҳи падар шод шудаасту ҳам мардуми бисёр аз китоби калому сухани нек бархурдор. Ё Аллоҳ, кори хайро ба таъхир магузор!».

Он овози ғайб, намедонам хоб буд ё руъё, маро водор кард бо устои сухан, адиб Юнуси Имомназар мулоқот кунам. Ва ҳоло, Худоро шукр, бо эҳтимоми эшон ва ёрию дастгирии шоирони маҳбуб Паймон ва Абдулло Субҳон яке аз орзуҳои падари бузургворамро рӯйи об баровардам. Бехтарин осори назму насри эҷодкорони кӯҳистони Нураторо гирдоварӣ намуда, онҳоро бо ҳамдастии модарам Муҳаббат, бародарам Хайём ва хоҳаронам аз ҳисоби мероси падарам бо номи «Гули санг» ба таъб расонидем. Умедворам, бо ин ки китоби мазкур ёдгоре барои зинда ниғаҳ доштани рӯҳу хотири падарам – Ҷамоли Орзумурод аст, ҳамчун як манбаи судманду дардхури адабиву бадеӣ, намунаи боризи адабиёти тоҷик ва ҳамчун китоби дӯстдоштаи халқи тоҷик низ рӯнамоӣ мегардад ва хурду калон, донишомӯзу донишҷӯён, ҳама гуна касоне, ки ба забону адабиёт меҳр доранд, аз он баҳра хоҳанд бурд.

Ҷалоли Ҷамол,
мудири омили намоёндагии «Мерседес Бенс»-и Олмон
дар шаҳри Ал-айни АМА

ДАР ҲОШИЯИ КИТОБИ «ГУЛИ САНГ»

Риштакӯҳҳои Нурато яке аз шоҳаҳои ғарбии силсилакӯҳҳои Ҳисору Олой (Қаратоғ, Октоғ ва Нурато) буда, ҳамчун ҷузъи ҷудонопазири табиати кӯҳистонии Осиёи Миёна дар хоки Ўзбекистон қарор доранд. Ин қаторкӯҳ ба унвони бехтарин садде аз самти шимол аст, ки муқаддаман аз ҳазорсолаи пеш аз милод шаҳрҳои Варорӯд, бахши калони водии Зарафшонро то шаҳри Навоӣ аз баду балоҳо, минҷумла, аз боду гирдбодҳои харобизои биёбони Қизилқум ҳифозат мекунад ва дар ин хиттаи пурҷамъият шароити хубу мусоиди зиндагиро фароҳам меоварад. Баландтарин қуллаи риштакӯҳи мазкур Сарихаёт аст, ки ҳоло дар нақшаҳо ва асноди расмӣ бо калимаи ўзбекии Ҳаётбошӣ ном бурда мешавад (2169 м).

Кӯхистони Нурато дар қисми шимолу ғарбии шаҳри Самарқанд воқеъ буда, маҳдудаҳои он аз назари маъмурӣ мутааллиқ ба вилоятҳои Самарқанд, Навоӣ ва Қиззах аст. Ин кӯхсор аз баҳши чанубу шарқ ба самти шимолу ғарб ба фосилаи 170 км тӯл мекашад. Сари теппаю қуллаҳо бештар бо варақсангҳои сурбиранг пӯшида шудааст. Аз се-панҷкилометрии доманакӯҳҳои қисми шимолӣ паҳнои дашти Қизилқум оғоз меёбад. Дар фосилаи 15 – 18 км ба таври мувозо бо риштакӯҳҳои Нурато дарёчаи Ҳайдаркӯл воқеъ аст. Бар асоси бароварди соли 2006 ин дарёча (кӯл) дорои арзи мутавассити 34,8 км ва тӯли 160 км буда, умқаш ба ҳисоби миёна ба 34 м мерасад. Он бо номи мустаори «дарёчаи фирӯзай дар дили регзор» маъруф шудааст. Оби дарёча шӯр, ҳаҷми он тахминан 45 километри мукааб аст. Аз сатҳи баҳр дар баландии 247 м қарор дорад. Дар Ўзбекистон хушмазатарин моҳиҳо аз ҳавзаи ҳамин дарёча ба даст меоянд.

Дар миёнаи даштҳои байни Ҳайдаркӯл ва риштакӯҳҳои Нурато, дар наздикии шаҳраки Банди ноҳияи Фориш Оббанди Хонбандӣ воқеъ аст, ки манзараи шигифтангезе дорад. Ин оббанд ханӯз дар асрҳои миёна аз ҷониби деҳқонҳои таҳҷой сохта шудааст ва барои ҳар як сайёҳ ҷолиби диққат мебошад. Яъне, дар дили саҳрои хушк обшори нозанин – Шаршараи садди Хонбандӣ ҷо хуш кардааст. Шаршара аз обҳои Илончисой маншаъ мегирад ва аз болои оббанд ба поён сарозер мерезад. Баландии оббанд 15 м, дарозияш дар поён 24 м ва дар боло 50 м аст. Ғафсии девори сад дар поён ба 8 м ва то боло камбаршавон омада ба 2 м мерасад. Оббанд аз сангҳои яксохт ва бо андозаҳои яксони ба ҳамдигар қуфлу калидшуда эҳдос гардидааст.

Дар наздикии Қиззах яке аз ҷойҳои дидани риштакӯҳҳои Нурато Дарвозаи Темур (бо номи Моргузар низ ёд шудааст) воқеъ мебошад, ки дар ин дара рӯди Сангзор ҷорӣ аст. Агарчи арзи дара ҳудудан 120 – 130 м мебошад, дар маҳалли «дарвоза» бо ду харсанги азими кӯҳшакл танг шуда, бари гузаргоҳаш то 40 м коҳиш меёбад. Дар сатҳи харсангҳо катибаҳои форсӣ ба чашм меҳӯранд.

Дар қисми ғарбии риштакӯҳҳои Нурато дараи муъҷизаосои Сармиҷ қарор дорад, ки он бо петроглифҳои худ машҳур аст. Сангнигораю катибаҳо ва аносири кимиёии ин минтақа ҳанӯз комилан омӯхта нашудааст.

Оромгоҳи Нукриддин Қаттол дар шаҳраки Авлиё ва ба хусус, шаҳри бостонии Нурато бо Чашмаи бемисолу ёдгориҳои арзишманди таърихии худ ба кӯҳистони Нурато ҷалолу шаҳомати беандоза ато мекунад. Омӯзиши таъриху фарҳанг ва адабиёти деҳоти тоҷикнишини кӯҳистонро бидуни иртибот бо мардуми шаҳри Нурато тасаввур кардан амри муҳол аст.

Дар миёни дараҳо ва баландиҳои кӯҳистони Нурато бошад, чандин ёдгории дидани таърихӣ мавҷуд мебошад, ки қадимат ва моҳияти аслии онҳоро ҳанӯз пурра наомӯхтаанд. Аз ҷумла, дар ҳаволии деҳаи Эҷ: катибаҳои рӯйсангии дараҳои Зихнок, Қалъа, Фечак ва Пиргирӯд, қалъаи бештар аз духазорсолаи Фечак, ғори пурасрори дараи Ғорикон, Хонақоҳи Ҳазрати Довуд, Гӯри Сӯфӣ, Пиритурк, Мазори Миёна, оромгоҳи Хоча Рӯшноӣ, оромгоҳҳои Сарибу Дариуштурӣ; дар Синтаб: мазорҳои Ширинато, Хӯчамаҳмад, Саврато, Ғоибато, Боботан, Ҳазрати Мулло Валӣ, Хӯчапорсо, Коризато, Бибикон, Сирак, чашмаи Акко, шаршараи Обҷаҳ, баландиҳои Шаҳидон, Сум, Умар, Сафаралӣ, Козбон, Қӯрғон, Регак, кӯли Фозилмон; дар Мочарм: чоҳҳои Аваз, Узок, Ҳосил, ҳавзҳои Кироми азим, Хӯча, Лойқа, Қӯтони Кочак, обанбори қадимаи Нойҳавз, оромгоҳи Ҳазрати Зайнулобиддин, дараhti ҳамешасабзи Арча, Ҳазрати Имом, Эшони Халифа (Андагин); дар Ўҳм: Бобои Шаршара, ғорҳои Каждум, Парандоз, Шахи Зард, Шахи Алӣ, Рухшах, қабристонҳои Чилгазато, Ғучи Ғозӣ, Ҳазрати Бибӣ, Шаҳидон, Азизон, Ҳасратато, Ҳазрати Эшон; дар Ҳоят: поғутҳои (ғор) Бобои Ғафур, Хӯчамқул, Баҳримурод, Шахи Қӯрғон, нақшҳои рӯйсангии Сайидон, Нови Дароз, Пичак, Форғу; дар Порашт: Сухчи Абдуллоҳон, Султонтеппа; дар наздикиҳои Устук: Сойи Устук, обанбори Абдуллоҳонбандӣ ва қариб дар ҳар як деҳа мавҷудияти осиебҳо, ҷувозҳои равғанкашӣ, сутуну зинаҳои

боқимондаи масҷидҳо аз пешинаи пурасрор ва фарҳанги волои мардуми таҳҷойӣ дарак медиҳанд.

Барои мо он чиз бениҳоят муҳим аст, ки аз қадимулайём дар кӯҳистони Нурато тоҷикон зиндагӣ мекунанд ва дар асл, халқи таҳҷойӣ ва муқим асосан тоҷикҳо мебошанд. Мутаассифона, чандин деҳу русто ва гузарҳои тоҷикнишин бо мурури солҳо ва аз дасти сиёсатҳои роҳафта аз байн рафтаанд, мардум пароканда шудаанд, одамон манзилҳои худро тарк карда ба ҷойҳои дигар кӯч бастаанд (ҷунончи, аз деҳоти Саврак, Ҷӯш, Бузургато, Урганҷӣ, Сарикӯл, Тиллокон, Барак, Сунбул, Бурган, Ҷадир). Дар ҳоли ҳозир деҳоти тоҷикнишини боқимонда асосан дар доманакӯҳҳои қисми шимолии риштакӯҳҳои Нурато – аз машриқ ба самти мағриб деҳаҳои Порашт, Асраф, Ҳоят, Ёҳм, Мочарм, Андагин, Синтаб, Соб, Симбулоқ, Эҷ, Сойхурд ва дар қисми шимоли қаторкӯҳ деҳаи Устук арзи вучуд доранд. Аз лиҳози маъмури деҳаҳои Порашт, Асраф, Ҳоят, Ёҳм, Мочарм мутааллиқ ба ноҳияи Фориши вилояти Ҷиззах, Синтаб, Соб, Симбулоқ, Эҷ, Сойхурд марбут ба ноҳияи Нуратои вилояти Навоӣ мебошанд ва деҳаи Устук ҷузви Ҷамоати шаҳрвандони Урганҷии ноҳияи Қӯшработи вилояти Самарқанд аст. Дар ҳамаи ин деҳот омӯзиш ба забони модарӣ сураат мегирад.

Дуруст, аз назари маъмурию расмӣ деҳаҳои ёдшуда мутааллиқ ба се ноҳия ва се вилояти мухталиф ҳастанд, вале таърих, забону адабиёт ва фарҳанги онҳо бояд тавъам, таҳти унвони тоҷикони кӯҳистони Нурато омӯхта шавад. Далели қотеъи ин пешниҳод он аст, ки мардуми риштакӯҳҳои Нурато аз замони пайдоиши худ то ҳол дар канори ҳам зиндагӣ карда, дорои расму оин, одоту одоби мушобеҳу яксохт мебошанд ва забони модарии ягона доранд. Аз миён чандин садсола мегузарад, вале рафтуомади муттасил, додугирифта ҳамешагӣ, забони ноби порсӣ, ҳамхонии шинухез ва ҳар гуна фарҳанги мардумӣ дар ин деҳаҳои кӯҳистонӣ устувор боқӣ мондааст ва бо ҳамин тавъамӣ идома меёбад.

Мардуми кӯхистони Нурато аз замонҳои пеш равобитаи ноғусастанӣ бо шаҳру минтақаҳои атроф доранд ва бо тақозои зиндагӣ одамони бисёре гоҳе танҳо, гоҳе бо оилаҳояшон ба чор сӯ нақли макон кардаанд. Ҳоло дар гӯшаи канори кишвар ва гузашта аз ин, дар Тоҷикистон, Русия, Қазоқистон, Қирғизистон, ҳатто мамолики Аврупою Амрико зодагони устукӣ, асрафию пораштӣ, ҳоятию ӯхмӣ, мочармию андагинӣ, синтабию собӣ ва эҷиyo сойхурдиyo метавон дучор омад. Аз ин сарзамини кӯхистонӣ донишмандон, муарриху меъморон, шоиру нависандагон, муҳандису муғанниён, варзишкорон, дар кул, инсонҳои хунарманду соҳиби касбу пешаи гуногун сабзида баромадаанд. Қисми асосии онҳо фаротар аз забони модарӣ, бо забонҳои русӣ, ўзбекӣ ва ахиран бо забони англисӣ низ фаъолият намуда, шуҳрат ёфтаанд.

Чойи зикр аст, ки дар кӯхистони Нурато мардум забони модарии худро чун гавҳараки чашм пос медоранд. Забону адабиёти форсизабонони ин минтақа то ба имрӯз побарҷост. Дар ин садсолаи ахир бисёр инсонҳои равшанзамир бо забони модарии худ доди суҳанро дода, дар риштаҳои таъриху бостоншиносӣ, хунармандию мардумшиносӣ ва бе шак, дар бахши забону адабиёт ва фарҳанги тоҷик пажӯҳишҳо анҷом додаанд. Шоиру нависандагони ин кӯхистон миллат ва диёри худро дар ҷаҳони назму насри форсизабонҳо рӯнамоӣ мекунанд. Онҳо ба мисли гули санг аз дили кӯхистони саҳту санглох падид омада нашўунамо меёбанд, асарҳои мондагор меофаранд, ба афзудани обрӯ ва шукӯҳи диёри худ мусоидат менамоянд.

Инсонии равшанфикр, таърихдони шинохтаи кӯхпояи Нурато **Ҳотам Бозоров** соли 1939 дар деҳаи ӯхм таваллуд меёбад. ӯ муҳассили факултаи таъриху филологияи Донишқадаи омўзгории Ленинобод (Хуҷанди имрӯз) аст. Фаъолияти хешро бо пешаи омўзгорӣ оғоз намуда, ҳамчун мудири мактаб, коршиноси аршад ва мудири шуъбаи умумии кумитаи ҳизбии ноҳияи Фориш (дар замони Иттиҳоди Шӯравии собиқ) ва чандин сол ба унвони

масъули методии мактабҳои тоҷикии ноҳияи Фориш кор мекунад. Беҳтарин дастоварде, ки ин марди зиёӣ барои миллат дорад, китоби таърихию мардумшиносии ӯ «Шарораи хотираҳо» (Тошканд: «Тамaddon», 2015) аст. Китоби мазкур маъҳази муҳимме дар омӯзиши таъриху фарҳанги деҳаи бостонии Ҷумҳурии Тоҷикистон, мардум ва шаҷараи авлодии ӯҳмиён ба шумор меравад.

Холназар Ҷулзода (1939 – 2016) низ аз фарзандони фарзонаи деҳаи бузурги Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Ӯ мактаби миёнаро дар ноҳияи Сирдарё бо медали тилло хатм намуда, соли 1960 ба шуъбаи форсии Донишгоҳи давлатии Тошканд дохил мешавад. Пас аз хатми донишгоҳ дар Донишгоҳи Кобули Афғонистон низ давраи омӯзиши забону адабиёти форсиро фаро мегирад. Фаъолияти кории худро ба унвони устои забони форсӣ дар Донишқадаи омӯзгории Сирдарё оғоз мекунад. Баъдан се сол ба унвони муҳаққиқ ва мутарҷим дар кишвари Афғонистон ифои вазифа менамояд. Дар он чо вожаномаро иборат аз 12 ҳазор истилоҳи фанӣ (техникӣ) тартиб медиҳад. Соли 1970 рисолаи номзадии худро дар мавзӯи «Таҳлили муқоисавии истилоҳоти фанӣ забонҳои тоҷикиву дарӣ» дифоъ мекунад. Холназар Ҷулзода дертар дар Донишгоҳи забонҳои хориҷаи Тошканд ба унвони устои забони форсӣ ва дар Маркази омӯзишу парвариши ҷумҳурий ба сифати масъули бахши тоҷикӣ фаъолияти корӣ менамояд. Ӯ ҳамчун марди хоксору олиҳиммат аввалин шуда манзили худро дар ихтиёри зиёиёни тоҷик мегузорад ва дар Тошканд хонаи ӯ нахустин идораи Маркази фарҳангии тоҷикон буд. Тайи чандин сол дар ин марказ ба унвони котиб ва ҷонишини раис ифои вазифа мекунад. Дар солҳои бознишастагӣ Холназар Ҷулзода ба эҷод рӯ меоварад. Азбаски ба гиёҳҳои шифобахш алоқаи вофир дошт ва хосиятҳои дармонии гиёҳонро ба хубӣ балад буд, китобчаеро дар ин соҳа ба забонҳои тоҷикӣ ва ўзбекӣ бо номи «Ба дардатон даво меёбед» ба ҷоп мерасонад. Илова бар ин, ёдгории бузургу пурмухтаво аз ин марди шариф китоби бадеию этнографии ӯ «Чашмаи зиндагонӣ» (Тошканд: «Musiq», 2012) аст. Дар ин китоб роҷеъ ба

зодгоҳи бобоиаш – Ҷхм, гӯйиши мардум, таърих ва фарҳангу фолклори деҳа сухан меронад.

Фарзанди барӯманди кӯхистони Нурато, яке аз пояҳои боэътимоди журналистикаи тоҷик **Абдусаттор Нуралиев** 22-юми августи соли 1941 дар ноҳияи Қӯшработи вилояти Самарқанд таваллуд меёбад. Баъд аз итмоми мактаби миёна ба факултаи журналистикаи Донишгоҳи давлатии Қазоқистон дохил мешавад. Соли 1968 ба шӯбаи журналистикаи факултаи филологияи тоҷики ДДМТ ба кор меояд. Ӯ аз соли 1993 то соли 1996 декани факултаи журналистика, солҳои 1996 – 2001 мудири кафедраи журналистика ва адабиёти хориҷаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон буд. Аз моҳи сентябри соли 2003 ҳамчун профессори кафедраи журналистикаи Донишгоҳи Русия ва Тоҷикистон ба донишҷӯён дарс мегуфт. Пажӯҳишҳои доктори илмҳои филологӣ Нуралиев бештар ба самти журналистика ва рабобити адабии тоҷику қазоқ равона шудааст. Китобу дастурҳои «Адабиёти халқҳои Осиёи Марказӣ» (1994), «Абай ва адабиёти тоҷик» (1995), «Таърихи журналистикаи кишварҳои хориҷӣ» (2003), «Асосҳои ҳуқуқи журналистика» (2005), «Жанрҳои ахбории матбуот» (2007) аз беҳтарин пажӯҳишҳои мавсуф ба шумор мераванд. Муҳаққиқи заҳматдӯст аз пайи хидматҳои сазовораш дар соҳаи омӯзишу парвариш ва рӯзноманигорӣ ба унвонҳои Аълочии маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1998), Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2000) муфтахар шудааст. Аз соли 2014 то дами вопасин намояндаи Иттиҳоди нависандагони халқҳои ҷаҳон дар Тоҷикистон буд. 20-уми марти соли 2020 дар Душанбе аз олам ҷашм мепӯшад.

Зодаи деҳаи Эҷ профессор **Маҳмуди Форишӣ** (Нурназаров, 1942 – 2006) дар асл олими ҷуғрофидон, доктори донишҳои иқтисодӣ аст. Барои мактабҳои таҳсили ҳамагонӣ ва донишқадаҳои олии Тоҷикистон китобҳои дарсии ҷуғрофӣ ва иқтисодиётро таълиф кардааст, устоди Донишгоҳи

давлатии Тоҷикистон (1975 – 1996) ва Донишгоҳи давлатии Гулистон (1996 – 2006) буд. Пас аз бознишаста шудан ба забону адабиёт ва мардумшиносӣ рӯ меоварад. Вақте ки аз Душанбешаҳр омада дар шаҳри Гулистон муқим мешавад, гузашта аз фаъолияти омӯзгорӣ дар донишгоҳ ва корҳои илмӣ, сараввал китоби таърихию этнографии ӯ бо номи «Тоҷикони Фориш» ба таъбир мерасад (Гулистон: «Зиё», 2000). Ин китоб манбаи муфассал ва пурмухтавоест, ки дар бораи табиат, мавқеи ҷуғрофӣ ва олами набототу ҳаётҷонварони кӯҳистони Нурато, таърихи гузашта ва имрӯзаи тоҷикони Фориш (муаллиф тоҷикони кӯҳпояи Нураторо тоҷикони Фориш меномад – Ю.И.), қишрҳои ҳамаҷумла, авлоду аҷдод, гӯйиши мардумӣ, эҷодиёти шиғоҳии деҳоти тоҷикнишини қаторкӯҳи Нурато ва дигар падидаҳои ҳунарию фарҳангӣ маълумот медиҳад. Маҳмуди Форишӣ азбаски ҳанӯз дар овони ҷавонӣ ба шеърӣ шоирӣ иштироқи баланд дошт, ба синни солмандӣ расида, шеъргунаҳояшро ҳам мекунад ва дафтарҳои манзуми худро бо номҳои «Рози ниҳон» (Гулистон: «Зиё», 2006) ва «Мавҷи дил» (Гулистон: «Зиё», 2006) ба таъбир мерасонад.

Инсонии равшанзамир ва донишманд **Додо Аваз Нозилов** 20-уми августи соли 1946 дар деҳаи Синтаби ноҳияи Нурато, ки он замони мутааллиқ ба вилояти Самарқанд буд, таваллуд меёбад. Ӯ соли 1969 бахши меъморӣ Донишқадаи политехникии шаҳри Тошкандро бо ихтисоси «архитектура» хатм мекунад ва фаъолияти кории худро ба унвони устодёр дар Донишқадаи давлатии меъморӣ ва сохтмони Самарқанд оғоз менамояд. Соли 1977 рисолаи номзадӣ худро таҳти мавзӯи «Санъати меъморӣ кӯҳсори Ўзбекистон» дифоъ менамояд. Соли 1979 аз байни ҷандидоти докторанти докталанбаб ҳамчун устод ба факултаи меъморӣ Донишқадаи политехникии Тошканд баргузида мешавад. Додо Нозилов пажӯҳишҳои худро идома медиҳад ва соли 1991 рисолаи докторӣ худро таҳти унвони «Санъати меъморӣ дар кӯҳсори Осиёи Миёна» дар Донишқадаи меъморӣ Маскав дифоъ мекунад.

Профессор Додо Нозилов ба узвияти Иттиҳоди меъморони Ўзбекистон ва Созмони тарроҳи (дизайн)-и назди Фарҳангистони бадеии Ўзбекистон пазируфта шудааст. Муқаддаман аз соли 1993 мудирияти кафедраи «Дизайн»-и Донишгоҳи давлатии техникаи Тошкандро ба уҳда дошт. Ӯ то замони бознишаста шудан ҳамчун коршиноси Комиссияи олии аттестатсионии назди Девони Вазирон ва узви Шӯроҳои (гурӯҳҳои кории) махсуси риштаи меъморӣ, ки дар назди Донишкадаи меъморӣ сохтмони Тошканд, Фарҳангистони меъморӣ сохтмони Алмати ва Донишгоҳи техникаи Душанбе фаъол мебошанд, машғули кор буд.

Додо Аваз Нозилов аз ҷумлаи зиёиён ва эҷодкорони барҷастаест, ки гузашта аз осори илмӣ пурарзиш, муаллифи чандин асари бадеӣ-маърифатӣ мебошад ва перомунӣ дастовардҳои меъморӣ, ёдгориҳои бостонӣ таърихӣ, зиндагӣ ва шуғли устою ҳунармандон, дар кул, роҷеъ ба ҳар он чӣ аз ҳаёти ҳамдиёрон дидаву шунидааст, нақлу ҳикоятҳои ранг ба ранг мекунад. Ӯ Чунончи, ду китоби ӯ – «Қиссаҳои дилписанд дар бораи устоёни ҳунарманд» (2008) ва «Манзили ёд» (2011) аз қиссаҳои дилпазири ёддошти фароҳам омадаанд. Осори илмӣ Додо Нозилов бошад, асосан бо номҳои зерин ба таъъ расидаанд: «Санъати меъморӣ кӯҳсори Ўзбекистон» (1972), «Ёдгориҳои меъморӣ кӯҳистонӣ» (1979), «Ёдгориҳои меъморӣ мардумӣ» (1982), «Меъморӣҳои манотиқи кӯҳии Ўзбекистон» (ба забони русӣ, 1984), «Хонаҳои рустой» (бо ҳаммуаллифии А.Ӯролов ва Ш.Тӯрақулов, 1988), «Асосҳои нақшакашӣ ва сохтсозии хонаҳои рустой» (бо ҳаммуаллифии А.Ӯролов, А.Фармонов, С.Матязов, 1994), «Чорбоғ» (1997), «Таърихи тарроҳӣ (дизайн) дар Осиёи Миёна» (китоби 1, 1998), «Ҳунари бумӣ меъморӣ дар ноҳияҳои кӯҳии Осиёи Миёна» (ба забони русӣ, 1999), «Мактабҳои пешрафтаи меъморӣ бумӣ дар кӯҳистони Осиёи Миёна» (ба забони русӣ, 2001), «Дарунорӣ (орозиҳои дохилӣ) дар ҳунари меъморӣ Осиёи Марказӣ» (2005), «Асосҳои таркиби меъморӣ (композитсия)» (бо ҳаммуаллифии И.Дмитриева, Н.Ҳочибоева, 2009). Додо Нозилов дар бисёр

анчуману ҳамоишҳои ватанию байналмилалӣ, ки доир ба навғониҳо ва рушди соҳаи дизайну меъморӣ баргузор шудаанд, маърузаҳо хондааст.

Абдуназари Набӣ яке аз чехраҳои шинохта ва маъруфи кӯхистони Нуратост. Ӯ соли 1947 дар деҳаи Эҷи ноҳияи Фориши вилояти Самарқанд (ҳоло деҳаи Эҷ марбут ба ноҳияи Нуратои вилояти Навоӣ аст) ба дунё меояд ва мактаби ибтидоию миёнаро дар деҳаҳои Эҷу Синтаб фаро мегирад. Фориғуттаҳсили бахши забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд (1969) аст. То бознишаста шудан дар мактаби зодгоҳаш аз фанҳои забон ва адабиёти тоҷик тадрис мекунад. Дар айёми солмандӣ чанд муддат раёсати маҳаллаи «Эҷ»-ро ба уҳда дошт. Ин марди равшанзамир аз ҷумлаи инсонҳои ҳудогоҳе аст, ки ба сабаби комилан ворид будан ба таърих, забон, фарҳанг ва ҳунароҳои мардумии диёри худ ҳамеша барои меҳмонон ва пажӯҳишгарон роҳбаладиро ба зимма мегирад. Дар хонааш китобхонаи бузурге дорад ва аз он тамоми сокинони кӯхпоя баҳра мебаранд. Абдуназари Набӣ дар тӯли чанд сол ба озмунҳои ҷумҳурӣ, ки аз фанҳои забон ва адабиёти тоҷик барпо мешуд, ҳамчун узви ҳайат доварӣ кардааст ва доимо яке аз иштирокдорони фаъоли ҷашнвораю гирдиҳамоиҳои адибону омӯзгорон буд. Бо олимони риштаҳои забону адабиёт, таърих ва аҳли қалам, мисли Абдулғанӣ Мирзоев, Камол Айнӣ, Аҳрор Мухторов, Лоик Шералӣ, Гулрухсор, Адаш Истад, Файзулло Музаффаров, Додо Нозилов, Аскаралӣ Раҷабов, Баҳром Шермуҳаммадов, Ҷумъабой Ҷамроев ошноӣ ва табодули назар дошт ва робитаҳои илмию дӯстии ӯ то ба имрӯз идома дорад. Донишҷӯи урфу одат, расму оини миллӣ, таърихи пешина ва эҷодиёти мардумӣ ҷону дили Абдуназари Набист. Ӯ дар ин бахш очерку мақолаҳои бешумор навиштааст. Соли 2010 аз тариқи нашриёти «Ўзбекистон» нахустин китобаш бо номи «Сарзамине дар доманакӯҳ» ба таърих мерасад, ки доир ба таърих ва фарҳанги мардумии деҳаи Эҷ нақл мекунад. Омӯзгори адиб дар соҳаи назм низ қувва озмудааст. Шеърҳои ӯ нахустин бор дар дафтари

шеъри «Раҳоварди кӯҳистонӣ» (Тошканд: «Ўзбекистон», 2010) гирдиҳам омадаанд.

*Бош чун кӯҳи гарон, боди сабукро бигузор,
Бигзарад бод, вале кӯҳ ба чо мемонад.*

Ўзбакбойи Раҳмон (1958) аз ҷумлаи инсонҳои дилсӯзи миллат, омӯзгори дақиқназар ва таърихшиноси воқеънигор аст. Ӯ пас аз хатми мактаби миёнаи рақами 43 дар факултаи таърихи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон таҳсил мегирад. То замони бознишаста шудан (2020) дар мактабҳои Эҷ ва Сойхурд ба унвони муаллими таъриху ҷамъиятшиносӣ фаъолият мекард. Чанд муддат мудирияти мактабро ба уҳда дошт. Ўзбакбойи Раҳмон муаллифи мақолаю очеркҳои фаровонест, ки доир ба мавзӯҳои илмию ахлоқию фарҳангӣ нигошта ва аксаран дар рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Садои мардум», «Маърифат», «Ҷавонони Тоҷикистон», «Овози Самарқанд», саҳифаи тоҷикии «Илғор чорводор» (ҳоло «Нурнома») ҷоп шудаанд. Бисёр пажӯҳишҳои Ўзбакбойи Раҳмон ба таҳқиқи мавзӯоти нахустин рӯзномаи форсии тоҷикон – «Бухорои шариф», таърихи гузаштаи минтақа ва кӯҳистони Нурато, таҳлил ва интиқоди китобҳои дарсӣ марбут мебошанд. Китоби «Розҳои таърих» (Навой: «Алишер Навоӣ», 2016) беҳтарин дастоварди муҳаққиқ аст, ки маҷмӯи мақола ва очеркҳои ӯро фаро мегирад.

Шакар Дехқон (1958 – 2010) дар кӯҳистони Нурато ва фаротар аз он бо номи шоирӣ шуҳрат ёфтааст. Агарчи таҳсилоти олии надошт ва аз мактаби шоирӣ нагузашта буд, бо истеъдоди фитрию модарзодӣ шеърҳои сараю равон мегуфт. Ӯ шефтаю ошиқи ашъори устоди сухан Лоиқ Шералӣ буд. Беҳтарин сурудаҳои худро дар шакли дубайтӣ меофарид:

*Дилу ҷонам фиғон дорад, гули ман,
Баҳори ман хазон дорад, гули ман.
Пас аз маргам суроғи шеъри ман кун,*

Шакар шеъри равон дорад, гули ман.

Ин шоири содадил, вале худогоҳ натавонист умри дароз бинад. Аз сактаи бемаҳали қалб аз по афтод ва дар синни панҷоҳу сесолагӣ зиндагиро тарк кард. Бо ин ҳол, дар тӯли умри кӯтоҳи худ тавонист як дафтари хурди ашъорашро бо номи «Мавҷҳои Сойхурд» (Тошканд: «Ўзбекистон», 2000) ба чоп расонад.

Саодати Ўзбекбой (Бекназарова) фарзанди шоистаи муаллими бузург Ўзбекбойи Рӯзӣ 1-уми июли соли 1961 дар деҳаи Эҷ таваллуд меёбад. Соли 1978 пас аз хатми мактаби миёна дар факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд таҳсилоти олиро фаро мегирад. Саодатбону ҳамсари яке аз равшанфикрони эҷӣ, ки дар тӯли умри кӯтоҳи худ ба унвони як тан зиёӣ ва коршиноси баҳши омӯзишу парвариш шинохта шудааст, шодравон Ғоибназари Бекназар мебошад. Онҳо ҳамроҳ бо ҳам чандин сол заҳмати омӯзгориро кашидаанд, дар мактабҳои тоҷикии Эҷ, Ургут, Пахтакор бо пешаи муаллимӣ машғул шуда, чархи рӯзгор гардондаанд. Дар ибтидои солҳои навад Саодатбону бо оилаи худ муқими Тошкандшаҳр мешавад ва фаъолиятро дар шуъбаи тоҷикии Кумитаи радио ва телевизиони ҷумҳурӣ идома медиҳад. Сипас, баъд аз ихтисор шудани ҷойҳои корӣ дар радио, бо даъвати мудирияти рӯзномаи «Овози тоҷик» дар ин идораи муътабар ба кор мепардозад. Қобили зикр аст, ки Саодати Ўзбекбой гузашта аз овози нарму дилнишин, ки барномаҳои садо ва симоро обод мекард, қалами бурро низ дорад. Мақола менависад, тарҷума мекунад, матолиби ҷолибу хонданиро таҳия менамояд. Ӯ ба унвони як тан эҷодкор ва рӯзноманигори моҳир дар байни аҳли илму адаб ва халқ шинохта шудааст. Аллакай чанд ҳикояро аз осори адибони ўзбек бо шеваи ба худ хос ба тоҷикӣ баргардондааст. Худаш низ ҳикоя менависад. Забони иншоаш латиф ва бадеияти қаламиҳояш дилпазир аст. Саодати Ўзбекбой ҳоло бори муҳарририи баҳши «Мактаб ва маънавият»-и рӯзномаро бар дӯш дорад.

Чавонмарди суҳаношно **Раҳмони Содик** фарзанди устои таъриху тарбияи ҷисмонии мактаби рақами 43, муаллими кадрдон Чӯракули Содик (рӯҳашон шод бод!) таъби равон дорад ва пинҳону ошкор шеър мегӯяд, бо мутоиба ва латифаҳои намакин дили ҳамнишастони худро шод мегардонад. Ӯ 8-уми феввали соли 1972 дар деҳаи Эҷ таваллуд ёфта, дар ҳамин ҷо таҳсилоти миёнаро фаро мегирад.

Боиси масаррат аст, ки чавононе ба монанди Раҳмон дар мағзи дараҳои кӯҳӣ умр ба сар бурда, ҳамқадами замон ба дӯш кӯлбори рӯзгорро бардошта, пайваста барои поку беолоиш ниғаҳ доштану тарвиҷи забони ноби форсии тоҷикӣ саъю талош доранд. Ӯ аз ҷумлаи одитарин инсонҳои деҳотӣ ва мардони вафодор буда, имрӯз бо хислатҳои чавонмардонаи худ, бо заҳматҳои софдилонаш, ки ҳам ошпази шинохта асту ҳам деворзани моҳир ва ҳам маҳсуми боимон, ба дилу дидаи мардум роҳ ёфтааст. Раҳмон забони бурро, садои ҷаззоби гӯяндагӣ ва беш аз ин ҳама, воқеан лутфу таъби равони шеъргӯӣ дорад. Агарчи ҳанӯз китоберо ба ҷоп нарасонидааст, чанд дафтари дастнависи ӯ даст ба дасти мардум мегардад. Раҳмони Содик дӯстдори забони модарист ва ба хотири пешрафту пойдории он доиман дар талош аст:

Садою нағмаи кабки дариро

Иваз бар бонги ҷузғи шум накардам.

Миёни сангу шахҳо зистам, лек

Забони модариро гум накардам.

Олими чавони эҷӣ **Зоҳид Деҳқонзода (Қӯрғонов)** яке аз пажӯҳишгарони фаъол дар соҳаи забону адабиётшиносии тоҷик ба шумор меравад. Ӯ дотсент ва муаллими аршади кафедраи забони тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Ғафуров, номзади илмҳои филологӣ аст ва дар айни ҳол аз рӯйи мавзӯи «Унсурҳои ёвари сервазифа дар осори садаҳои X – XIII» таҳқиқоти докторӣ анҷом медиҳад.

Зоҳид Деҳқонзода 25-уми декабри соли 1983 дар деҳаи Эҷ ба дунё меояд. Пас аз хатми мактаби миёнаи деҳаи Эҷ ба факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд дохил мешавад. Солҳои 2006–2009 дар шӯбаи аспирантураи ҳамин донишгоҳ ба ҳайси аспирант таҳсил менамояд. Зери роҳбарии доктори илмҳои филологӣ, профессор А. Ҳасанов дар мавзӯи «Муродифоти ашъори Фарзона» пажӯҳишҳои илмӣ анҷом медиҳад ва соли 2009 номзади илмҳои филологӣ мегардад.

Зоҳид Деҳқонзода ҳамчун пажӯҳишгари риштаи забоншиносӣ аллакай бештар аз 80 мақолаи илмӣ, илмӣ-оммавӣ ба таъб расондааст. Ӯ дар чандин конференси минтақавӣ, ҷумхуриӣ ва байналмилалӣ ширкат варзида, доир ба ҷойгоҳи Рӯдакӣ ва Мавлоно Ҷомӣ дар муколамаи фарҳангҳо, таҳти мавзӯҳои «Ҳавзаи кишварҳои Наврӯз», «Унсурҳои ёвари сервазифа дар «Гулистон»-и Саъдӣ», «Корбурди пайвандакҳо ба вазифаи ҳиссачаҳо», «Роҳи абрешим ва робитаҳои байнифарҳангии Авруосиё», «Робитаҳои адабӣ ва муколамаи фарҳангҳо» маърузаҳо хондааст.

Муҳаққиқи ҷавон барои донишҷӯён се дастури омӯзишӣ доир ба фанни забони адабии тоҷик ва практикуми забони тоҷикӣ интишор намудааст. Мақолаҳои илмию омӯзишии ӯ таҳти номҳои «Мавқеи пешоянду пасояндҳои сервазифа дар осори садаҳои X–XIII», «Вазифаҳои муҳими пайвандакҳо дар осори садаҳои X – XIII», «Бархе аз вижагиҳои ғӯиши Нуратои Ҷумҳурии Ўзбекистон», «Достони таърихӣ як пораи хоки ватан» ва ғайра мавриди мутолиаи ҷиддии донишандӯзон ва пажӯҳишгарон қарор гирифтаанд.

Гузашта аз муҳаққику суҳангустароне, ки дар боло ёдовар шудем, чандин равшанфикри дигар, фарзандони баору номуси кӯҳистони Нурато низ дар пешрафту такмили забони модарӣ ва арзишҳои миллии саҳми босазо гузоштаанд ва имрӯз ҳам ин анъанаи нек идома меёбад. Омӯзгори шинохта Қазоқ Шоев, таъсисгари ягона коллеҷи тоҷикии кӯҳпоя дар Ўҳм Рустам Аҳлиддинов, номзадҳои илми филологӣ, забону адабиётшиносон

Абдучалили Орзумурод ва Назруллоҳ Расулзода, рӯзноманигор Ширин Амон (рӯҳу равонашон шод бод!) ва муаллимону зиёиёни пешқадам, ба мисли, Абдукарими Шариф, Гуландом Субҳон, Рустамҷон Раҳматуллозода, Намоз Маҳмуд, Сарибой Ярашиён, Алпомиш Давлатзода, Узоқбойи Мурод, Қурбонгули Ёўлдош, Раҳимшоҳ Шарифзода, Фарҳоди Неъмат, Анорбойи Назар, Дилмуроди Қўзӣ, Элмуроди Рӯзӣ, Парвин Холиқзода, Холбикаи Нурназар, Нуруллоҳ Солеҳзода, Умедаи Орзумурод ва чандин нафари дигар бо таблиғот ва мақолаю нигоштаҳои худ дар мавзӯҳои гуногун рушду такомули забони тоҷикӣ (форсӣ)-ро таъмин кардаанд ва ҳоло ҳам ба пешрафти он мусоидат менамоянд. Ахиран рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Ховар», «Овози Самарқанд» минбари асосии зиёиёни тоҷики кӯҳистони Нурато ба шумор мераванд. Дар ин хитта пояи забони порсӣ устувор аст, мардуми маҳаллӣ – тоҷикон дар ҳар гуна шароит омодаанд забони модарии худро ҳифз кунанд ва онро дар ниҳояти салисию пуррагӣ ба авлоди оянда расонанд. Китоби «Гули санг» далели боэътимодест, ки ин гуфтаро ба таъйид мерасонад.

Дар ин маҷмӯа шарҳи ҳол ва намунаҳо аз ашъору осори насрии бехтарин адибони деҳоти тоҷикнишини кӯҳсори Нурато гирд оварда шудааст. Шоиру нависандагон Баҳром Фирӯз, Ҷонибек Қувноқ, Бекназар Тӯйназар, Паймон, Абдулло Субҳон, Пайванди Гулмуродзода, Қироншоҳ Шарифзода, Пайғом, Юнуси Имомназар, Ҳикмат Султонзода, Шакари Сайфӣ ва Фаридуни Фарҳодзод – ҳама дар рустоҳои кӯҳистонии силсилакӯҳи Нурато зода шудаанд ва дар адабиёти муосири тоҷик мақому нақши хосса доранд. Умед аст, ин маҷмӯа барои тамоми пажӯҳишгарон, мунаққидон ва адабиётшиносон ҳамчун як манбаи муҳимми омӯзишу таҳлил ва барои дӯстдорони шеъру насри балеғ ба унвони китоби адабию бадеӣ ва дӯсту ҳамдами лаҳзаҳои танҳои хидмат мекунад.

*...Ў гули санг асту номаш –
зинати ӯ.*

*Ў гули санг аст –
сангин қисматаш,
Гарчи гул аст, ёри санг аст.*

Аз ҳомиёни китоби мазкур, фарзандони олиҳиммати марҳум Ҷамоли Орзумурод – Хайём ва Ҷалол, ки ба таври кул ҳазинаи таҳия, таҳрир, тасҳех ва чопи маҷмӯаро аз маҳалли сандуқи хайрияи «Мероси Ҷамол» ба уҳда гирифтаанд, изҳори сипос ва қадрдонӣ мекунем.

**Юнуси Имомназар,
мураттиб ва муҳаррири китоб**

БАҲРОМ ФИРЎЗ (1939 –1994)

Баҳром Фирӯз (Бобоевич) якуми ноябри соли 1939 дар деҳаи Бузургатои шаҳристони Нурато, ки он замон ҷузви вилояти Самарқанд буд, дар хонаводаи зиёӣ чашм ба олами ҳастӣ мекушоёд. Вақте ки ба синни мактабхонӣ мерасад, аҳли оилааш ба рустои кӯҳистонии падар – Устук нақли макон мекунад. Таҳсили ибтидоӣ ва миёнаро дар ҳамон ҷо мегирад. Соли 1952 ба шаҳри Самарқанд меояд ва хондани худро дар Омӯзишгоҳи педагогии шаҳри Самарқанд идома медиҳад.

Баҳром Фирӯз соли 1957 ба баҳши таъриху филологияи Институти давлатии педагогии ба номи С. М. Кирови шаҳри Ленинобод – ИДПЛ (ҳоло Донишгоҳи давлатии Хуҷанд, ба номи академик Бобочон Ғафуров) дохил мешавад. Маҳз дар овони донишҷӯӣ Баҳроми ҷавон ба маҳфили «Адибони ҷавон» мепайвандад ва нахустин шеърҳои худро эҷод мекунад. Нависандаи маъруф Раҳим Ҷалил аввалин устоди ӯ буд, хусну қубҳи шеърҳояшро

холисона баён мекард. Соли 1962 пас аз итмоми таҳсилоти олий бо тавсияи устодон дар кафедраи адабиёти донишкада ба кор оғоз менамояд. Ӯ дар канори омӯзгорӣ ба омӯзиш ва таҳқиқи амиқи адабиёт ва адабиётшиносӣ камари ҳиммат мебандад.

Баҳром Фирӯз 4-уми январи соли 1964 бо духтари хучандӣ Саида издивоч мекунад. Қиссаи ҷаззоби ӯ – «Рухсора» илҳом аз он давраи пуртазоди ошиқӣ мебошад.

Адиб 27-уми феввали соли 1964 бо оилааш ба Душанбе меояд ва дар Иттифоқи оҳангсозони Тоҷикистон ба унвони шоир-мушовир ба кор шурӯъ мекунад. Дар ин чо ҳамзамон бо интихоби матни суруду операю кантатаҳо барои оҳангсозон, ба кори адабиёту рӯзноманигорӣ низ ҷиддан машғул шуда, навиштани шеър, мақолаву очеркҳо ро идома медиҳад. Гузашта аз қаламиҳои бадеӣ, тақризиҳои ӯ ба китобҳо, тарҷумаҳои аз намунаҳои адабиёти ҷаҳон пайваста ба чоп мерасанд. Бо киностудияи «Тоҷикфилм» низ ҳамкориҳо намуда, матни комили филмиҳои бадеиро аз русӣ ба тоҷикӣ баргардон мекард.

Адиб пас аз сокини пойтахт шудан муҳаррирӣ ва сардабирии бахши адабӣ ва намоишномаҳо ро дар Кумитаи давлатии телевизион ва радиошунавонӣ ба уҳда мегирад. Соли 1969 кори телевизионро ба рӯзноманигорӣ иваз намуда, ба идораи рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» (ҳоло «Ҷавонони Тоҷикистон») меояд. Ҳамон сол бо даъвати раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон устод Мирзо Турсунзода фаъолияти худро ба унвони мудирӣ шурӯбаи интиқоди адабии маҷаллаи «Садои Шарқ» оғоз мекунад.

Баҳром Фирӯз дар канори фаъолиятҳои касбӣ асло аз гуфтани шеър даст намекашад. Чунончи, ба чоп расидани шеъри «Соя» дар яке аз маҷаллаҳои бонуфузи Эрон (соли 1965) шавқу шӯри зиёдеро дар байни форсизабонон ба вуҷуд овардааст. Бо вуҷуди он ки Баҳром Фирӯз ҳамчун шоир соли 1971 ба узвияти Иттифоқи нависандагони СССР (собик ИҶШС: Иттиҳоди Ҷамоҳири Шӯравии Сусиёлистӣ) қабул шуда буд, дар идомаи фаъолиятҳои эҷодии хеш таълифи насри бадеӣ, аз ҷумла, ҳикояро низ ҷиддан пайгирӣ мекунад. Ҳамин

тавр, бо шурӯи кор дар маҷалла, Баҳром Фирӯзи шоир ба наср рӯ меоварад ва соли 1971 аввалин ҳикояшро бо номи «Бобо» дар моҳномаи «Садои Шарқ» ба таъб мерасонад. Аз он солҳо худи нависанда чунин хотираҳоеро баён кардааст: *«...Устодони муътабарӣ ман Фазлиддин Муҳаммадиев ва Муҳаммадҷон Шукуров бо сабру тоқати зиёд нуқсонҳои маро ислоҳ мекарданд, ба ман дарси нависандагӣ медоданд. Оқибат, рӯзе Фазлиддин Муҳаммадиев баъди хондани дастнависи як ҳикояи ман ба идораи маҷаллаи «Садои Шарқ» омада, маро табрик карданд ва гуфтанд, ки бо ин ҳикояи ман расман ба сафи нависандагон даромадам. Ин воқеа соли 1971 буд ва он ҳикоя «Бобо» ном дошт».*

Баҳром Фирӯз аз соли 1978 то аввалҳои соли 1980 ба унвони мудирӣ идораи адабиёти бачагону наврасони нашриёти «Маориф» анҷоми вазифа кардааст. Дар ҳамон солҳо ««Шоҳнома»-и Фирдавсӣ»-и устод Сотим Улуғзода, маҷмӯаи «Галаситора», панҷ чилди «Тазкираи адабиёти бачагон» ба чоп расида буданд, ки таҳияи чилди дуҷумлаи насрро Баҳром Фирӯз ба уҳда дошт. Дар нимаи дуҷумлаи соли 1980 мудирӣ шӯбаи адабиёти бадеии рӯзномаи «Маданияти Тоҷикистон» мешавад, вале соли 1981 дубора ба нашриёти «Маориф» бармегардад.

Баҳром Фирӯз вақтҳои холии худро аксаран дар оғӯши табиат мегузаронд. Пешаи занбӯрпарварӣ аз шӯғлҳои дӯстдоштаи ӯ буд. Ҳамсари меҳрубонаш Саида Бобоева ва фарзандони некухислат ҳамеша аз шавқу завқҳои ӯ дастгирӣ менамуданд.

Вақте ки кишвар ба гирдоби ҷангҳои шаҳрвандӣ кашида мешавад, нависанда ба сурати муваққат аз пойтахт ба Хучанд меояд. Бо вучуди фишору азиятҳои рӯҳӣ, ӯ дар Хучанд низ аз кори эҷод даст намекашад. Адиб фаъолияти худро дар шӯбаи Иттиҳоди нависандагони вилояти Ленинобод (ҳоло номи вилоят Суғд аст) идома медиҳад ва дертар дар идораи рӯзномаи «Ҳақиқати Ленинобод» ба унвони муҳаррир анҷоми вазифа менамояд. Бо

ибтикори нависанда таъсису нашри маҷаллаи нави «Сайхун» ба роҳ меафтад ва ӯ то охири умр сардабири маҷаллаи мазкур буд.

Баҳром Фирӯз 25-уми сентябри соли 1994 аз олам ҷашм мепӯшад. Марқади ӯ дар боғи сабзу хуррами қабристони «Гумбази Қошук»-и шаҳри Хучанд қарор дорад. Ба рӯйи санги гӯри адиб мисраъҳои худаширо китобат кардаанд:

Аз марг амон кӣ ёфт, то ман ёбам,

Боз умри ҷавон кӣ ёфт, то ман ёбам.

Шеърар ҳамагӣ паёми фардои ман аст,

3-ин беш ҷаҳон кӣ ёфт, то ман ёбам?

Бо қарори ҳукумати шаҳри Хучанд, ба шумораи 285, таърихи 25.09.2014, яке аз кӯчаҳои навбунёди микроноҳияи 14-ум ба номи шоир ва нависанда Баҳром Фирӯз гузошта шудааст.

Баҳром Фирӯз нахустин барандаи ҷоизаи навтаъсиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон – Ҷоизаи ба номи устод Айнӣ мебошад (соли 1991). Ӯ муаллифи маҷмӯаҳои зерин аст: «Розҳои маҳтобшаб» (шеърҳо / Душанбе: «Ирфон», 1967), «Силсила» (шеърҳо / Душанбе: «Ирфон», 1967), «Пайи ситора» (ҳикояҳо / Душанбе: «Маориф», 1975), «Ганҷ аз вайрона» (қисса ва ҳикояҳо / Душанбе: «Маориф», 1978), «Рухсора» (қисса / Душанбе: «Ирфон», 1978), «Ту танҳо не» (қисса ва ҳикояҳо / Душанбе: «Маориф», 1980), «Ты не одинок» (қисса ва ҳикояҳо ба забони русӣ / Москва: «Детская литература», 1981), «Ҳақиқати талх» (ҳикояҳо / Душанбе: «Ирфон», 1981), «Аз арш то фарш» (қисса ва ҳикояҳо / Душанбе: «Маориф», 1983), «Тафти дил» (шеърҳо / Душанбе: «Ирфон», 1984), «Тору пуд» (қисса ва ҳикояҳо / Душанбе: «Маориф», 1985), «Агар вай мард мебуд...» (қиссаҳо / Душанбе: «Адиб», 1987), «Пеш аз шаби арӯсӣ» (ҳикояҳо ва қиссаҳо / Душанбе: «Адиб», 1989), «Была бы она мужчиной» (қисса ва ҳикояҳо ба забони русӣ / Душанбе:

«Адиб», 1990), «Саҳнаи гардон» (мақола ва очеркҳо / Душанбе: «Адиб», 1993), «Ғафлатзадагон» (роман / Душанбе: «Адиб», 1999).

Бархе аз ҳикояҳо ва силсилаи шеърҳои Баҳром Фирӯз ба забонҳои ҷумҳуриҳои ИҶШС собиқ тарҷума шудаанд. Баробари ин, асарҳои дар кишварҳои берун аз Иттиҳоди Шӯравӣ, аз ҷумла, Ҷумҳурии Ислонд Эрон, Булғористон, Чехия, Словакия ва Ҷопон низ интишор ёфтаанд. Азбаски адиб забони русиро ҳамчун забони модарӣ хуб медонист, силсилаи ашъор ва достонҳои адибони рус ва кишварҳои дигар, аз ҷумла, М. Лермонтов, А. Блок, Ҳ. Олимҷон, Д. Кугултинов, Ф. Алиева, шеърҳои шоирони булғор, осори насрии П. Свирки, А. Грин («Бодбонҳои қирмизӣ») ва матни беш аз панҷоҳ филмномаро ба забони тоҷикӣ тарҷума кардааст. Дар матбуоти ҷумҳуриӣ бо мақола ва очеркҳои мухталиф роҷеъ ба мушкилоти адабиёт, фарҳанг, иқтисод ва сиёсат пайваста баромад карда, аз ин роҳ дар ташаккули фазои фарҳангии кишвар нақши муассир гузоштааст.

ҲИКОЯҲО

ҲАҚИҚАТИ ТАЛҲ

Аз саргузашти рӯзҳои бачагиам бисёр воқеаҳои ҳикоя кардаам, аммо ин ҳодисаро ҳаргиз ба ёд овардан намехоҳам. Вале чӣ кор кунам, ки он мудом дар нӯги забонам, шабу рӯз дар сарам ҷӯлидагеш, ҷӯлидагӣ. Аз афти кор, то онро нагӯям, маро аз ин шиканча халосӣ нест. Агар гуфтани он осон мебуд кайҳо онро мегуфтам, лекин... Ҳар як кори чигил ана ҳамин хел «лекин» дорад. «Лекин»-и ин воқеа як сирри намегуфтагӣ. Ҳар сирре, ки онро ба кас гуфтед, сир нест. Хуллас, имрӯз ман ин сирро гуфта, аз бори гароне, ки қариб чоряк аср ба дӯши дили бечораам бардошта гаштам, халос мешавам. Хато ва гуноҳ, ҳаргиз вичдони одамиро осуда намегузорад: гӯй, барои чӣ руст мекуни гуфта, дилро хорошидагеш, хорошидагӣ. Ман аз гуфтани ҳақиқат,

ҳарчанд ки бисёр талх аст, наметарсам ва шарм ҳам намекунам. Одати ман ҳамин аст: ҳама гапро бояд гӯям. Агар баъзе чизҳоро нагӯям, он ҳам бесабаб не: ё ҳамон воқеа ба гуфтан намеарзад, яъне, ҳақиқати ба мардум нодаркор аст ва ё, чунон ки Шайх Саъдӣ овардааст, рости фитнаангез ва зарарноке, ки аз гуфтан ногуфтани он авло. Қисса кӯтоҳ, он саргузашти нохушамро мегӯям. Ба ҳар ҳол, он ба ман сабақи зиндагӣ гашта буд.

Аввал бояд гӯям, ки дадаам он солҳо ҳозира барин пири хушҳолу чақ-чақӣ набуданд. Ман агар дадаам гӯям, шумо як марди хоҷа барин дарозу лоғар, чашмонаш дар косахона шиштагӣ, коркун, камгап ва хеле чиддию вазнин, ҳатто аз ҳад зиёд чиддиро пеши назар оред. Инро ба ман бачаҳо ҳам мегуфтанд. Онҳо ҳаминро ҳам таъна мекарданд: «Дадаат одами бадҷаҳл барин». Аммо ман нағз медонам, ки дадаам ҳеч гоҳ бадҷаҳл набуданд, фақат кам механдиданд, ҳатто ки қариб намехандиданд. Сабаби кам хандиданашонро худам ҳам намедонам. Балки солҳои баъди ҷанг талабот аз мардумон ҳамин хел буд, кӣ медонад? Барои намозу рӯза, барои хатна кардани бачаашон баъзеҳоро ҷазо медодаанд-ку! Тағои очаамро барои он ҳабс карда будаанд, ки дар хонаашон китоби кӯҳнаро нигоҳ медоштаанд.

Он солҳо дадаам бегоҳӣ аз кори саҳро димоғашон гирифтагӣ, хастаю шалпар меомаданд. Қавоқашонро накушода болои кундаи ҳезумкафонӣ амонат менишастанду як бор уф кашида мондагиашонро мебароварданд. То дӯғоб оварда додани очаам бо мо саволу ҷавоб карда, як-ду супориш медоданд. Баъди дӯғобро дам кашидан, каландашонро гирифта ба замини рӯйидаричаамон мерафтанд. Дар он ҷо то шом кор мекарданд. Очаам мегуфтанд, ки ҳамин як парча замини рӯйидарича хонаводаи моро ба по рост медорад. Албатта, ман он солҳо маънии ин гапро дуруст намефаҳмидам.

Аслан, чандон хурд ҳам не, дувоздаҳсола будам. Ҳанӯз дуруст каланд зада натавонам ҳам, дигар корҳоро нағз уҳда мекардам: киштро об додан, ба молҳо алаф овардан, хошок даравидан, аз кӯҳ ҳезум овардан. Ҳатто ду-се бор додарам кати ба осиеб ҷуворӣ бурда, орд карда омадам. Додарам – Салим он

солҳо дар синфи сеюм мехонд. Ман аълохон гуфта баъзан аз худ мерафт. Ҳар чизе биёранд, вай нағзаширо мегирифт. Качу килеб сурат мекашиду рассом мешавам, мегуфт. Доим дар кисааш ангишт ё бӯр, тахтасангҳои сари роҳро кажумаж хат кашида, пур мекард. Ҳатто сурати Алопарро дар санг оҳан кати канд, он сурат дигар намеравад. Баъди Алопарро аз даст доданамон Салим ҳар бор ҳамин суратро нишон дода, ба чароҳати дили ман намак мепошид.

Худи Салим бачаи бад не, аммо гоҳ-гоҳ зуъмию якравӣ дорад. Азбаски ӯ харобу лоғару рангпарида аст, очаам баъзан аз ман рустӣ ба вай саршир медихад. Гурбаи шум барин чанд бор аз хонаи дарун саршир хӯрда, лабонаширо лесида баромаданаширо дидам. Бо вучуди ин, думчаи мурӯд барин гардани бориқаш, каллаи ошқаду барин калонаширо базӯр дошта истодааст. Амакам мегӯянд, ки биниашро кашӣ, чонаш мебарояд. Қувваташ нест: пуф кунед, меғалтад.

Рӯзе ману Салим ба кӯҳ барои ҳезум рафтем. Аз хонаи мо кӯҳ дур не, агар пиёда, бебор равед, яксоата роҳ аст. Сагчаамон Алопар ҳам афтону хезон аз қафоямон рафт. Сагча ҳанӯз хурд буд – думоҳа ё семоҳа. Вақти таваллуди онро намедонем, чунки мо онро аз лойхандаки қафои идораи колхоз ёфтем. Чунон ба лой чӯлидагӣ буд, ки чӣ махлуқ будани онро доништа намешуд. Ҳамсоиямон Гулсумхола онро «бачаи шағол барин» гуфтанду очаам ҳам ба фикри он кас шарик гаштанд:

– Аз кадом гӯр ёфтӣ, гӯрков? Охир ин шағол...

– Ман не, Салим ёфт, сонӣ ман даромада гирифтам, – аз эҳтиёт ба ин гуноҳ шарик будани додарамро гӯшзад кардам. Кӣ медонад, кор оқибат чӣ ранг мегирад? Баногоҳ ягон гап хезад, гуноҳро тақсим кардан хуб аст. Аълохонӣ ва нимчонии Салимро дар назар дошта, чазоро сабуктар мекунанд ва ё тамоман мебахшанд.

– Агар ин бачаи шағол бошад, шаб очааш кофта мебиёду якта ҳам мурғ намеонад, – тарсонданд очаам. Баъд ба чонвари дир-дир ларзида истодагӣ

рахмашон омад магар, гуфтанд: – Ба пеши бобот бар, ки бинанд, чӣ махлук аст. Холаи Гулсум бачаи шағол гуфтанд, гӯй.

Ман он чонварро бардошта, ба тарафи ҳавлии бобоям давидам. Салим аз қафоям метохт. Ҳавлии бобоям дур не, дар он дасти сой, пеши замини рӯйи даричаамон. Бобоям дар офтобрӯ чули харашонро дӯхта менишастанд. Он кас чонвари ёфтагиамонро пасу пеш гардонда диданду гуфтанд:

– Кучукбача-ку.

– Ура, кучукбача! – Ман онро гирифта сӯйи ҳавлиамон тохтам.

Салим бо фиғону ҳаёху аз қафо омад, ки сагча азони вай аст, чунки онро вай ёфт. Мо аз ин хусус зуд ба сари муросо омадем: сагча аз они ҳардуямон. Медонистем, ки аз дусар онро ду ҳис карда намешавад ва ягонтаамон аз он даст намекашем. Ҷое, ки ба ғайр аз муросо дигар чора нест, талош бефоида буданахро мо нағз медонистем.

Сагбачаро дарҳол шуста пок-покиза кардем. Ало будаст, Алопар ном додем. Чонвар аз гушнагӣ қариб ба мурдан расидаст. Мо аз лойдон гирифта ҷойи он, ки хӯрокаш диҳем, ба муқаррар кардани зоту зурриёти он машғул будем. Бечора чунон ба ширу нон дарафтод, ки...

Баъд барои Алопар дар ҳавлӣ аз сангу лой хонача сохта, ба тағаш паҳоли мулоим андохтему аз болои пахол як порча пӯстаккуҳна партофтем.

Ману Салим ба кучо равем, чӣ кор кунем, Алопар ҳамроҳ буд. Афғону хезон мерафт, агар бишинем, мешишт, тозем, метохт, баъзан аз ягон чиз хурсанд, баъзан аз рӯбарӯшавӣ бо ягон ҳайвон дар тарсу ҳарос. Ҳамроҳи мо Алопар ҳам кам-кам калон мешуд.

Як моҳ нагузашта вай одамони атрофамонро аз бегонагон фарқ мекард. Агар аз ҳамсояҳо касе ё хешу табори наздик ба ҳавлӣ дароянд, як-ду бор аккос зада, моро хабардор мекарду бас. Не, агар ягон одами бегона ё ба вай ношинос дарояд, то аз хона баромада «хап шав» нагӯем, ором намешуд. Алопар ҳатто молҳои моро аз моли бегона фарқ мекард. Ҳар бегоҳӣ чун рама меомад, модагов ва чор бузи мо чудо шуда ба ҳавлӣ мебаромаду моли сиёҳ

ба сари мехаш, моли реза ба қўтанча мерафт. Агар ягонта мол қонидаро вайрон карда, ба тарафи дархона ва гўшаи ниҳоли гулзор гузаштанӣ шавад, Алопар валвала сар мекард. Махсусан, агар ба ҳавлӣ моли бегонае дарояд, то онро аз дарвоза берун наронад, Алопар ором намегашт. Аккосзанон, баъзан тарсону ҳаросон аз қафои он мол метоخت, таҳдид мекард, зорӣ менамуд, то ки зудтар аз ҳавлӣ барояд. Шаби аввали як сар гўсфанди ҳисорӣ хариданамон саги бечора шаби дароз хоб накард, хавотир буд. Гумонаш, ин моли бегона моро фиреб дода ба ҳавлӣ даромадасту қасде дорад, ними шаб ё вақти сахар, ҳангоми хоби ғафлати мо ягон нобакорие карданист.

Алопар ба очаам бағоят маъқул афтода буд. Хусусан, баъди як воқеа ғамхорӣи он қас ба сағча афзуд, чонвараки дастнигарро назарашон гирифт ва ҳароина қонибдорӣ мекарданд. Воқеа ин тавр рух зад: он солҳо дар деҳаи мо на электр буду на яхдон. Мо ҳатто номи яхдонро на шунида будем. Не, хато кардам, бибиам ҳикоя карда буданд, ки пеш аз инқилоб ва колхозӣ дар деҳа баъзе давлатмандон ва ҳалвопазон таҳхонаи чуқури зеризаминӣ кофта, зимистон дар он барфро ғун мекардаанду аз болояш хок мепошидаанд. Он барф дар тобистон кам-кам об шавад ҳам, адо намегаштаст. Таҳхонаи барфдор вазифаи яхдонро адо мекардаст. Ба ғайр аз ин, дар саратон аз барфи он яхобу яхмос, ҳалвою нишаста месохтаанд... Сари суханам чӣ буд?.. Ҳа, дар деҳаи мо он солҳо на яхдон буду на электр. Дўкони гўштфурӯшӣ ҳам набуд. Одати мардуми мо чунин аст: ҳар хонавода ягон буз ё гўсфандашро кушта, гўшти онро хушк карда мегираду муддатҳо воситаи дегчӯшӣ месозад. Очаам барои дам наоварда хушк шудани гўшт онро намак зада, шабҳо шаддавор ба чўб мегузаронданду дар шамолғаҳ меовехтанд... Шабе аз шамоли саҳт як лаҳти қалони гўшт қанда гашта ба замин афтодаст. Алопар то сахар дар сари он пораи гўшти ба замин афтодагӣ посбонӣ карда, гурбахоро раҳ надодаст. Саҳар очаам аз хоб хезанд, Алопар дар назди гўшти афтодагӣ фукаш ба рӯи ду пояш, аз гўшт чашм нақанда менишастааст. Очаамро дида, ба назди он қас тохтаст, баъд ғишингос зада боз ба сари гўшт рафта воқеаро

фаҳмондаст. Аз таҷрибаи солҳои дароз мо медонистем, ки агар Алопар набошад, аз гӯшти ба замин афтадагӣ ному нишон наместонд. Ҳатто баъзе гурбаҳои ганда чаҳида гӯштро аз тор гирифта мебурданд.

Алопар саги боақл буд, аммо ман беақли карда онро аз даст додам. Аслан, аз даст доданам беақли не, баръакс, пионер бояд ки айнан ҳамин хел амал кунад, мегӯянд муаллимон. Хайр, ростӣ гап, андаке аз ман ҳам гузашт... Барои ин то ҳол вичдонам маро гоҳу бегоҳ дар шиканча гирифта, азоб медиҳад. Ман дигар саг напарвардам. Сагу сагбача гӯянд, Алопар ба ёдам мерасаду дар як дам вучудам таб мебарорад.

Ҳамон рӯз ману Салим арғамчину табарча гирифтему ба кӯҳ ҳезумкунӣ рафтем. Алопар ҳам ҳамроҳ буд. Мо ду пуштора ҳезуми хушкро баста, акнун ба роҳ мебаромадем, ки аз пушти ёлаи кӯҳ рамаи колхоз баромаду ду саги хирс барин барзангӣ аккосзанон ба сӯйи мо тохтанд. Аз тарс саросема ҳар ду ҳам ба як дарахти арча баромадем. Бечора Алопар дар беҳи дарахт тарсону ларзон, бечуръатона ак-ак карда, он ду балоро пешвоз гирифт. Мо бо доду фарёд чӯпонро ба ёрӣ чеғ задем.

Сағҳои рама бо фукҳои ғафсу ваҳмангези худ Алопарро бӯй-бӯй карда диданду аз афти кор, боварӣ пайдо карданд, ки ин ҷонварак аз авлоди гург ё шағол не, бо он шӯхию бозӣ оғоз намуданд. Аз ҳаракатҳои маълум буд, ки Алопарӣ шӯр чандон рағбати бозӣ надошт ва аз ҳазлу шӯхиҳои онҳо метарсид, илоҷе ёфта канортар гурехтан мехост, аммо он ду саги барзангӣ ду-се ҳаллос зада, сари роҳи вайро мегирифтанд.

Хайрият, чӯпон расида омаду сағҳоро аз сари мо дур андохт. Ману Салим аз дарахт фууромадем.

– Ягон дуоғӯятон аз таҳи дил дуо мекардаст... Ба шарофати дуо... ин арча будаст, – изҳори мамнунӣ кард чӯпони якдаста.

Бинии ин марди навҷаи сурхрӯ айнан ба мисли минқори уқоб хамидагӣ буд.

– Набошад, исқотҳо нагазанд ҳам, саҳт метарсонданд.

– Барои чӣ нагазанд, мегазанд, – гуфт Салим, ки ашки чашмаш ханӯз хушк нашуда буд. Ман акнун пай бурдам, ки хангоми ҳамлаи сагон вай фарёд зада гирифта будаст. – Бачаро намегазад. Агар худат кордор шавӣ, гапи дигар ё ба мол расӣ... – чашми чӯпон ба Алопар афтоду онро баҳ-баҳ гуфта доштани шуд, аммо сағбача нияти ӯро пай бурду дур гурехт.

– Цеғ зан, сагата як бинам, – хошиш кард вай. Баъд гуфт: – Зотӣ барин.

Ман Алопарро доштам. Вай дандонҳояшро гиз карда, таҳдидкорона ар-ар мекарду чӯпонро наздик омадан намонд. Аммо даҳмарда ба вай эътиное накарда чанг заду аз ёли Алопар бардошт. Сагча гишингос заду бо ғазаб ба чӯпон дарафтод ва аз чанги ӯ раҳой ёфта онсӯтар гурехт. Баъд ҳимоятчӯёна ба назди Салим рафту кинахоҳона ба тарафи чӯпон ак-ак задан гирифт.

– Сағбачаро ба мо те, пеши сағҳои мо калон шавад, – гуфт чӯпон ба ман хитобан бо як оҳанги омирона.

– Худамон ҳам калон мекунем, – гуфтам ман бепарво ва ба содадилии чӯпон дар дилам хандидам.

– Ҳайф мекуӣ. Саг саги рама. Миёни мардум вайрон мешавад. Ма, – ӯ як панҷохсӯмаи сабзро аз кисабағалаш бароварда ба ман дароз кард.

– Не-е, даркор не, – гуфтам ман хичолат кашида.

Ба ман чунин намуд, ки панҷохсӯмаро дида, чашмам сиёҳӣ зад. Ташвишомез ба рӯи Салим нигаристам. Вай гаранг барин бо даҳони боз ба чӯпон менигарист.

– Гир. Ту боз дигараша меёбӣ. Дар қишлоқ чӣ пур, сағбача пур. Ина ба рамаи колхоз те. Ту пионер-ку!.. Шарм намедорӣ?

– Не, ман ба шумо дигараша оварда медиҳам, – бе қатъият сухан гуфтаниро худам ҳам ҳис кардам. Ба панҷохсӯма дилам кашол буд, ҳатто метарсидам, ки чӯпон мабодо аз нияташ гашта, онро ба кисааш андозад.

– Ана, ма, гир... Инаш барои додариат, – чӯпон ин дафъа аз ҷайбаш як даҳсӯмии сурхи шараққосиро бароварда ҳамроҳи он панҷохсӯмӣ ба кисаи

ман андохт. Дигар эътироз баён накардам. – Бихез, ту дор, ман баста мегирам. Пионер бояд ки ғамхори моли давлат бошад...

Ман Алопарро доштам. Чўпон чолокона бо чилбур онро басту ба фукаш ҳалқа гузаронд. Сипас, ба тапар-тапару ғишинг-ғишинги сағбача эътиборе надода бардошта бурд.

Сагча чунон вовайло бардошт, чупон чингос зада аз мо мадад мехост, ки ман тоб оварда натавониста, рўямро гардондаму хостам гўшамро ба карӣ занам, аммо муяссар намегашт. Зории Алопар аз дуродур ҳам ба гўшам мерасид.

Фарёди имдодхоҳонаи он, аз миён солҳо гузашта бошад ҳам, то ҳол дар гўши ман садо медиҳад ва диламро мефишорад.

Ман он рӯз аз ин муомила хурсанд будам. Ҳазл не, шаст сўм-а! Албатта, пули он солҳо беқурб буд, аммо дадаам рӯзҳои ид ҳам идипули гўён ба мо ин хел пули калон надодаанд.

Ба роҳ афтодему дарҳол бо Салим пулро тақсим кардем. Ба вай – даҳсўмии сурх, ба ман – панҷоҳсўмии сабз, рангаш қурбоқкаи нақшин барин. Мо ба ин пулҳо чиҳо хариданамонро ҳам маслиҳат кардем.

– Аттор ояд, ман чангаки моҳидорӣ мехарам. Боз аз шофирҳо якта гупсари резинӣ мехарам. Сонӣ, дам мекунаму ба оби сой партофта, ба болояш савор то худӣ ҳавзи Қонварсўз меравам, – гуфтам ман.

– Не, ман ба ин пул қалами ранга мехарам. Сонӣ, чунон суратҳое кашам, ки даҳоната кушода монӣ! – нияташро изҳор кард Салим.

Вай даҳсўмии сурх дар даст, гоҳ онро аз чашмаш дур, гоҳе наздик оварда менигарист, баъд ба монанди байрақ ба сараш баланд мебардошт.

– Ман савори гупсари резинӣ ба осие ҳам меравам, ба ҳезум ҳам.

– Ҳой каллагаранг, чӣ хел аз поён ба боло меравӣ? Оби сой ба поён мебаряду сонӣ аз обпар чунон гирифта мезанад, ки хари бобом барин парча-парча мешавӣ!..

Ба пули Алопар чиҳо хариданамонро раҳорах расо муҳокима кардем, аммо ин гуфтугӯзор ҳеч ба диламон намезад.

Ҳамин ки ба ҳавлӣ наздик расидем, диламонро як хавфи номаълум оҳиста-оҳиста туман барин зер кардан гирифт. Аз дасти Алопар як тарафи диламон торик буд.

– Алопара ба чӯпон доданата агар дадаам фаҳманд, тура мекушанд! – Оқибат Салим худдорӣ карда натавонисту бӯғзи дилашро кушод.

– Барои чӣ? Мо барои рамаи колхоз додем! Чӯпон гуфт-ку агар дар рама калон шавад, саги ҳақиқӣ мешавад... Мумкин Алопарӣ мо ягон вақт рамаро аз ҳамлаи гургон халос кунеду сонӣ... сонӣ ном барорад. «Ин саг аз кучо?» – гуфта пурсанд, номи моро мегӯянд. Сонӣ Раисбобо мумкин ба мо таърифнома диҳанд. Ба мактаб омада, дар пеши саф... Ин кори ҳазл не. Лекин ҳозир ин сира бояд ба касе нагӯем.

– Ту ба чӯпон гуфтӣ, ки сагча аз ҳардуюмон?

– Ҳа... Худат дидӣ, ба ҳардуюмон пул дод-ку!

– Хайр, агар ин хел бошад, барои чӣ пула ба кисаи ту андохт?

– Ҳамту, андохт-дия. Сонӣ, ҳар ду тақсим мекунанд гуфта...

Аз он ки Алопар рамаи колхозро посбонӣ мекунад, Салим ҳам ба вачд¹ омад. Вай чунон ба ин гап часпида гирифт, ки тайёр буд ҳозир рафта аз дадаам барои ин корамон шодиёна гирад.

– Лекин ҳушёр шав, мабодо аз даҳонат барояд... Дадаам ин гапхоро нағз намебинанд. Ҳозир дар ин хусус гап намезанем. Агар пурсанд, мегӯем, ки аз паси мо ба кӯҳ рафт, сонӣ чӯпон дошта гирифтӯ ина барои рама диҳед, гуфт, додем, мегӯем. Пул гирифтём нагӯӣ, ҷанг мекунанд. Агар надихед, шуморо аз пионерӣ мебароранд гуфт, мегӯем.

Салим розӣ шуд.

Аз вачҳи пул табъам ночноғ буд. Пушаймон будам, ки чаро пули чӯпонро гирифтаам. Хоҳ-нохоҳ агар рӯзе дадаам фаҳманд, ҷанг мекунанд.

¹ Вачд – гояти шавку шодӣ, завқ

Дар ҳавлӣ аз наомадани Алопар аз ҳама пеш бибии пир хабардор гаштанд. Сонӣ очаам пурсиданд. Мо воқеаро, чунон ки маслиҳат карда будем, гуфтем. Очаам бо қаҳр даст афшонданду рафтанд. Ман ба рӯйи бибиам нигариста, дараҷаи гуноҳамро фаҳмидан хостам, аммо фикри он касро ҳаргиз доништа намешавад: ягон очинги рӯяшон намечунбад.

Ман андаке хотирчамъ гаштам. Баъзан калонсолонро фаҳмида намешавад: барои арзан барин гуноҳатон заминку осмонро ба ҳам мезананду аз гуноҳи калон чашм мепӯшанд. Шояд, аҷаб не, дадаам аз ин кори мо хурсанд бошанд?.. Ё мумкин қаҳрашон омадагисту лекин ба хотири Раисбобо моро чанг накардагистанд? Раисбобо агар фаҳманд, ки барои сагча моро чанг кардаанд, мегӯянд-дия: «Барои моли колхоз як кучукчаатро дарег доштӣ?! Одамон дар чанг чон дода, хун рехтанд...».

Аз байн як моҳ гузашт. Дили ман тамом таскин ёфт. Аммо ногоҳ Салим корро расво кард.

Ҳамон рӯз ман таъйинот гирифтаам ба осиеб як ҷувол ҷуворӣ бурда, орд карда биёрам. Ба Салим фармуданд, ки барои молҳо аз лаби сой алаф даравида орад. Дадаам саҳарӣ супориш доданду ба кор рафтанд. Бобояму очаам ҷуволӣ ҷуворино ба хар бор карда доданд. Ман ба болои бор савора ба роҳ афтадам. Салим «ман ҳам ба осиеб меравам» гуфта хархаша кард. Очаам розӣ нашуданд. Салим ғишингос зада аз паси хар равон гашт. Сонӣ аз думи ҳайвон саҳт дошта кашида истоду нагузошт, ки хар раҳ гардад. «Сар те» гӯям, сар надод. Дар дастам химҷаи тар буд, дарозу борик, саҳл ба сараш расондам ё не, вай аз алам мушт барин санга аз замин бардошту ба сари ман зад. Хун чашма барин ҷорӣ шуд. Очаам тохта омада маро аз хар фуруварданду ба хона бурда хобонданд, ба чароҳат зуд намад сӯхта зер карданд.

Салим ба ким-кучое гурехта рафту бо ҳамин то ба шом гум шуд.

Дадаам аз кор омаданду воқеаро фаҳмида, пеш аз он ки ба сари полез раванд, ба боми зинхона баромада Салимро ҷеғ заданд:

– Салим!.. Ҳой Салим!.. Салим!..

Дар ин хел мавридҳо овози дадаам монанди раъд гулдуррос мезад ва аз тарафи сой акси садо меод. Фурсате нагузашта Салим пайдо шуд.

– Ҳозир ҷазоята мебинӣ! – гуфтам ҳамчун мазлуми адолатхоҳ бо андаке овози озурда.

Вай аз замин чашм набардошта омаду дар рӯ ба рӯи дадаам гунаҳкорона истод. Дадаам хомӯш ба сар то пойи вай нигариста, барои бетамизиаш ҷавоб талаб доштанд. Аммо Салим гардани дарозаша ба дарун кашида хомӯш буд. Ҷазои ҳасадхӯр ва нобинам ана ҳамин гӯён, дар дил шодӣ кардам.

– Ҳа, гап зан! – дадаам суханашонро аз зиҳи дандон бароварда, бо ғазаб ба тарафи вай як қадам монданд.

Дадаам моро назананд ҳам, чунин вачоҳаташон басанда буд, ки дигар он номаъкулиро такрор накунем.

– Вай... вай Алопара...а-а, ба чӯпон фуруҳт, пулаша гирифта... – ногаҳон канда-канда эълон кард Салим.

Нафаси ман ба дарун заду на ба рӯи дадаам нигаристам, на ба тарафи Салими хоин.

– А-а? – дубора пурсиданд дадаам.

– Чӯпон аввал панҷоҳ сӯм дод... сонӣ... сонӣ боз... даҳ сӯм...

Салим суханашро ба поён нарасонда «ҳаққашро» бигирифт. Аз падар як торсакии обдор хӯрданаширо, ба гумонам, ҳудаш ҳам нафаҳмида монд.

– Нокас!.. Дар зоти мо иғвогар набуд, ту аз кучо ин «ҳунарро» ёд гирифтӣ?!

Салим бо фиғон аз ҳавлӣ берун рафт.

– Чӯпон... чӯпон... гуфт, ки... ту чӣ хел пионерӣ... ин сагча а-а... барои рамаи колхоз...

Ман худро сафед кардан хостам, вале падар гӯш кардан нахостанд.

– Ночинс!.. Гум шав, афтата набинам!.. Агар дӯстатро фуруҳта бошӣ, ягон рӯз модаратро ҳам мефурушӣ!..

Падар ба рӯйи ман чунон бо қаҳру нафрат нигаристанд, ки агар ин лаҳза замини зери поям кафад, рост худро ба роғи он меандохтам. Хурмати нон, қасам ба чони чавонам, агар як не, даҳ торсақӣ зананд, аз ин хел нигаристанашон сад раҳ авлотар буд. Чунин нигоҳи падарро ман дигар ҳаргиз надидам. То ба ҳол, агар нигоҳи ҳамонрӯзинаи он касро ба хотир оварам, баданам вичиррос мезанад.

Баъд аз ин воқеа ман як ҳақиқати одиро дарк кардам: табоҳкорию бо нияти нек пардапӯш кардан кори беҳуда будаст. Аз ин мебарояд, онҳое, ки мулкери хароб карда, мо онро наҷот додем, мегӯянд, як рӯз не, як рӯз рӯсияҳӣ мекашанд.

ГҶШТИГИРӢ

Дар миёнаҷойи давра аз кундаю ғӯлаҳои яклухт гулхани бузурге афрӯхта буданд. Оташ баъзан баробари ду қадди одам баланд гашта, ҳезум часар-часаркунон ба атроф шарораву лахча мепарронд. Шуълаи гулхан атрофро равшан карда рӯйи одамони дар қатори пеш нишастаро метафсонд. Онҳо гоҳ бо як даст, гоҳ бо дасти дигар гунаҳояшонро аз ҳарорати сӯзони оташ панаҳ мекарданд, аммо ҷойи тамошобобро аз даст намедоданд.

Давродаври гулханро ҳамвор карда рег пошидаанд.

Дар сафи пеши давра, асосан, пирону даҳанкалонони деҳа ва меҳмонони аз роҳҳои дуру наздик омадагӣ нишаста ҷой менӯшиданду суҳбат мекарданд. Дар байни онҳо роҳбарони колхоз, идораи ҷамоат ва ноҳия ҳам буданд. Дар ақиб дигарон – мардон, чавонону бачагон, дар ду-се ҷой тӯдаи занону духтарон нишаста, ҳама интизори шурӯби гӯшти буданд.

Саркор баъзеҳоро ақибтар шинонда, майдонро барои гӯштигирон васеъ карду аз ҳозирон гаштаю баргашта мепурсид, ки Комилполвон чаро бедарак аст.

Саволи саркор даҳан ба даҳан гузашта, ба гӯши полвони ин дам ба тӯда воридшуда расиду ӯ аз торикӣ овоз баровард:

– Тақсир, мо дар ҳамин чо!

– Э, дар кучо гум шуда гаштед? Ҳама ба шумо нигарон, – саркор ба сӯйи овоз мурочиат кард.

Дар ақиби издиҳом каллаи калон ва пешонии фарохи Комилполвон намудор шуд.

– Ҳой, полвон, имшаб гӯштӣ буданаширо намедонистед-чӣ?!

– Соати ҳашт, баъди ҳама рафтан як мошин беда оварданд, – бо овози баланд сабаб овард ӯ. – Ночор ҳамроҳи ронанда фурувардаму ба ғарам зер кардам... Як бор ба тӯйхона даромада муборакбод гуфта бароям? – ичозат хост вай. Матлаб аз ин «муборакбод гуфтан» хӯроке хӯрдан буданаш ҳам ба саркор ва ҳам ба дигарон равшан буд.

– Муборакбодро дар ҳамин чо мегӯед. Барои шумо ошро ба ҳамин чо меоранд. Саркор ба ҷониби тӯйхона фарёд кард: – Ҳой, Абдувалӣ, барои полвон дастархон!

Комилполвон аз сафи пеш, дар канори се-чор нафар мӯйсафед нишаст, ки пирони обрӯманди деҳа буданд ва хурду бузург дар ҳар боб ба адолати онҳо шубҳа надоштанд ва дар воқеъ ҳам, ин нафарон аз ҳар гуна таассуб пок буда, ҳамеша дар баҳсу талош ва дигар маъракаи ин мардум ҳакам ва довари боэтимод ҳисоб меёфтанд.

Саркор ду нафар писарбачаи ҳафтсоларо аз байни бачаҳои довталаб пеш бароварда, қабл аз он ки ба талош андозад, барои гӯштии имрӯза аз куҳансолони давра фотиҳа пурсид.

– Пирон даст диҳанд, арвоҳ мададгор шаванд, афтодаро замин бардорад, афтондагиро... – яке аз он пирон ба ин минвол хеле суханони дуо гуфту бо тантана ба фотиҳа даст кушод: – Оми-ин!

Ҳама даст ба рӯй кашиданд. Баъд саркор он ду бачаро, ки мисли хурӯсчӯчаҳо ҳар лаҳза омодаи ба якдигар ҳамлақунӣ буданд, ба гӯшті андохт.

Гӯштигирии бачаҳо ғалатӣ аст! Онҳо мисли калонсолон такаллуф ва худнамой надоранд, барои озмудани ҳамдигар тӯлонӣ чарх намезананд. Бачаҳо, ҳамин ки даст ба камари якдигар расонданд, гарму чӯшон талош мекунанд. Ана, кайҳо афтонд! Писараки афтида ҳунгос зада ба гирия шурӯъ кард. Саркор бо нигаронӣ ўро ҳолчӯйӣ намуд:

– Чӣ шуд, кани?.. Кучоят?.. А?.. Бигӯ? – вай дасту пойи ўро бо дастонаш ламс кард, ки мабодо зарба нахӯрда бошад.

– Га... гар... гарданама ханчолид...

– Ҳеч гап не, кани?.. Э, барои ҳамин ҳам одам гирия мекунад? Айб аст... Ма, – саркор ба вай ҳам як худнавис ҳамчун подош дод.

Ду нафари дигар дар майдон талош доштанду боз чанд нафар довталаби кӯчак камар баста, омодаи ба гӯшті даромадан буданд. Кадоме аз ҳарифон ғолиб меояду бо вай бояд гӯшті гирад, барои ин ғайратмандони хурдсол фарқ надошт.

Комилполвон аз талоши бачаҳо чашм нақанда, пиёлаи чойи кадоме дароз кардаро хӯрт² мекашид. Чойи сабзи талх ба меъдаи холӣ чандон таъсири хуш надошт магар, ҳар дам ба атроф нигариста, фаҳмонданӣ мешуд, ки дастархон наовардаанд. Аммо чашму гӯши ҳама ба гӯштигирон банд, ба назди полвон дастархон овардан ба ёди касе намеомад. «Сабилӣ ишқам расо танбӯр навохт-ку!» – гуфт вай худ ба худ. Баъд боз ба умед ба самти тӯйхона нигарист. – «Раҳматӣ падарам, мегуфтанд-а, нонро пеши по назан. Аз гӯшті дер накунам гуфта мастобаи занакро нахӯрда омадам, уболаш гирифт. Нона пеши по задан намешавад... Ба ишқами гушна гӯшті ҳам завқ надорад. Хайр, меовардагист, фаромӯш накунад шуд»...

² **Хӯрт** – калимаи тақлиди овоз, ки садои як бор ба як дам дар кашидани моеотро ифода мекунад

– Канӣ, полвон, чӣ шуд, чӣ мегӯед? – Ногоҳ саркор ду нафар гӯштигири ба паҳлу афтодаро боздошта ба ӯ рӯ овард.

– Ҳалол шавад. Дубора, – ҳукми худро гуфт полвон. Садои вай мисли ҳарвақта қатъӣ ва салобатнок набуд.

Навбати гӯштӣ тадричан аз хурдсолон ба наврасон мегузашт. Гӯштигирии наврасони чордах-понздаҳсола хеле ҷиддӣ ва арзиши тамошо аст. Ҳиммати тӯйдор ҳам бад не. Саркор мукофоти ғолиб – як дастгоҳи аксбардориро аз қуттиаш берун оварда, ба мардум нишон дод ва сипас онро ба дасти полвон дод. Одатан, баранда ҷоизашро аз дасти полвон мегирад. Комилполвон ғилофи чармини онро даст-даст карда диду фикр дошт, ки қиматаш чанд пул бошад. Ин Бахтиёр як умр ба кори сиёҳ даст назад, таҳсил накарда бошад ҳам, корчалон баромад, – мегуфт вай ба дил дар хусуси соҳиби тӯй андешида. – Як даҳ соли охир дар райпо, ба мағозаҳо мол медиҳад. Дӯкандори деҳа мегуфтаст, ки аз ҳар қуттӣ арақ як дона-ду дона ба ҳудаш мегирифтаст, аз чойи нағз ҳам, аз дигар чизҳо ҳам. Баъд дӯкандорҳо чуброни онро аз мо мебаровардаанд...

Ду тан наврас уқобвор ба ҳам дарафтоданд. Комилполвон як-ду сол аз инҳо калон буд ё не, дар тӯйи арӯсӣ бо як ҷавони дар гӯштӣ номдорашта талош карда ӯро афтонду номи «Полвон»-ро гирифта буд. Ҳамон вақт соҳиби тӯй ба вай граммофон дод. Он вақт граммофон дар ҳар деҳа якта ё дута буду тамом... «Э-э, дастархон овардан аз хотирашон рафт. Саркор ҳам як бор нигоҳ намекунад, ки ишора кунам. Шикамсер чӣ парвои шикамгурӯсна!.. Ҳамдам-қассобро чӣ фалак задаст, дирӯз ба нася як кило гӯшт надод-е. Ягон бор гӯшт гирифта, пулашро надода намондаам-ку! Аз баҳри насяфурӯшӣ баромадаст! Гӯшт – танқис, бозораш тез-дия. Кӣ дар чайб³ доим пули нақд дорад?! Ин ҷо ба ту шахр аст-чӣ? Эҳ, канӣ, ҷавонтар бошаму аз ин гӯштӣ як гӯсфанди фарбеҳ гирифта барам. Дар охир, барои полвонҳои калон гӯсфанд ё қолин будагист? Бе ин намешавад... Билохира, ба ман ҳам, як вақте полвон

³ Чайб – кисаи либос, кисаи бағалӣ

буд гуфта, чизе шавгун медиҳанд: калӯш ё ягон яктаҳи чит...». Полвон оҳишта оҳи бадард кашид.

Ба ҳамин тариқ, ӯ чашм ба гӯштигирон фикр мекарду фикр мекард. Ҳарчанд сайъ кард, ки аз қайди ин андешаҳо баромада лаҳзае бо атрофиён ё гӯштигирии бачаҳо машғул шавад, аммо натавонист. Ба гӯшаш гап намефорид. «Наход ки ба тӯй гурусна омада гурусна равам? Э, ин қадар дабдабаю дову дастгаҳатро ба сарам занам! Ошу нонат бошад ҳам, хешу табор, ёру дӯсти дурустат набудааст. Дар ин хел вақт наздиконаш аз омадаю равандагон хабардор шаванд-дия! Ҳамин ҳам кор шуд?!.. Ин не, вай не, Бахтиёр ҳам калонҳоро мешиносад. Ба ҷойи ман раис омада шинад канӣ... Барои дилёбию дилҷӯйӣ тӯй мекунанд! Ягон мансабдор ояд, «хуш омадед» гӯён дар гирдаш мечарханд... Ҳамин ҳам мардӣ аст?! Ўҳ, Рауф ҳарифаша бардошт! Ҳа, ана, ба сари зону гирифт. Парто зудтар! Ҳа, бале!.. Тавба кардам, ҳеч кас гумон надошт, ки ҳамин шатрама⁴ одам мешавад. Чунон бесар, чунон айғоқ буд, ки ба замин занед, ба осмон мечаҳид! Дар шикамаш як рӯдаи рост надошт. Аз дасти ин на полизи мардум дар амон буду на арғамчини мол. Ба қавле, аз ганда пӯст меканд, аз нағз – пӯстин. Ба сарбозӣ рафту одам шуда омад... Суфра овардан аз ёдашон рафт. Ҳозир агар ба ҷойи ман нафари ба инҳо нафъаш мерасидагӣ меомад, ҳамааш тохта меоманд... Аслан, барои халқ тӯй намедиҳанд, барои раису роҳбарон...».

Наздики ду-дувуним соат гӯштӣ гирифтанду тадричан навбати паҳлавонони номдор расид. Ҳама медонистанд, ки аз деҳаи Яккатут Мурад ном паҳлавони маъруф барои бо Сангин гӯштигирӣ омадааст. Сангин паҳлавони номдори ин гирду атроф, шогирди Комилполвон, умеду ифтихори вай аст. Комилполвон шогирди бисёре дорад, аммо Сангин комилан дигар аст. «Паҳлавонӣ ба вай мерос. Ачдод-ачдодаш паҳлавон гузаштагӣ. Комилполвон раҳматӣ бобои ӯро дар хотир дорад, мисли як фил қувват дорад, мегуфтанд. Тахтапушташ ба замин норасида аз гӯштӣ баромад, аммо

⁴ **Шатрама** – шӯх, бесар

лаънатӣ муҳтоҷӣ ўро маъюб кард. Мегуфтанд, ки Хўчамуроди аллоф як иморати дакаданг сохта, барои шахсутуни айвонаш аз сойи Қизмон як дарахти чормағзро ғалтондааст. Роҳи кўҳ танг, улав намегардад. Чор йигити ҳузарб⁵ ду рўз овора шуда, ғелондаю кашола карда, сад кадам барин овардаанду бас. Хўчамурод, замин хабар накашад, одами айёр буд, мегўянд. Рўйирост аз паҳлавон илтимос накардааст. Андешидааст, ки ноҳудогоҳ маъюб шавад, дар пеши мардум умрбод рўсиёҳ мегардад. Бинобар он, овоза сар додааст, ки агар ҳар кас ҳамон ғалачўбро биёрад, як пуд гандум медиҳад. Паҳлавони камбағал инро шунида, дар зарфи як шаб танай дарахти чормағзро оварда, ба назди дарвозаи бой партофтааст. Аз ҳавлии бой то ҳавлии усто дусад кадам мебарояд ё не, ғалачўбро бурданӣ шаванд, ба ду барзагов ниёзманд шудаанд. Мегуфтанд, ки ана, пас аз ҳамон воқеа паҳлавон дигар ба худ наомад, қоматаш рост нашуд. Бархе мегуфтанд, ки вай маъюб шудагӣ, баъзеи дигар чашм расид, мегуфтанд. Боз кӣ медонад, ман раҳматиро аранг-аранг ёд дорам, – худ ба худ меандешид Комилполвон. – Дар рагу пайи Сангин қуввати бобояш ҳаст. Ман ба вай нозуқиҳои ҳунарамро ёд додам, боқимондааш ба худаш вобаста. Сангин дар аввал як авҷ карду сонитар танпарвар шуд. Мисле ки, маишат, сониян, сабилмонда шароб шасташро гардонд... Дар як дастархон дуто нону мева ҳам наоварданд-е!.. Ҳе, ноумедҳо! Агар ош тамом шуда бошад, нону чой ҳам нест-чӣ?.. Арвоҳ занад...».

– И-и-и, полвони яккатутиаш ба майдон баромаданӣ-ку! Э-э, вай ин Тоҳирчаро меафтанад... Мурод-Мурод мегўянд, ҳамин будаст-дия. Хеле ҳам бўзбала-ку! Ҳар як кафаш бел барин-е! – гуфт мулло Норӣ дар ақиб нишаста даҳонашро ба таҳи гўши Комилполвон наздик карда.

– Ҳа, сахттар чангол занад, қабурғаи Тоҳирчаро канда мегирифтагӣ барин, – Комилполвон ҳам ўро назараш гирифт.

⁵ Ҳузарб – паҳлавон, боқувват

Комилполвон ҳаракатҳои Мууродро мушоҳида карда, ўро аз ҳар ҷиҳат писандид. Паҳлавони ҷавон ханӯз шармин буда, ба суҳан даҳон кушояд, хичолат кашида сурх мегашт. Хоксору батамкин буданаш аён. Ҳа, мағрурию худнамоӣ надорад.

Вақте ки вай бо Тоҳирча ба талош шурӯъ кард, Комилполвон эҳсос кард, ки меҳмони паҳлавон ҷавони бақувват буда, ханӯз аз қудрату тавоноии худ беҳабар аст. Вай баъди он ки ҳарифашро ду-се бор афшонда дида зӯри ўро санҷид, дилпуруна ба вай наздик рафт. Тоҳир ҳам қувваи ўро фаҳмиду ана, худашро дур мегирад. Дуруст. Агар ба зери бағали Муурод афтад, вай бо вазни худ инро беҳолу бемадор мекунад.

Паҳлавонон чунон ба ҳам дарафтоданд, ки саркор аз хавфи он ки ногаҳ ҳамдигарро ба оташ назананд, мудом дар тарафи гулхан меистод.

Тоҳирча Мууродро хеле арақшор кард. Муурод ҳар қадар сайъ карда ўро ба чапу рост меандоخت, аммо бенатича буд. Тоҳирча ба ҳарифи худ саҳт така партофта монанди кундаи чанор ночунбону маҳкам меистод. Аз байни издиҳом овозҳои таҳсин баланд мегашт.

– Саҳт ист, Тоҳир!

– Ту аз вай кам нестӣ! Нони трактор ҳалол аст!

Полвон авлоду наҷоди Тоҳирчаро ҳам хуб медонад: «Падараш як одами лоғари нимчон. Паҳлавонӣ ба Тоҳирча аз тӯби модараш мерос аст. Тағояш полвони забардаст буд. Як йигит буд, ки аждаҳо мегуфтед. Афсӯс дар ҷанг нобуд шуд...».

Комилполвон таърихи гӯшті ва гӯштигирони 30-40 соли охирро дар кул нағз медонист. Вай замони наврасиаш гӯштигирии тағои ана ҳамин Тоҳирчаро дида буд. «Дар як тӯйи бузург тақрибан тамоми полвонҳои шуҳратманди гирду атроф ҷамъ шуданд. Тағои Тоҳирча – Абдусамад дасташ омад карду ягон-ягон шаш полвонро афтонд. Як номарди дигар – Ҳафиз ҳам даъвои полвонӣ дошт. Мардум шӯру ғавғо бардоштанд, ки ў ба майдон дарояд. Ночор ба майдон даромаду бо Абдусамад даст ба миён шуд.

Абдусамад, дар ҳақиқат, полвони зӯрдаст, чавонмард ва тандеҳ буд. Ҳамин ки Ҳафизро ба сари сина бардошта ба замин заданӣ шуд, ин номард аз андоми нозуки полвон гирифт. Абдусамад аз зӯри дард бо қаҳр ўро чунон ба сари синааш фишурд, ки аз даҳану бинии Ҳафиз хун омад. Ҳафиз пеш аз ин ҳам дар як маъракаи дигар бо сари зонуяш ба шиками ҳарифаш зада сабабгори сару садое гашта буд. Бахше аз одамон, ки он лаҳза аз номардии Ҳафиз хабаре надоштанд, ба тарафгирии вай бархестанду қариб деҳодеҳи калон сар зад. Қаблан дар тӯйҳо ба гӯштию бузқашӣ ҳар як қавм йигит чамъ карда, дар бағал гурзу калтак, теғу шашпар мерафтанд. Баъзан тӯйҳои бузург бо хунрезию мотам тамом мешуд. Ҳар як деҳа, ҳар як қавм орият гуфта чон медоданд-е! Аҳмақира бинед!.. Ҳукумат ҳамаро ба тартиб оварда, хуб кори савоб кард... Аммо равнақи гӯштӣ ҳам аз миён рафт. Давраш гузашт. Он хел тӯйҳо ҳам нест, он хел полвонҳо ҳам. Чавонҳои ин давр се бор талош кунанд, нафасашон танг мегардад. Ҳамааш аз сигор, аз шароб. Баъзе йигитҳо ба сӣ даромада-надаромада чарбу мебанданд. Одам фарбех, ки шуд, аз вай полвон намебарояд...».

– Маҳкам ист, Тохир!

– Ҳа, дастакотба садқа!..

Шӯру садои мардум Комилполвонро аз банди хаёлот ба худ овард.

Ҳеч чашмдошт набуд, ки Тохирча Муродро ин қадар хаста мекунад. Аз ҳозирон ин сирро аксаран мутаваҷҷеҳ нагаштанд, аммо мардони гӯштидида мақсади Тохирро фаҳмиданд. Вай барои ба замин афтондани ҳарифаш сайъ намекард. Худашро аз ў канор гирифта, имконият намедод, ки талош зуд яктарафа гардад. Мурод бошад ҳамвора мекӯшид, ки зудтар ўро парт кунад. Қасди Тохир ҳам ҳамин – ўро хаста кардан буд, то ки ба дӯсташ, ҳамдеҳааш Сангин роҳату осон шавад. Сангин кайҳо тағйири либос карда, омодагӣ медид.

– Парво накун, Тохир, Сангин дар ҳамин чо! – фарёд кард кадоме барои ба Тохирча дастгирӣ ва рӯҳ бахшидан.

«Чойникҳои чойро дам ба дам бурда мебиёранд, аммо аз дастархон хабаре нест. Ё ба саркор як ишораи бурут карда фаҳмонам-чӣ? Зишт аст охир, мардumi даврбар чӣ мегӯянд? Саркор аз худаш доништа гӯяд, ҳарфи дигар. Ҳавоси вай ҳозир ба гӯшти. Мисли ман кулли рӯз ғарам зер кардааст-чӣ?.. Хайр, ҳеч гап не, як шаб-дия. Мардум рӯза медоранд-ку! Аз тӯй нарасад, гила нақун, гуфтаанд...».

– Мурод, телба нашав!.. – кадоме аз меҳмонон мақсади Тоҳирчаро эҳсос кард магар, ҳамдеҳашро огоҳ кард.

Қийғоси аҳли маърака баланд гашт. Мурод оқибат Тоҳирчаро ба сари сина бардошту пойи ӯро аз замин канд ва як бор давр гардонду зад. Гӯё замин кӯчида бошад, аз издиҳом наъра бархост:

– Ҷ-ҷх!..

– Қандата зан! Мошоллоҳ!..

– Ҳалолат бод! – гуфт Комилполвон ҳам зери лаб ба таҳсин сар чунбонда.

Пирамардони атрофаш ҳам ба таҳсин лаб кушоданд.

– Ҳалол... Ҳалол...

– Беғилу ғаш гӯшти гирифтанд!

– Ҳаққи ҳалол! Қанд занед!..

Мурод пеш омада радиои инъомиро аз дасти Комилполвон гирифт. Вай дар ҳолате, ки тунд-тунд нафас мекашид, чолок онро гирифту бурда ба дасти яке аз наздиконаш дод. Мурод баъди каме ин тараф-он тараф роҳ гашта, тапиши қалбашро паст кардан, рафта дар канори ҳамдеҳагонаш нишаст. Ду нафар ҷавони бӯзбала ба молидани дасту пойи ӯ машғул шуданд. Дигарон ба сӯйи ӯ ҳам шуда, маслиҳати як марди миёнсолро гӯш мекарданд.

Сангин аз гӯшае оҳиста ба майдон даромаду маърака лаҳзае соқит гашт. Ба назари одами бегона чунин менамуд, ки ӯ гӯё ваъз мегуфта бошад халқ барои сухани вайро шундан ором шудааст. Сангин бо кафи даст чашму рӯяшро аз дуду гармии оташ панаҳ карда, оҳиста майдонро давр гашт. Ҳар нафаре, ки ӯро бинад ҳам паҳлавон мегуфт. Навча, синафароҳу камарборик,

дасту бозувонаш мисли оҳани тобхӯрда, чехракушод – хуллас, бо тамоми ҳастиаш мегуфт: паҳлавони ҳақиқӣ манам! Ҳама бо шавқ ба қадду басти ӯ зеҳн монда буданд. Сангин, аз рӯйи одат, давраро чарх заду омада дар рӯ ба рӯйи Комилполвон дузону нишаст ва аз устои худ фотиҳа пурсид.

– Ҳаросон нашав, дасти ман не, дасти бобоям, гӯй... Пирон мададгор шаванд... – Комилполвон даст ба рӯй кашиду лаҳзае ба чашми Сангин нигарист. Баъд ба сӯйи ӯ ҳам шуда, бо овози паст гуфт: – Ба ман нигар, ҳой... аз вай сабилмонда хӯрдагӣ барин менамой... Чӣ чин зад ба ту? И-и... Охир масҷид... И-и... Э, пир занад тура...

– Камакак зарар надорад, тағо... Бачаҳо намонданд...

– Номанкул қардӣ! Гӯштина мурдор нақун! – якбора ба шӯр омад Комилполвон, аммо садояшро баланд нақард.

– Э, парво нақунед! Ҳозир мебинед...

– Гарданат мешиканад! – гуфт полвон ситезаомез сар ҷунбонида. – Бас, оҳиста аз майдон барою ҷомара каш! – Суханашро аз зиҳи дандон бароварда амр қард ӯ. – Ягон сабаб биёру дафъаи дигар мегирам гӯй ё рӯйирост гӯю мон: қамтар шароб нӯшида будам, устодам рухсат надоданд.

– Тавалло мекунам, рухсат диҳед... Маро беобрӯ нақунед... – илтиҷо қард Сангин.

– Не, намешавад... Масҷид... – боз мақоли ҳангоми қаҳр мегуфтагиашро ба забон гирифт полвон.

– Хуб гӯед, охир... Мурам ҳам, аз ин намеғалтам... Ман ба номаш лаб тар қардам...

Комилполвон лаҳзае дудила шуда ба рӯйи шогирди худ нигариста монд. Ин лаҳза мӯйсафедони дар қанораш нишаста ба суҳбат ҳамроҳ гаштанд:

– Як зарра нӯшида бошад, ҳеч гап не, полвон...

– Ҳозир ҳамаи ҷавонҳо мехӯранд...

– Ба гапи ман бовар намеқунед? – исрор мекард Сангин.

– Бовар кардан катӣ... – қадре мулоим гашта ғурунгос зад полвон, – ҳамин ҳам кор шуд! Шарм кун...

– Дилпур бошед...

Атрофиён тӯл кашидани гуфтугӯи устоду шогирдро дида, ба сӯйи онҳо чашми шавқ дӯхта буданд. Сангин барои ба дигарон сир боз накардан лабонашро моил ба табассум намуд. Баъди бо ишораи сар бархез гуфтани устодаш ӯ баланд шуду довталабона майдонро давр зад. Нидоҳои таҳсину офарин баланд шуданд:

– Ҳа, баракалло!..

– Кам нашав, додар! Саломат бош!

– А чонат гардам, сари моро паст накун!

Комилполвон гурусна буданашро фаромӯш кард ё худ баъд аз гузаштани вақти муқаррарии хӯрокхӯрӣ иштиҳояш кӯр шуда буд. Ҳоло ҳушу хаёлаш ба гӯштӣ. Шаш сол боз ӯ гӯштӣ намегирад. Ҳамсолонаш аз майдон баромаданду вай ҳам ночор гӯштигириро канор гузошт. Бо ҷавонон гӯштигирӣ хуб не. Аммо ҳар боре, ки Сангин ба майдон дарояд, тамоми узвҳои бадани Комилполвон ба ларзиш мебарояд. Мисле ки ҳозир ҳудаш ба майдон мебаромада бошад. Дили одаткарда балои ҷон будааст.

Сангину Мурод – ду тан қавитарин паҳлавонони ин маросим ба ҳам дарафтоданду атроф ба якборагӣ сокит гашт. Фақат чарс-чарскунон сӯхтани кундаҳои бед ва гурс-гурс пойкӯбии паҳлавонон ба гӯш мерасиду бас. Аҳли маърака нафасашонро ба дарун кашида, сахнаи асосии гӯштигирии имшабаро тамошо мекарданд. Ин талош аз он ҷиҳат ҳам талоши бағоят муҳим буд, ки ҳар ду паҳлавон ҳам то ҳол аз касе мағлуб нашуда буданд. Ин гуна гӯштиро дидан ва шоҳид будан ба ҳар кас муяссар намешавад ва онҳое, ки гувоҳи мағлубияти паҳлавони пушташ замин налесида буданд, як умр ин воқеаро хотира карда, ба авлодон ҳикоят мегӯянд.

Сангин аз кӯфтагии Мурод истифода кардан хост магар, яку якбора ҳарифи ношиносро хуб наозмуда, ҳамларо шурӯъ кард. Аз хучумҳои Сангин

Мурод саросема шуд. Мардум ба қувваи ҳамдеҳашон дилпур шуда, ба гулгулаандозӣ ва офарингӯӣ сар карданд. Мурод паҳлавонвор истодагарӣ дошт ва ҳангоми ором шудани ҳарифи худ ду даст ба камари ӯ мунтазири ҳамлаҳои нав нафас рост мекард. Сангин, одатан, чусту чолок ва босуръат гӯштӣ мегирифт. Бинобар ин, ором ва бафурча чарх гаштани Мурод ба вай намефорид.

Комилполвон ҳамлаҳои бебарори шогирдашро мушоҳида карду нафасгирии ноҳамвори ӯро пай бурд ва оҳиста, зери лаб «оббо» гуфту ба афсӯс зонашро шаппотӣ зад. Баъд худ ба худ, аммо ба доварони паҳлуяш шунаво зери лаб гуфт:

– Нагуфтам, ки арақ кори ина кардагӣ!

Шиддати ҳамлаҳои Сангин кам-кам паст гашта, ҳоло ду паҳлавон монанди ду барзагови шох ба шох ниҳода, аз миёни якдигар дошта, ором чарх мезаданду фақат аҳён-аҳён ҳамдигарро такон дода мемонданд. Одатан, паҳлавонон ё барои озмудани усули якдигар ва ё ҳангоми монда шудан ин тариқ гӯштӣ мегиранд.

Расулбобои андовакаш аз ақиб ҳам шуда ба гӯши Комилполвон гуфт:

– Инат аллакай арақшор гашт, қиян...

Пирамард пас аз сонияе чанд илова кард:

– Худат миёната бастан гир.

– Ман кайҳо бас кардагӣ, тағо.

– Ҳеч гап не, дар зарурат... Барои обрӯи халқамон...

– Рагу пай хунук шудагӣ, бекора чӣ даркор? – даст афшонд полвон.

Аммо ӯ эҳсос кард, ки дар таҳи дилаш майле ба гӯштӣ ҳасту, аммо забонаш инкор мекунад. Пай бурд, ки аз ақиб, аз паҳлу ҳамдеҳагони солдидаю рамузи гӯштигириро мефаҳмидагӣ, ҳоло ба сӯи вай менигаранд. Паҳлавонон баъди тақрибан бист дақиқа талош кардан ҳар ду ҳам арақшор гаштанду саркор бо иҷозати доварон ба онҳо танаффус дод. Муроду Сангин

камарбанди ҳамдигарро сар дода, ҳар яке ба назди тӯдаи худ рафта, дар пеши давра нишастанд.

Комилполвон хотирпарешон менишаст. Шогирдаш ўро нописанд кард, ба ҳарфаш гӯш надода ба гӯшти даромад. «Шогирд тарбия карда натавонист», мегӯяд халқ. Усули гӯштиро ёд додан кам аст, одаму одамгарӣ, ҷавонмардию тандеҳиро ҳам ёд додан даркор. Ҷойи маро гирифт, акнун метавонам бо хаёли роҳат аз майдон бароям, гуфта будам. Лаънат ба шароб, арақ рагу паяша сӯхтааст... Э-э-э...».

Сангин ба саркор чизе гуфту рафта сарулибосашро пӯшидан гирифт.

– Наход?! – беихтиёр хитоб кард полвон. – Ҳай, афсӯс... Нотандеҳӣ кард... Расми полвонҳо ин тавр набуд...

– Гап зан, Комилполвон!.. – Расулбобо аз қафо заҳрханда кард.

Саркор ба назди доварон омада маслиҳат пурсид:

– Сангин мегӯяд, ки «дуранг». Тобаш набудааст. Насиб бошад, ягон бори дигар мегирем мегӯяд... Хӯш, шумо чӣ мегӯед? – Вай як-як ба чашми доварон нигарист.

Пирони солманд маънидорона ба чашми якдигар нигариста, сар чунбонданду чӣ гуфтанашонро надониста ба Комилполвон рӯ оварданд. Полвон ба чашми онҳо нигариста натавонисту сарашро ҳам кард. Ин дам гӯё ҳама ба вай нигариста мегуфтанд: шогирди ту нотандеҳӣ кард!

– Насиби Мурдро диҳед... – гуфт вай чашм аз замин набардошта.

– Хайр, ба Сангин ҳам чизе бидиҳед, – илова кард яке аз мӯйсафедон.

Дигарон дар тасдиқи ин ҳукм сар чунбонданду саркор аз ҷояш бархост.

Комилполвон норозӣ даст афшонду оҳиста худро қафо кашид ва аз байни мардуми бо ғалоғула бархостагӣ гузашта сари ҳам аз маърака баромада рафт.

КИТОБҲОИ КУҲНА

*Мо зи оғозу зи анҷоми ҷаҳон беҳабарем,
Аввалу охири ин кӯҳнакитоб афтодаст.
(Калим)*

– Ҳа, китоби қадимӣ имрӯз ба ҳама даркорӣ гашт... – гуфт ба як навъ оҳанги думчадор лаб ба сухан кушода амаки Патапат. – Одати одамизод ҳамин хел будаст: ҳар чизро хор кунад, ба он зор мешавад. Китоби қадимӣ ҳозир ба пули калон меравад, сирка барин ҳар қадар кӯҳна шавад, қиматаш зиёдтар мешавад... Аз шаҳр олимҳо омада буданд, ба ҳар як пора коғози ба хати арабӣ навиштагӣ, гӯё дунё ёфта бошанд, мечаспиданд. Ман, мулло, ростӣ гап, дар вақташ ҳам мегуфтам, ҳозир ҳам мегӯям: китобҳои имрӯзаата намедонам, аммо дар китобҳои қадимӣ ягон гапи зарарнок нест, пеш гапи гандара дар китоб наменавишанд, гапи ҳар як лаққира китоб намекарданд-дия. Ман ба ту гӯям, то инқилоб, дар солҳои аввали баъди инқилоб ҳам ҳар як ҷамоа масҷид дошт, ҳар масҷид мактаб дошт, дар он мактаб бачагони хоҳишмандон – бою камбағал баробар хонда, хату савод мебароварданд. Мо ҳам дар ҳамон мактаби кӯҳна хонда, барои одам чӣ кор савоб аст, чӣ гуноҳ, дониستم... Мо – се додар будем, раҳматӣ додом фақат мана ба мактаб доданд. Ба пули чор ҷувол гандум аз шаҳр якта китоби дарсӣ харида оварда буданд. Баъдтар яку якбора китоб ҳам, мактаби кӯҳна ҳам зарар мерасонад гӯён валвала бардоштанд. Сонитар, аз хонаи касе китоби кӯҳна ёбанд, унсури зарарнок аст гӯён гаранг карданд. Ана, нигар, акнун он китобҳоро дар ба дар гашта мекованд, – оқибат суханастро хулоса кард амаки Патапат.

Вай ғолибан гумон дошт, ки ман китобҳои кӯҳнаро пайдо карда, сипас дар шаҳр ба пули калон фурӯхтаниам.

– Канӣ, газа зер кардем! – Вай ба абзори хари ман як назар карду бо ин таъбири аз солҳои дарози ронандагӣ одатӣ гаштааш маркаби худро халачӯб зад ва мо ба раҳ даромадем. Вай лақаби «Патапат»-ро ҳам аз вачҳи чунин шеваи мошинрониаш гирифтааст.

Азбаски дар пайраҳаҳои танги кӯҳсор ду ҳар баробар қадам заданаш як амри маҳол аст, мо пешу қафо мерафтем.

Мардумони деҳоти кӯҳистон аксаран ба чор тарафи дунё парешон гашта бошанд ҳам, бо деҳаи бобоии худ ҳамеша алоқаманданд. Амаки Патапат ҳам баъди ба нафақа баромадан ба деҳа баргашта, кулбаи харобаи падарашро аз нав рост кардаст ва ҳоло айёми пириро ба боғдорию молдорӣ мегузаронидаст. Ба қавли худаш, вай дар шаҳр қариб чихил сол кор кардаст. Ва асосан, дар сари фармони мошин умраш гузаштаст. Фарзандонаш азбаски дар шаҳр ба камол расидаанд, дигар ба деҳа ҳеч одат накардаанд, падарро хабаргирӣ оянд ҳам, ба ночор ду-се рӯз меистодаанду бас.

Худи ман ҳам кайҳо ба шаҳр одат кардаам, тобистон аз магаси деҳа мегурезам, зимистон аз беҳаммомӣ.

Ин бор ба деҳа омадаму гуфтанд, ки ғор пури китоб будаст, пӯсида нобуд гаштаст. Ин хабарро шунида ман ба назди яке аз куҳансолони деҳа – бобои Амон рафтам, ки ҳоло синнаш аз ҳаштод гузашта, гӯшаш вазнин бошад ҳам, ҳанӯз пирамарди баҳуш буд. Ба назди бобо омаданам боз як сабаб дошт: яке аз ҳамдеҳагон тахмин зада гуфт, ки амаки ҳамин бобои Амон дар замонаш олими китобдор буд, ҳеч аҷаб нест, ки китобҳои ғор аз они ин кас бошад. Бобои Амон ин тахминро тасдиқ кард. Вай дар он айём ҷавонмарди навқирон будаст, ҳамроҳи амакаш – табиби номдор Мулло Асадулло як нимишабӣ ба ду ҳар китоб бор карда, ба ҷониби ғори дур аз деҳа, дар камаркаши кӯҳ воқеъбуда мераванду хурду бузург қариб сад китобро дар як камари ғор ҷо ба ҷо мекунанд ва пешашро бо сангу гил девор мезананд.

– Мардум шабошаб китоба ба хонақоҳ, ба масҷид, баъзе беинсофҳо ба оби рӯд бароварда мепартофтанд, – хавотиромез ба атроф нигариста пичиррос зад мӯйсафед. – Аз хона китоб барояд, ба бало мепечидӣ!.. Намедонам, аз китобу китобхон чӣ бад гузашт, ки аввал китобро чинда гирифтанд, сонӣ китобхондагиҳоро...

Бино ба қавли бобои Амон, ҳар ду дар ғор аз нимашаб то чоштгоҳи рӯзи дигар арақи чабин рехта, ин корро анҷом дода, баъд барои аз шубҳа эмин будан аз кӯҳ ба харҳо ҳезум бор карда ба ҷониби деҳа мефуроянд.

Бобои Амон шавқмандии маро ба китобҳои кӯҳна пай бурда, ба гумонам, бори нахуст ин воқеаро ҳикоят мекард. Ба касрати пирӣ баъзе аз ҷузъиёти он воқеаҳоро ҳар боре ба навъи дигар баён менамуд. Аз хусуси баъзе ҳодисаҳои он солҳо сухан гуфтан намехост ё мучмал ишорае мекарду бас. Ман пай мебардам, ҳаросе, ки дар вучуди ӯ саҳт ҷо гирифтаст, кори худро мекунад.

Он рӯз дар фуруварди суҳбат ман аз бобо руҳсат гирифтам, то ба ғор биравам китобҳои қариб шаст сол қабл аз ин пинҳон кардаи ӯро бубинам, агар илочи истифода набошад, варақҳои баъзе аз китобҳои нодирро акс гирам.

– То ин вақт китоб мемонад-о?! Хок шуду рафт, – гуфт мӯйсафед ба як навъ аламнок даст афшонда. Баъд зери лаб захрҳанде намуду афзуд: – Кадом соли буд... аз қабати девори хонақоҳ ҳам китоб ёфтанд, хабар дориё? Даст задан нашуд, – сар ҷунбонд мӯйсафед.

Бо вучуди ҳамаи ин, ман боре ба он ғор рафта, агар хок шуда бошад, хоки он китобҳоро бо чашми худ дидан мехостам.

Азбаски роҳи ғор ба ман ноошно буд, аз амаки Патапат илтимос кардам, то дар ин сафар ба ман ҳамроҳ бошад. Аз як ҷиҳат, вай дар деҳа одами нисбатан дастхолӣ буд, аз ҷиҳати дигар, ба кӯҳбарой қувваташ мерасид, ҷиҳати сеюмаш, ӯ ҳамсуҳбати хуб буд.

Мо боғоти деҳаро гузашта, ҳоло аз дараи кӯҳ мерафтем. Шаху зовҳои ду тарафи рӯд гӯё дақиқа ба дақиқа ба якдигар наздик мешуду дара тангтар мегашт.

Боғоти атроф ва пора-пора заминҳои юнучқа, ҷуворӣ, гандум, нахӯд коштагии колхоз ҳам дар қафо монд. Дар пеш чарогоҳи доманакӯҳ ва шаху зовҳои махуф ва ҳайбатангез ва баъд кӯҳсори сангин ибтидо мегирифт.

– Ба ман нигар, мулло, – амаки Патапат «тормоз, тормоз» гӯён ба гардани хар халачӯб зада гашти онро сусти карду чун ман ба ӯ наздик расидам, сухан оғоз намуд: – Ин замина мебинӣ? – Вай бо халачӯбаш ба замини холие, ки чим баста, вале гирдогирдашро замоне аз санг тавора гирифта буданд, ишора дошт. – Ин замини ман буд!.. – гуфт амаки Патапат ба як навъ ифтихор ба таъкид сар чунбонида.

Ман ба маънии ин сухани ӯ ба дурусти сарфаҳм нарафтам, зеро имрӯз мардум ҳатто замини рӯйидаричашонро даҳан пур карда «замини ман» намегӯянд, зеро раиси колхоз метавонад ҳар лаҳза бо ягон сабаб ё баҳона онро аз вай бигираду тамоку ё зироати дигари ба давлат зарурӣ бикорад. Номи зироати ба давлат заруриро шунида кӣ ҳақ дорад, ки манфиати шахсеро ҳимоя кунад?! Ана, аз ҳамин сабаб ман ба рӯйи амаки Патапат дар нигоҳам савол назар афкандам. Сипас шӯхиомез гуфтам:

– Амак, руҳияи деҳқонӣ таъсиратон кардаст. Дар шаҳр «корхонаи ман», «автобазаи ман» намегуфтед. Ҳозир одамон забонашон намегардад «ватани ман» бигӯянд шумо...

– Э-э, ин ҷо гап ҳаст, мулло, ту «Худо»-яшро шунидӣ, ҳолӣ «дод»-ашро ҳам шунаву баъд гап зан. Ман ҳам коллективист, дар пеши мардум ҳамсари кампирама агар «зани ман» гӯям, чӣ шавад, нагӯям, чӣ шавад, гӯён меандешам.

– Мазох мекунед...

– Валлоҳи аъзам, ки... – Амаки Патапат дар зин якрона нишаста бо рӯйи турш ба он қитъаи замин як навъ изтироболуд ва дарднок менигарист.

– Хуб, чаро ин санглох замини шумо, бигӯед охир, – гуфтам.

Пирамард ин саволро интизор буд, аммо аз чӣ бошад, ки ба он санглох нигариста карахт гашта буд. Баъди он, ки қитъаи санглох дар қафо монд, ӯ сухан сар кард:

– Солҳои аввали колхозӣ ризку рӯзии хонадони деҳқон ба бист сотих замини рӯйидарича вобаста буд. Дар ивази кораш колхоз ба ҳар як хонавода,

асосан, бист сотих замин дода буду тамом. Агар аз ҳар як хонавода дар колхоз чор-панҷ кас кор кунаду ба умеди ҳосили бист сотих замин нишинанд, рӯзашон сахт буд. Дар деҳа зиндагӣ карда, дар колхоз кор накунед, намомонданд. Ана, аз ҳамин сабаб ман хонадор гаштаму рӯзгорамро аз волидайн чудо карда, ба ҳавлии кухнаи амакам кӯчидам. Амакам гап-гапи колхозу кулоқро шунида, аз баҳри замин боғу ҳавлиаш гузашту бо аҳли аёлаш ба як деҳаи дур кӯчида рафта буд. Дар он ҷо аллакай колхоз ташкил карда пахтакорӣ мекардаанд, ҳеч кас ту кию кучоӣ нагуфтаст. Агар дар деҳа мемонд, аз дусар кулоқаш мекарданд, зеро ду сар модагов дошт, аспаш буд. Хулласи калом, ман рӯзгорамро чудо кардаму баъд аз раис ҳамчун хонадони алоҳида замин талаб кардам. Раис қариб як сол имрӯзу фардо гӯён гашту замин надод. Баъд ба сарам як фикр омад. Ин ҷо чим бастагӣ як замини санглох буд. Аз кӯҳ санг ғелида фуромада, хоки заминаш наменамуд. Кошки обаш бошад! Замини беоб! Илочи аз сой об баровардан ҳам нест. Хуб чарх зада, пасту болояшро гаштам, реча кашидаму ана баъд пеши раис рафтам. Ҳамон вақт раиси колхозамон Ҷавлон гуфтагӣ як ҷавонмарди соданамои дилсиёҳ буд. Он замонҳо қариб ҳар сол раиси колхоза дигар мекарданд, баъзан дар як сол ду-се бор ҳам нав мешуд. Замонҳои аҷоиб буд!.. Ҳолӣ навбати авлоди Самандар нарасида буд, инҳо баъди ҷанг, не, не, солҳои ҷанг ба сари кор омаданд. Вай Ҷавлон гуфтагем, аслан ҷӯпон ва хизматгори як бой буд. Савод надошт, бечора ба хуччатҳо сарангушташа ба ранг молида зер мекард. Хулосаи калом, ба пеши раис рафтаму гуфтам, ки ҳамин замина ба ман диҳед. Ҷавлон ҳайрон шуд, девона-певона шудӣ-чӣ, гӯён ба чашмам нигарист. Гуфтам, ки бе як порча замин рӯзам намегузарад, раиси пешин надод, ту ҳам имрӯзу фардо карда мегардӣ. Бидеҳ ҳамин замина, аз санг тоза карда корам созам, савоб аст.

– Сабр кун, додарам, – гуфт Ҷавлон маслиҳатомез. – Агар ҳозир ба ту замин диҳам, мебойд, ки боз ба шаш-ҳафт хонадони дигар диҳам. Замона носоз аст. Даррав замини колхоза толон кард гӯён, аз боло ба ягон бало

пешрав мекунанд. Сабр кун, ягон илоҷ меёбам. Беоб аз он замини гуфтагит чӣ фоида?

– Раҳи об оварданаширо мековам, ёфт мешудагист, – гуфтам. – Ҳу, таҳи зови баланд андаке кабудӣ мекунад, аҷриқ рӯидагӣ, мековам, балки чашма мебаромадагист.

– Ана, ҳамин хел гапҳо катӣ розигии раиса гирифтаму кор сар кардам. Дар ҷавонӣ одам зӯраша ба кучо сарф карданаши намедонад. Ҷавонони ҳозир қувваташона ҷойи кор фармудан надоранд: барои кишту кори деҳқонӣ замин нест, молдорӣ кунам гӯянд, алафу чарогоҳ нест, ҳазор хел қоида катӣ манъ кардаанд. Мошинат бошаду раҳи сози мошингардӣ надошта бошӣ, аз мошин чӣ фоида?! Дар шаҳр ҳам аҳвол ҳамин хел аст: ҳашт соат кори корхонара сарам-дилам ба поён расонида меоянду зӯрашона ба кучо сарф карданаширо намедонанд... Ҳозир ҳам дар рӯи ҳавлӣ ҳамсояҳои шаҳриам ғун шуда домино мезананд, шаробхӯрӣ мекунанд...

– Хуб, баъд чӣ шуд? Замин қорам шуд охир? – Аз суҳанро ғоз дода, ба ҳар тараф бурдани амаки Патапат тоқатам тоқ гашту гапашро буридам. Ба дил гуфтам: «Ҳозир ҳамсояҳоятон шаробро дар хоби шабашон мебинанд!.. Воқеан, ҳеч аҷаб не, ба онҳо ҳам кор ёфт шудагист, – шароби дастӣ мекашидагистанд...»

– Саросема нашав, газа сар деҳ, мулло, – гуфт амаки Патапат, ки маънии ин суҳанаш ҳаратро халачӯб зану тезтар бирон буд. Сипас пурсид: – Замин қорам шуд мегӯӣ-ё? Гӯш кун: миёноро чунон бастам, ки ана-мана нагуфта санглох замин барин шуд. Ҳамаи ана ҳамин сангҳои тавораро аз ин замин якта-якта дастони ман чидагӣ! – гуфт пирамард ба қафо баргашта, сӯи сангдворе, ки баробари қадди каланддаста буд, ишора намуд. – Мековам – санг, замина мегардонам – боз санг... Себораю чорбора гардонда сангаширо чиндам, ҳамвор кардам, пал кашидам, аммо хокаш нест, регзор, гарди хок намонда об шуста рафтаст. Ана, сонӣ рӯи заминро як вачаб хоки девори кӯҳнаю нурии мол катӣ пӯшондам. Ҳазл не, дар он замон мошину ароба нест,

агар буд ҳам, ку раҳ?! Ба ду хар нурӣ бор мекунаму боз як чуволро пур карда пуштвора мегирам. Ин заминро нигар, қариб як гектар аст! Дар танги тирамоҳ ба кор сар кардаму зимистони дароз хоку нурӣ кашондам. Яке мазох мекарду ба ҳолам механдид, дигаре раҳмаш меомад. Халқ-дия... Хулласи калом, заминро ба киштукор мувофиқ кардаму аввали баҳор тухмӣ пошидам. Як хел гандуми ҷойдории худамон буд, аз тухми ҳамон пошидам. Тухмиро пошида, мола кардаму аз пайи обаш афтадам. Таҳи баъзе шаҳу зовҳо кабудӣ мекард, кофта дидам, нам ҳасту дараки об не. Харсангҳои калон баромад, дар он замонҳо динамит кучо?! Дар деҳа мисрону болғаи калони сангшиканӣ ҳам ба ҳисоб буд – ду-се кас доштанд...

Аллакай замини ба киштзор табдил додаи амаки Патапат хеле қафо монда, ҳоло мо аз пайраҳаи танге мерафтем, ки як хар бораш катӣ ба саҳтӣ аз он мегузашт. Самти дасти чапамон – ҷарӣ ва дар поёнтари он рӯд ҷорӣ буд, дар самти дасти рост шаҳу зовҳои баланд ба як тарзи ҳавлангез қомат афрохта, баъзан ба сӯйи раҳ хамидаанд.

– Ана, ба тори сарат нигар, мулло, – бо халачӯбаш ба боло ишора кард ӯ. – Ҳу, мебинӣ, аз ёнаи шах ҷӯй гузаштагӣ? Дидиё? – Ин ҷӯйро ман сохтагӣ! – Сипас эзоҳ дод: – Дар он замон қубур бошад ҳам, дар шаҳр кулолон месохтанд, дар деҳа набуд. Камаркаши кӯҳ катӣ ҷӯй кандам. Баъзе ҷойҳои паст ё шаҳу зовро се-чор метр сангдевор бардоштам ва дар рӯйи он девор чим катӣ ҷӯй сохта об бурдам. Ана, нигар, аз таҳи зов санг чиндагӣ... Дар баъзе ҷо сутун монда аз ҷӯб нова сохта будам... Диди-ё?

Осори он ҳама ранҷу заҳмати айёми ҷавонии ин марди деҳқон дар воқеъ ҳам маро ҳайрон кард. Агар ин ҳамаро имрӯз бо чашмони худ намедидам, балки боварам намеомад, муҳобот мешумурдам. Наход ки инсон дар чунин як мулки фароҳ, барои як порча замин ин қадар уқубат кашад?! Доири азиздошти замин мо ҷӣ қадар гап мезанем, мақолаҳо менависем, ҳикматҳо мегӯем! Менависем!.. Кулли он гуфтаҳо дар баробари заҳмати кашидаи ин мард ҷӣ арзише доранд?!

Амаки Патапат раҳораҳ нав ба нав асари заҳмати худро ба ман менамуду эзоҳ меод, ҳикоя мекард, афсӯс мехӯрд.

– Хуб, ҳосил чӣ тавр шуд? Расо давлатманд гаштагистед? – пурсидам дар охир.

– Э-э, мулло, дар ин дунё об овардаю кӯзашикаста баробар мегӯянд, аммо кучо баробар?! Баръакс, каси об оварда хорӣ мекашад. Кору ҳунар катӣ ягон кас давлатманд нашудааст.

– Чунон ки Мирзо Бедил фармудааст: «Кисаи ҳеч кас надид пурӣ, то накард ихтиёр кисабурӣ» гӯед!

– Ҳақ асту рост! Дар замони мо дуздҳои калон кисабурӣ намекунанду лекин... мансаб мегиранд... – Амаки Патапат ба нафрат даст афшонду сипас хараширо халачӯб зад. – Хи, э, баттол!..

– Хуб, ҳосил нашуд ё ягон офат зад? Ё об нарафт?

– Об бурдам, гандум чунон ҳосил дод, ки... хаёлам, чашми мардум расид...

– Пирамард ба тахтапушти хар халачӯб заду баъд гуфт: – Ман аз деҳа дур, дар дашт гандуми лалмии колхозро дарав мекардам.

Додои пирам, раҳматӣ, дар деҳа хирмани ин замиро бод мекарданд. Ҳар касе, ки чоши гандумро медид, ҳайрон мемонд, мегуфтанд. Бемуҳобот, ҳар каси дидагӣ «ё тавба!» гӯён гиребонаширо медоштаст. Бӯйи гандумро шунида, раиси колхоз ҳам меояд. Чоши гандум ба бардоштан тайёр, додом пасмондаи хирмана ғалбер мекардаанд, ки раис «мондаҳо, ба чоштон барака!» гӯён аз асп фуромадаст. «Э, офарин, қандаша занад деҳқон!» гӯён гандума каф зада дидасту таъйинот додаст:

– Ин гандума барои тухмӣ мондан лозим, амак... Ҳа, як донаширо бечо накунед! Ман мегӯям, ина бурда ба анбори колхоз резанд, чанд чувол шавад, ҳамон қадар аз гандуми тухмии колхоз мегиред. Ҳозир дар анбор ғалла надорем, аввал плони давлатро буд кунем, сонӣ...

Хулосаи калом, «мо – ҳама як колхоз, як хонадонем, ин гандумро нобуд кардан ҷиноят аст» гӯён хеле варсоқӣ хонда рафтаст. Фурсате нагузашта

мудири анбораш чор бӯзбала катӣ омада гандумро ба ҷуволҳо бардоштаанд. Дар он замон ғингӣ кунеду рӯзатона бинед! Замин замини колхоз аст, об оби колхоз, аз дасти мо чӣ меояд?! Ба ҳар бало пешрав карда метавонистанд, «уклон» мегуфтанд, чапу рост мегуфтанду беному нишон гумномат мекарданд. Яку якбора одам ба мартаба расад, баъзан беҳуд мегаштаст...

– Ана, аз касофати ҳамон хел касон имрӯз як мамлакати калони дунё аз дигарон гандум мехарад, гӯшт мехарад, – гуфтам дар ғазаб.

– Хуб, дар ивазаш гандум доданд охир? – Лаҳзае баъд боз савол кардам.

– Ҳама гап дар сари ҳамин-дия! – гуфт амаки Патапат як оҳи чуқур кашида. – Беинсофӣ карданд, мулло... Агар раис инсоф медошт, сарамро гирифта аз ин диёр намерафтам. Инкилоб гӯён ночинсу нобакорон ҳам рӯйи об баромаданд-дия. Дар он замон аз паст ба боло гуфта баъзан аҳмактарин касон вазифа мегиританд. Раиси мо ҳам аз ҳамин хелаш буд. Имрӯзу фардо гӯён хеле овора карда гашту гандумро надод. Ба аламам тоб оварда натавониستم. Дар сари қаҳр «то ту раисӣ, оби ҳамин диёр ба ман ҳаром аст» гӯён як шаб пиёда кӯхро гузаштаму рафтам. Дар шаҳр кор ёфта, побарҷо гаштаму сонӣ ба деҳа омада зану бачаамро кӯчонда бурдам. Хуфия омадаму шабошаб кӯч бардоштам, нафаҳмида монданд.

Амаки Патапат хомӯш гашт.

Ман саргузашти ӯро шунида, як навъ маъюс ва музтар будам, аммо фикран мунозираю муҳокама доштам: «Панҷоҳ-шаст солакак қабл аз ин бечора мардуми мо чӣ қадар очизу нотавон будаст!.. Давраи амирӣ не, баъди инкилоб-а! Агар ҳаққу ҳуқуқашро медонист, пойи он раисро аз ҳаво меовард... Ҳанӯз ҳам аз хӯйи ғуломӣ наҷот наёфтаем. Барои як пула чизҳо худро дастхуши касу нокас мекунем, баъзан аз гуфтани сухани ҳақ меҳаросем, гоҳе аз ошӯб муқобили хорӣ мегурезем... Хайрияти кор, ки дар он замон деҳқон паноҳ чуста ба шаҳр гурехтан метавонистаст, сонитар аз ин имкон ҳам маҳрум гашта буд: дар шаҳрҳо паспорт ҷорӣ шуд, вале ба аҳли деҳа паспорт намедоданд. Бе паспорт ба кучо меравӣ?! Вагарна, деҳқонони

нағз аз деҳа мерафтанду мерафтанд, он гоҳ заминро кӣ кишт мекард?! Ҳоли ҳам замин бесоҳиб, беғамгусор, бе амаки Патапат баринҳо хорӣ мекашад...».

– Хуб, баъд замин чаро нокорам гашт? – савол кардам ман агарчи медонистам колхоз ин заминро ҳаргиз дуру дароз истифода карда наметавонад ё ба сахтию зорӣ як-ду сол ҳосил мегираду баъд чӯяшро сел хароб мекунад ё офати дигаре мезанад, хулоса, барои ин хел замин чашми соҳибғайрате даркор аст.

– Нокорам нагашта чӣ мешуд?! Баҳори соли дигар нархи сабзию пиёзро напурсида, саросема тухмӣ пошидаанд. Баъд, вақти об расид, менигаранд, ки новадони⁶ чӯбинро бурдаанд, девори чӯй раҳна ёфтаст. Аз беобӣ кишт сӯхта рафтаст, ҳосил нагирифтаанд.

Гӯшам ба суҳанони амаки Патапат, маро дар тасаввур меомад, ки чӣ гуна ҷавонмарди деҳқон сангистонеро аз санг ҳолӣ мекунаду замин месозад, санг бар санг ниҳода атрофи онро девор мегирад, то киштзорашро мол поймол насозад, баъд бо машаққатҳои азим ба ин як пора замини худ чӯйи об меоварад, алафи бегонаи киштзорашро ягон-ягон мечинад, ба даст шишаи даҳонтанг дар гандумзор мегардаду ҳаканак ном ҳашараи зараррасони киштзорашро аз рӯйи хӯшаҳои норасида мечинад... Баъд дарав мекунад, гандуми хӯшаҳояш тиллоиро банд-банд ғун оварда хирмани бошукӯҳе месозад. Барои хирманкӯбӣ барзагов даркор аст, аммо фақат колхоз ҳақ дорад, ки барзагов дошта бошад, агар модагови колхозчӣ ғӯсолаи нар бизояд, бояд ки ба ҳадди барзаговӣ норасида, онро нест кунад. Амаки Патапат аз ночорӣ заминашро бо хари нимҷонаш шудгор карда, ба хирманкӯбӣ ҳам харро медарорад. Хайрияти кор, харро манъ накардаанд, ҳайвони пуртоқат аст, гӯшташ ҳарому кораш ҳалол. Сипас, падараш хирманро бо суруди «Майда-е, майда...» кӯфта, интизори бод чанд шабу рӯзро дар хирманчо мегузаронад. Оқибат бод ҳам бармехезаду вай хирмани навкӯфтаро бод дода, доноро аз коҳ ҷудо мекунад. Деҳқони пир бар чоши баланди гандуми

⁶ **Новадон** – нов, нова; *чӯби дарунковок, ки ба воситаи он об ҷорӣ мешавад*

тиллоранг менигараду хушнуд табассум мекунад, ба хирмани коҳ менигараду каф ба каф суда завқ мебарад – ин зимистон ҳам аҳли хонадони писар серу ҳам молаш!.. Аммо... ногаҳон раис меояд... Баъд гандуми барчошро дар пеши чашми пирамард ба чуволҳо бардошта мебаранду вай ба шоҳаи чӯбин тақя карда ҳайрону малул мемонад...

– Канӣ, газа зер кун, мулло! – Гуфт якбора овозашро сар дода амаки Патапат ва ман аз банди хаёл ба худ омадам. – Мардум гап бароварданд, ки дар як кунчи ғор китоб будаст... Аз рӯйи гап, хешони Самандаров ёфтаанд... – Ҳоло ӯ бо овози паст, ба як навъ махрамона, ба чашми ман саволomez нигариста сухан мекард ва ғолибан доништан мехост, ки аз ин хусус ақидаи ман чӣ гуна аст. – Боз мегӯянд, ки дар хонаи аммашон – Маҳтоб-кампир як сандуқ доштаанд, гумонам, пул будаст, ба кучое дигар бурдаанд. Маҳтоб-кампир ба кадоме аз наздиконаш гуфтаст, ки аз боиси ҳамон сандуқ шабу рӯз хавотирӣ доштам, ба ҳавлии ҳамсоя гузарам ҳам, хотирпарешон менишастам. Кадоме мегуфт, ки ҳозир ягон гап хезад, ҳавлиҳои дуру наздик хешонашонро ҳам мекованд, рост будаст-дия!.. Мегӯянд, ки дар бонк пули калон намондаст, аз ҳамин сабаб ҳукумат дар ташвиш афтадаст. Пули калонро бист-сӣ соли охир мансабдорон ба дарун зер кардан гирифтанд, дар дасти давлат намондагист ҳам! – Вай заҳрханд намуду ба чашми ман нигарист. Ман ба нишони тасдиқ сар чунбондам. Амаки Патапат суханашро идома дод: – Барои ҳамин онҳо дороиашонро дар кӯҳу ғорҳо руст карданианд... Ҳама ҳамин хел мегӯянд... Баъзеҳо шояд ягон лӯндаашро ёбем гӯён, аз сими ғафс асои оҳанин сохта, дар кунҷу камари кӯҳ асо ғӯтонда гаштаанд!.. – Худ ба худ қоҳ-қоҳ зад вай.

Чаро ӯ механдад? Наход ки маро ҳам аз ҳамон зайл хазинаковон пиндорад? Ё худ умедвор аст, ки он пулҳоро меёбад? Ба ҳар ҳол, хандаш таҳдор меомад. Ноҳаққӣ деҳқони нағзро ҳам дигаргун мекунад. Касофати ноҳаққӣ ҳамеша пойи пас ҳам дорад...

Чаро вай механдад? Заҳронок механдаду кинояшро зоҳир намекунад. Ноҳаққӣ ана, ҳамин деҳқони ҳалолкорро ҳам дигар кардаст, ба ҳама кор тамасхур мекунад, ба атрофаш ҳамеша пуршубҳа менигарад, ба ҳеч кас бовар надорад. «Ранҷбари рӯйи чаҳон иттиҳод» гуфтанду ба шаҳр рафтаам, хостам, ки пролетар шавам, нашуд. Ана, акнун бачаҳо на деҳқонанд, на пролетар, як дарди ҳарина...» мегӯяд.

– Ин мегум, авлоди Самандаровҳо дар ду олам ба тарафи кӯҳ гузар намекарданд, чӣ шуд, ки якбора ба камаркаши кӯҳ – ба ғор рафтаанд? – Лаҳзае хомӯш рафту боз саволомез нидо баровард вай. – Одами пулдор дар кӯҳу камар номаъқул мекунадо? Ҳамту не? – Амаки Патапат аз ин гапу корҳо сирф беҳабарии маро донад ҳам, ҳар замон савол мекарду ҷавоби маро шунидан мехост, мехост, ки ба ӯ ҳамфикрӣ изҳор намоям.

– Ҳайронам... – гуфтаам оқибат китф боло кашида. – Ман хеле сол шуд, ки дар шаҳрам, аз гапу кори деҳа беҳабарам, амак. Хайр, ҳар замон мешунавам, ки ҳамаи ин авлод дар сари мансабанд, кордашон доим болои равшан аст.

– Ҳа-а, инҳо хеле реша давонданд – дар район ҳам, дар шаҳр ҳам писару духтар, додарзодаю хоҳарзодаҳошонро ба сари корҳои нағз монданд. Пул бошад, ҳама кор осон будаст. Беҳуда намегӯянд, ки ҳақиқат дар осмон бошад ҳам, нардбонаш дар червон аст! Червон мегуфтанд, як замон пулҳои Николайпошшо буд...

– Ҳозир ба шалвори ҳамаи пулдорҳо кайк даромад, – гуфтаам ман. – Воқеаҳои кишвари ҳамсоҷро шунидед?.. Азбаски роҳи қору ҳунар катӣ давлатманд гаштанро бастанд, дуздую қаллобӣ мекунанд.

Амаки Патапат сухани маро нашунид ва ё шуниду эътибор надод.

– Қариб сӣ сол аст, ки Самандарови калонӣ дар мансаб аст. Мегӯянд, ки аз як милён ҳам зиёд пул дорад, – изҳори андеша мекард вай. Ин тоифа расо мамлакатро хӯрданд-е!.. Аслан аз кордорӣ ҳамин ҳукуматамон ҳам ҳайрон мешавӣ: охир, як кас агар як умр дар сари мансаб бошад, ҳар хел номаъқули мекунад-дия! Агар ба майли халқ нигариста ба кор монанд, ҳар мансабдоре,

ки гуноҳ кард, ба кори каланд гузарад, гап дигар буд. Э, тавба, – боз худ ба худ изҳори ҳайрат мекард амаки Патапат, – агар дар маҷлис гап задани раиси колхозамонро гӯш кунӣ, сӯфӣ мегӯӣ, гумонат, ин ҳаққи гӯсола аст гӯён, шири говро намехӯрад. Раҳматӣ... аслан раҳматӣ ҳам набудагист, ба халк хеле зулм карда буд, додои ҳамин Самандаров – Самандари Шапка дута гов доштагӣҳоро кулоқ гӯён молу ҳолашона мусодара карда, саргардон карда фиристода буд. Сонитар мардум қолинҳои Дехқонбою чойнику табақҳои чинии Мулло Қувватро дар хонаи вай дида, гаранг монданд. Ана, инҳо аз ҳамон замон миёнашонро сахт баста, тиллои кулоқҳо катӣ мансаб гирифтанд, фарзандонашонро аз чангравӣ халос карданд, ҳар мушкилашонро осон карданд. Э-э, дар як умри кӯтоҳаш одам чи қорҳоеро намедидааст! ... – Баланд оҳ кашиду хомӯш монд амаки Патапат.

– Ҳозир ҳамаи он хатоҳоро ислоҳ мекунанд, – гуфтаман ман.

Амаки Патапат ин бор ҳам сухани маро дастгирӣ накард. Ман ба рӯи вай нигаристам. Ӯ матлабро пай бурду хираҳанде намуд.

– Баргу пояи ғумойро медаванд... – гуфт рамзоз. Сипас эзоҳ дод: – Сахттар авҷ мекунад. Решакан қардан лозим, то дигар имкони сабзидан набошад... Кӣ ба пойи худаш теша мезанад? Гӯр сӯзаду деги қаландар чӯшад мегӯянд.

Ҳарҳо аз пайраҳаи печ дар печ ба кӯҳ рост гашта, ҳоло ба сахтӣ пой мебардоштанд. Мо пиёда гаштем...

Ба раҳти китобҳо даст расонидан мушкил буд. Ман дар шуълаи чароғаки дастӣ сангдевори ба девори табиӣи ғор хеле монанд сохтаро чашм давондаму аз раҳнаи он сар дароварда таҳ-таҳ китобҳоро равшан қардам. Қабл аз мо ба ин ҷо омадагон китобҳоро бардоштан хостаанд, вале варақаҳои пӯсида аз ҳам рехта қоҳ барин парешон гаштаст. Ман ин пӯсидакитобҳоро, ки мардум титу пит сохта буданд, мисли қоҳтӯда ба як сӯ кашаида, аз муқова ва шерозаи чармини як китоби қалон оҳиста бардоштаму бо эҳтиёт, қунон қи дар дастам

мина ва ё бомбаи таркандае бошад, реза-реза по ниҳода берун баровардам. Китобро рӯйи харсанге ниҳодему хостем, ки бикӯшоем, аммо варақҳо ба даст часпида мерехтанд. Аз мутолиаи пораҳои он чунин қиёс гирифтаам, ки ин китоб тарҷумаи форсӣ ва шарҳу тавзеҳи китоби динӣ буд. Дар як варақ пораи тавзеҳи сураи «Алҷурӯҳа қисос»-ро хонда тавонистам.

Сипас, мо ба ҳамин минвол се китоби дигарро берун овардем – девони Хоча Ҳофиз, рисолае доири илми нучум ва як китоби сеюмӣ, ки ҳаҷман хеле бузург буд, ғолибан ба илми тиб оид буд, зеро унвони он сутурда гашта бошад ҳам, аз варақи сеюм ё чорумаш ба сахтӣ ин суханонро бихондам: «... ва ин китоб чамъ кардам, ки табибро андар ҳеч боб ба ҳеч китоби дигар ҳоҷат набошад ва ба сабаби бозгаштан ба китобҳои бисёр хотир пароканда нашавад...».

Ман ин порчаро дар ду сатри хаташ сутурда ва пора-пора хондаму дар банди андеша афтадам: «Аз рӯйи услуби имло, тозагӣ ва ноолудагии забон ин китоб, ки кулли қисматҳои илми тибро фароҳам кардааст, ғолибан дар асрҳои ёздаҳ, ҳеч набошад, дар ибтидои асри дувоздаҳ таълиф ёфтааст. Агар имрӯз ин китоби пӯсидаро ба алифбои нав баргардонему интишор намоем, қариб даҳ чилд қомуси тибби қадимӣ хоҳад буд. Хеле кам миллати дунё дар он асрҳо қомуси тиббӣ доштагистанд. Табибе, ки ин китобро дар даст дорад, ба вай дастури дигар лозим не мегӯяд-а!.. Афсӯс...»

Амаки Патапат ҳам, вақте ки ба маънии он сатрҳо сарфаҳм рафт, хеле афсӯсу надомат карду сипас гуфт:

– Ман барои як порча замин афсӯс хӯрда гаштаам!.. Ана, барои ин китобҳо кас афсӯс хӯрад, меарзад.

– Ба замин ҳам ҳайфи кас меояд, ба китоб ҳам, ба одамон ҳам... – гуфтаам ман дар ғояти андӯҳ ғубори ба сару танам нишастаро афшонда. – Касе, ки китобро нобуд кард, оқибат мардумро ҳам нобуд мекунад мегӯянд, ҳақ асту рост.

ШЕЪРҲО

ЗАБОНИ МОДАРӢ

Зи нағмаҳои сози мо,
Зи таърихи дарози мо,
Туро бубаста тору пуд,
Забони дилнавози мо.

Зи ҳикмати замири пок,
Зи оҳи пири дарднок.
Зи тӯйҳо, зи сурҳо,
Зи синаҳои чок-чок.

Аз «Алла»-ҳои модарон,
Зи хандаҳои кӯдакон,
Асос барниҳодаанд,
Туро чу марҳаме ба чон.

Ту аввалин суруди мо,
Қисаи «Буд-набуд»-и мо,
Забони модарӣ, туй –
Шаҳодати вучуди мо.

Чу кӯҳ сахту пойдор,
Чу рӯд шӯху беқарор.
Зи дарраҳо ту омадӣ,
Дарӣ ту лафзи беғубор.

Каломи шоҳномаҳо,
Равонбахши хомаҳо
Зи даврҳо ба даврҳо
Ту меравӣ, забони мо.

ДИЁРАМ

Диёрам, Каъбаи ман ту,
Ба ҳар сангаш тавоф орам.
Ба ҳар неку бадам наздат
Чу фарзанд эътироф орам.

Ба бӯйи сабзаи навхез,
Ба бӯйи меҳр мастам ман.
Гулу хори туро умре
Диёрам, мепарастам ман.

Гуле аз навбаҳорат ман,
Ватан, як мушти хокат ман,
Сари сабзи чинорат ман,
Парешон атри покат ман.

Ватан – модар, ватан – фарзанд.
Ватан чашмони биноям.
Ватан аз ман, ман аз ӯям,
Ватан имрӯзу фардоям.

ЗАН

Шоҳи лутфу назокатӣ, эй зан,
Рангу бӯйи баҳор кори туст.
Дар фалак офтоби оламтоб
Нусха аз рӯйи шуълабори туст.

Офаридат табиат афсунгар,
Бас ба ту нозпарварӣ омӯхт.
Баъд бечора устод аз ту
Дилнавозию дилбарӣ омӯхт.

Меҳр дар ту, муҳаббат андар ту,
Сеҳр аз туст, соҳирӣ аз туст.
Офаридгори орзуҳой,
Шеър аз туст, шоирӣ аз туст.

Ишк дар туст, зиндагӣ дар ту,
Рашк аз туст, фитна ҳам аз туст.
Заҳри ту расида позаҳр аст,
Ҳар гуноҳу савоби ту некуст.

Чашми меҳру шафоати олам,
Дасти гарми навозиши инсон,
Ҳалқаи дарду изтироби даҳр,
Домани хайру шафқату эҳсон!

Бе ту дар умри ман сафое нест,
Бе ту дар сози ман садое нест,
Сӯзаму рози зиндагӣ гӯям,

Чуз ризои ту муддаое нест.

ТАКРОР МЕОЯМ...

Даруни синаам яххо шикаста,
Миёни ҳалқаҳои чашми ман хуршед мерақсад,
Баҳорон боз меояд.
Ба сар хуршеду андар синаам уммед мерақсад,
Баҳорон боз меояд.

Ман акнун дар лаби дарё,
Ман акнун дар канори чашмаҳо
Ба пазмонӣ лабони бўсаҳоҳи ёр мечӯям.
Ба мисли сабзаи навхез боз аз хок мерӯям.

Назар бинмуда чун кӯх
аз паси дарё
Нишони рӯзҳои рафтаам дар об мебинам,
Ман аз нав ҳар баҳори
умри худро ёд меорам,
Суруди тоза мехонам,
Ман акнун бо фазои лочувардӣ роз мегӯям,
Муҳаббатҳову улфатҳои дурам боз мечӯям.

Зи ҳар пайроҳаи бигзоштаам
такрор меоям,
Наву такрор меоям.
Ман акнун аз ҳавасҳои парешон даст мешӯям,
Нигоҳ аз ахтарони дур мебандам.

Ба таъзим аз замин гулҳои
рангоранг мечинам,
Заминро сачда меорам,
Ба ёрон аз баҳори орзуҳо мужда меорам.

Агар гириям,
чу абри навбаҳорон
Наву такрор мегирям.
Агар хандам, чу гулҳои баҳорон
тоза механдам,
Басо такрор механдам.

СОЯ

Соя дар об фитад, тар нашавад,
Гар ба оташ фитад, ахгар нашавад.
Гардад он дар пайи сад маҳпайкар,
Лек ҳайҳот, ки пайкар нашавад.

Таҳ кун аз сабзаву гул бистари он,
Чу шафақ ранг бирез аз сари он.
Ҳеч гаҳ ранг нагирад соя,
Ҳайф бошад, ки шавӣ чоқари он.

Соя ҳаргиз наниҳад пой ба пеш,
Соя часпад ба паят ҳамчу ширеш.
Ҳуш дорӣ магар, эй роҳнавард,
Сояро мебарӣ ту аз пайи хеш.

На варо бохт, на як бурде ҳаст,
На варо ғуссаву на дарде ҳаст.
Соя чун хайкали холист равон,
Не дар он гармию не сардӣ ҳаст.

Дӯстам соя машав!

РУБОИЁТ

Аз гуфтаи худ наям парешон, эй дӯст,
Аз кардаи худ наям пушаймон, эй дӯст.
Ман хӯшаи донарез гаштам акнун,
Аз оташам ин қадар матарсон, эй дӯст.

Баъд аз сари мо низ қаҳон хоҳад буд,
Ин гираву ханда човидон хоҳад буд.
Обе, ки ба чӯй меравад, гирён аст,
3-ин чӯй гузаштан ормон хоҳад буд.

Гар ғунча ниқоб медарад, хушнудам,
Гар чашма ба рӯд мебарад, хушнудам.
Аз лонаи хештан агар чучақаке,
Рӯзе чу уқоб мепарад, хушнудам.

Гардун, чу ба сӯйи мардум андохт каманд,
Овард басо сари баланде дар банд.
Ҳар мард чу Рӯдакӣ ба домаш н-афтод,
Ин гург ду чашми равшани ўро канд.

Дар хилвати рози мо наё, эй бадхӯ,
Гар омадай аз дили худ кина бишӯ.
Сози ғаразу кинакашӣ барҳам зан,
Чун зоғ ту аз мевай мо кирм мачӯ.

Дар чашми рамузбин тамошост китоб,
Гар кайфияте шиносӣ, дунёст китоб.
Эй беҳабар, аз бузургиҳои катра,
Гар ғӯта задан тавонӣ, дарёст китоб.

Ман рози дилам ба гӯши гулҳо гӯям,
Таскини дилам зи тоби дилҳо чӯям.
Чун дона миёни хоки раҳ гум шудаам,
Шояд ки ба иқболи ту фардо рӯям.

Ман қатрааму зиндагиам ошӯбаст,
Домони яке рӯд маро матлуб аст.
Аз халқ канора чустан кӯрдилист.
Аз хеш гаҳе канора чустан хуб аст.

Наврӯз расад рубоб дар даст баро,
Аз ишқ чу гул хумор нашкаст, баро.
Ман рози дилам ба гӯши гулҳо гӯям,
Гар нақҳати гул шамиданат ҳаст, баро.

Субҳе зи гиребони шабам механдад,
Хуршеди ман андар талабам механдад.
Оташ ба дилам зи меҳри ӯ пеши касон
Месӯзаму чун лола лабам механдад.

Хоҳам ба мисоли оби дарё бошӣ,
Гаҳ гулшану гаҳ бодияпаймо бошӣ.
Қўшиву хурӯшиву ситезӣ, аммо
Дар тирамаҳи умр мусаффо бошӣ.

Ҳиммат сухани дастнигарҳо будаст,
Ҳотам ҳашами тангназарҳо будаст.
Он чашм, ки гуфтаанд дунёбинаш,
Кӯри худу бинои дигарҳо будаст.

Чун лола зи дур сурхрӯйӣ накунам,
Бо дилсияҳон шукуфтарӯйӣ накунам.
Бо неку бади ҷаҳон дил оростаам.
Аз халқи ватан канораҷӯйӣ накунам.

Чун рӯд ман аз баландиҳо паст шудам,
Чун боди сабо поку тихидаст шудам.
Лек иззати худ нарехтам пеши касе,
Бо шавкати сарбаландиҳо маст шудам.

То ғунча шукуфт, субҳидам мегузарад,
Ғавғои таккабури ту ҳам мегузарад.
Аз ёри нахуст дил набардор ба сахл,
Ин бахти хуш аз кӯйи ту кам мегузарад.

Эй катраи пок, роҳи худ гум накунӣ,
Бе рӯд дар ин чода талотум накунӣ.
Ҳастии ту як ҳалқаи ин занҷир аст,

Ҳуш дор, ки ин силсиларо гум накунӣ.

ДУБАЙТИҲО

Агар поят ба раҳ фарсуда бошад,
Ба сахтӣ роҳи худ паймуда бошад.
Налағҷад ҳаргиз аз пасту баландӣ,
Аз ин бобат дилат осуда бошад.

Мурод аспест бечавлон нагардад,
Ба дарди коҳилон дармон нагардад.
Раҳи осон маҷӯ дар зиндагонӣ,
Аз осон мушкилат осон нагардад.

Нагӯям дар ғами аҳволи худ бош,
Ба дунё раҳбари омоли худ бош.
Ба пойи дигарон раҳ рафтан осон,
Маҷӯ боли ҳумо, шахболи худ бош.

Табиби дардмандон бош, эй дил,
Ҳабиби мустамандон бош, эй дил.
Агар гаштӣ муҳибби хоксорон,
Хилофи худписандон бош, эй дил.

Чавоне чизи гумнокарда мекофт,
Ба шаб ҳуштакнавозон нағма мебофт.
Муродаш духтари ҳамсоя будаст,
Саҳар дар дасти ӯ гулдаста метофт.

ҚОНИБЕК ҚУВНОҚ

(1941 – 1990)

Қонибек Қувноқ 10-уми ноябри соли 1941 дар деҳаи Порашти кӯхистони Нурато, ки ҳоло мутааллиқ ба ноҳияи Фориши вилояти Қиззах аст, дар оилаи деҳқон ба дунё меояд. Ӯ таълими ибтидоӣ ва миёнаро дар мактаби деҳаи Синтаби ноҳияи Нурато фаро гирифта, таҳсили худро дар факултаи таъриху филологияи Донишкадаи омӯзгории шаҳри Хучанд идома медиҳад. Пас аз хатми донишкада дар мактаби миёнаи ёздаҳуми ноҳияи Панҷакент фаъолияти омӯзгории хешро оғоз менамояд.

Қонибек Қувноқ аз соли 1966 то дами охирини зиндагӣ дар идораи рӯзномаи «Овози тоҷик» кор кардааст. Шоир ҳамчун масъули шӯбаи адабиёту ҳунар ва дертар ба унвони ҷонишини сармуҳаррир дар пешрафти рӯзномаи тоҷикии ҷумҳурӣ хидматҳои пурарзиш анҷом медиҳад. Ӯ дар такмили истеъдод ва маҳорати эҷодии қаламкашони ҷавон нақши бориз дорад. Яке аз нахустин муҳаққиқонест, ки таърихи рӯзномаи «Овози тоҷик»-ро ба қалам дода, дар ин робита пажӯҳишҳои муфид анҷом додааст.

Қонибек Қувноқ дар байни эҷодкорони солҳои 70 ва 80-ум аз он ҷиҳат бартарӣ дошт, ки ӯ ба ду забон – тоҷикӣ ва ўзбекӣ мусаллат буд, ба ду забон эҷод мекард ва дар ин самт анъанаи неки халқҳои бародарро идома медод. Дар тарғиби адабиёти тоҷик дар байни мардуми ўзбек ва мутақобилан, адабиёти ўзбек дар байни халқи тоҷик саҳми босазо мегузорад. Чунончи, ӯ кори тарҷумаро аз ашъори устоди назм – Мирзо Турсунзода («Оташ посбони») ва Мавҷуда Ҳақимова («Қуёш зарраси») оғоз намуда, бо густариши ин фаъолият чандин намунаро аз осори шоирони тоҷик, ба мисли Дақиқӣ, Убайди Зоконӣ, Биноӣ, Ҳилолӣ, Мушфиқӣ, Сайидои Насафӣ, Маъдан, Савдо, Аҳмади Дониш, Саҳбо, Асирӣ, Шамсиддин Шоҳин, Муҳаммадсиддиқ Ҳайрат, Айнӣ ба ўзбекӣ бармегардонад. Маҳз бо кӯшиши ӯ

ду романи адибони яхудитабори Бухоро Ёқуб Ҳайимов ва Малик Раҳмон бо исмҳои «Ду тақдир» ва «Дарбадар» ба тоҷикӣ тарҷума шудаанд. Ҳамчунин тарҷумаи маҷмӯаи ҳикояҳои Ўтқур Ҳошим бо номи «Нур ва соя», достони Абдулло Орифов «Ҳаким ва аҷал» ва бисёре аз ашъори Э. Воҳидов, Б. Бойқобилов, Н. Нарзуллоев, Назармат ба қалами Ҷонибек мансуб аст.

Бояд зикр намуд, ки ҳамзамон бо чопи китобҳои шоир дар Душанбе, маҷмӯаи шеърҳои дар Тошканд низ (ба забони ўзбекӣ) ба таърифи расидаанд. Ҷунончи, китобҳои «Юрак тўлқинлари» ва «Сенга интиламан» (бо ҳаммуаллифӣ) далели ин гуфта аст. Бо ибтиқори шоир китобҳои «Дўсти мо, бародари мо» ва «Гулдастаи Самарқанд» чоп шудаанд, ки аз осори дастҷамъии адибон фароҳам омадаанд.

Шоир дар поёни умр вақти худро бештар барои тарҷумаи достони «Лайлӣ ва Мачнун»-и Алишер Навоӣ сарф мекунад. Бахше аз тарҷумаҳои соли 1989 дар китоби «Ҷомӣ ва Навоӣ» ва қисми дигараш соли 1991 дар шумораи аввали «Садои шарқ» ба таърифи расидаанд.

Публицистикаи журналисти шоистаи Ўзбекистон Ҷонибек Қувноқ доманаи фароҳ дорад ва ҳанўз ба таври лозим баррасию омўхта нашудааст. Мебояд ёдоварӣ намуд, ки ӯ радиожурналисти моҳир низ буд. Садои аз радиои тоҷикии Ўзбекистон буррою расо пахш мешуд. Ҷонибек Қувноқ асосгузори барномаи тоҷикии телевизионии «Рангинкамон» аст.

Пас аз даргузашти шоир Ҷонибек Қувноқ, ки ин ҳодиса хеле зуд, дар синни 49-солагиаш рух медиҳад (6-уми ноябри соли 1990), ному кори неки ӯ, осори содаю пурмаъниаш дар дили халқҳои тоҷику ўзбек муҳр бастан. Ба хотири ёдоварӣ ва бузургдошти шоир ҳар сол дар зодгоҳаш – деҳаи Порашти ноҳияи Фориши вилояти Қиззах ва пайваста дар шаҳриҳои дигар нишасту анҷуманҳои ҷолибу гуворо доир мегардад. Дар нашриётҳои Тоҷикистон ду китоби ашъори баргузидаи шоир бо таҳрири сарсухани устодони суҳан Саидалӣ Маъмур ва Лоик Шералӣ («Саховат» / Душанбе: Адиб, 1998) ва Гурез Сафар («Ҷароғи суҳан» / Душанбе: Адиб, 2010) ба таърифи расидаанд.

Соли 2019 бо эҳтимоми марди равшанфикр Абдукарими Шариф, шоир Асадулло Исмоилзода ва адиб Юнуси Имомназар китоби нави Ҷонибек Қувноқ бо номи «Ширу шакар» интишор меёбад (Тошканд: «Ноширлик ёғдуси», 2019).

Бояд зикр намуд, ки нахустин маҷмӯаи шеърҳои Ҷонибек Қувноқ соли 1973 бо номи «Қарз» дар Душанбе интишор ёфтааст. Сипас китоби дигари ӯ – «Арзи дил» соли 1977 арзи ҳастӣ мекунад. Маҷмӯаҳои навбатӣ бо исмиҳои «Ифтихор» (Душанбе: Адиб, 1982), «Розҳо» (Душанбе: Адиб, 1987), «Зангӯла» (зери таҳрири Одина Мирак / Душанбе: Адиб, 1990) дар Тоҷикистон чоп шудаанд.

Марқади шоир Ҷонибек Қувноқ дар зодгоҳаш – деҳаи хушманзари Порашт қарор дорад ва зиёратгоҳи хурду калон аст. Бар рӯйи лавҳи гӯри шоир ин мисраъҳо ҳақ шудаанд:

*Баъди мурдан нишони мо сухан аст,
Оташи корвони мо сухан аст.*

ШЕЪРҲО

ИМОН

Гаҳе мепурсадам имон чу довар
Қасамҳо хӯрда бар номи адолат.
Бигӯ, эй Ҷонибек, дар ин чиҳил сол
Чиҳо кардӣ, ку шоҳид, ку кафолат?

Чиҳо кардам, чиҳо дидам? Чихоро
Равою нораво диданд мардум?
Пайи як чашмаи камоб оё

Накардам обгири умри худ гум?

Аҷаб, то бишканад неши фиребе,
Гаҳе сӯҳон шудам, гаҳ путки инсоф.
Шикастам, лек оё кина кам шуд?
Магар афзун бишуд хайли дарунсоф?

Замон гирад агар оҳанги дигар,
Бигирад кина бар худ ранги дигар.
Намеояд ба кор он путку сӯҳон,
Ҳамебоист чангу санги дигар.

Чу бошад решаи найранг дар об,
Кучо иқбол ёбад сарбаландӣ.
Гуле кай бишкуфад озоду хандон,
Чу бинад хорро андар баландӣ.

Азобам медиҳад дидори каззоб,
Барад, эй кош, тазвири варо об.
Сарои бахт аз кизбаш сароб аст,
Чӣ хуш, тобаш диҳад гар оҳанинтоб.

Ғаму андӯҳи бешам кам шумурдам,
Нами чашмони худ шабнам шумурдам.
Дар ин чил сол корам мардумӣ буд,
Миёни одамон одам шумурдам.

Ало, эй довари якрӯй, имон,
Аҷаб не ними борам пушти сар монд.

Зи шоҳин мушти пар мемонад охир,
Ба марзи мардумӣ аз ман асар монд.

ПАДАР

Давлати ноёб ҳастед, эй падар,
Мачмаи одоб ҳастед, эй падар.

Ҳарфатон дилро ба дил пайваст боз,
Чавҳари камёб ҳастед, эй падар.

Мӯшикофӣ мекунед аз роҳи дил,
Чун тавону тоб ҳастед, эй падар.

Чун китоби панд бошад умратон,
Пири ҳар аҳбоб ҳастед, эй падар.

Умри ман бошад агар як сафҳае,
Матлаи ҳар боб ҳастед, эй падар.

Давлати дунё ба мо ноёб не,
Давлати ноёб ҳастед, эй падар.

БО ИН НИШОН ШИНОСЕД!

Ман посдори ҳиммат, бо ин нишон шиносед!
Ҳиммат матои қиммат, бо ин нишон шиносед!

Дар рӯзи сахт ҳаргиз ман пеши сахтрӯён

Қадро намекунам қат, бо ин нишон шиносед!

Ман душмани хушомад, аммо ба ёри хушрӯ
Гӯям фақат хушомад, бо ин нишон шиносед!

Ман ҳадшинос, аммо нокас чу садди раҳ шуд,
Талқони по шавад ҳад, бо ин нишон шиносед!

Ман бехсӯзи зиллат, ман решасӯзи иллат,
Як ҷонфидои миллат, бо ин нишон шиносед!

САВГАНД

Ман – форишӣ, дар мағзи кӯх
Кӯю дари ачдоди ман.
Аз чашмаву кӯхи баланд,
Чор унсури бунёди ман.

Бинвиштаам шеъри сафед,
Дар сафҳаи санги сиёҳ,
Гар пеш ояд сангдил,
Аз санг мечӯям паноҳ.

Ҳарчанд ман дурам зи дех,
Бо рӯд ҳастам ҳамсуруд.
Акси садое бишнавам,
Аз кӯх бар фарёди худ.

Дар Чоч дорам зиндагӣ,

Бо Бадри Чочӣ ҳамнафас.
Ман – шоирам, як коғазу
Як олами рӯҳонӣ бас!

Шукро, ки аз кӯю дарам
Пар мезанад лафзи дарӣ.
Танҳо наям, ман – мардуме,
Кӯю дари ман – кишваре.

Бо ин забон ман тоҷикам,
Бе ин забон ман безабон.
Маҳруми мардум – марҳуме,
Маҳрум чӣ? Бадтар аз он!

Дар вопасин дам ҳам маро
Бо ин забон арзу хитоб.
Пурсандаҳо пурсанд агар,
Бо ин забон бидҳам ҷавоб.

«Мо луъбатакону фалак луъбатбоз»

Хайём

Чарх гашта чархи гардун тофтем,
Синаи афлокро бишкофтем.
Хок овардем дар гоҳи камар,
Қиссаҳои булачаб ҳам бофтем.

Ростӣ, меоварам имрӯз шак,

Ман ба эъҷози ниғаҳбони фалак.
Дошт охир бандағони хокдон,
На зи домон, аз гиребони фалак.

Аз садои ларзаи боми фалак,
Нимашабҳо як қадам гаҳ мепарам.
Аз фалак гӯё малак омад фуруд,
Гаҳ сари бому гаҳе пушти дарам.

Ман наям дигар фалакро лӯббатак,
Мо фалакро ҳамчу худ нав сохтем.
Он куҳан айём ку, Хайём ку?
То бубинад сохтем ё бохтем.

Лек андар тирағоҳи рӯзгор,
Лӯббатакбозӣ ба ранги дигар аст,
Он яке дар нақши лӯбатбоз гар,
Дигаре чун лӯббатак фармонбар аст.

Ҳар ду ҳам аз зодағони одамӣ,
Ҳар ду ро ҳам дасту пою чашму рӯ.
Лӯббатак, аммо, даҳон во мекунад,
Чун ба гӯшаш мерасад амри «бигӯ!».

Гар бифармояд бупар бар осмон,
Бо ду даст азми паридан мекунад.
Гар бифармояд бичар дар марғзор,
Ростӣ, расми чаридан мекунад.

Гар бифармояд бикаш аз пойи кас,
Мекашад аз пойи ҳар кӣ беибо.
Луъбатакро амри луъбатбоз бас,
Пеши он ночор ҳар чуну чаро.

Ман чӣ ҳам гӯям ба луъбатбозҳо,
Ман чӣ ҳам гӯям барои луъбатак?
Ихтиёри ҳар дуру додам ба ту,
Ҳар чӣ меҳоҳӣ, бифармо, эй фалак!

АРЗИ ФАРЗАНД

Модар, сари қабрат омадам боз,
Бо меҳру муҳаббат омадам боз.
То мужда зи фасли гул расонам,
Гул чинаму рӯйи қабр монам.
То пеши ту шарҳи ҳол гӯям,
Аз қисмати худ мисол гӯям...
Эй пораи қалб гуфта будӣ,
В-эй чораи қалб гуфта будӣ,
То захри азоби дил шавад нӯш,
Чӯ канда зи оби чӯйи худ нӯш.
Ҳоҳӣ, ки зи лавҳи ёди мардум
Номат нашавад дар ин замон гум,
Мебош мудом ғамбарораш,
Бардор ба дӯши хеш бораш,
Дар бар руҳи пастҳимматӣ пӯш,
Аз баҳри баландномӣ меқӯш...
Ин панди ту гашт нардбонам,

То ки ба баландӣ пой монам,
Бишкуфт ниҳоли орзуят,
Во гашт гиреҳи чустучӯят.
Ҳоло ҳама модарони дилбанд
Хонанд маро ба хеш фарзанд.
Гӯянд сухан, садоят ояд,
Савти нави муддаоят ояд.
Имдодгарӣ ханӯз моро,
Чун аввала чокдӯз моро.
Модар, ана боз омадам ман,
Бо рӯйи ниёз омадам ман.
Баргӯй чӣ кор карданамо,
Аз нав чӣ қарор карданамо...

ҒАЗАЛҲО

Аҳди худ бо ту шикастан, ёр, моро мушқил аст,
Лек бо ту сохтан бисёр моро мушқил аст.

Буттаи гул ҳастию ман хорбунам, эй дарег,
Ҳоли мо чун аст, чун, изҳор моро мушқил аст.

Бахти хоболударо аз нолаю шеван чӣ суд?
Чун кунам бедор, оҳ, ин кор моро мушқил аст.

Осмон дар оси худ гар орд созад сахл, сахл,
Бори фурқат гар фитад як бор моро мушқил аст.

Гул агар хоҳӣ, чафои хор мекаш, Ҷонибек,

Ёфтан чун як гули бехор моро мушкил аст.

Бар харфи мани зор даме гӯш кун, эй гул,
Ишқ оби бақояст, варо нӯш кун, эй гул.

То чанд ту оғуштаи сад фикру хаёли,
Бе фикру хаёл омадам, оғӯш кун, эй гул.

Аз қар-қари он зоғи сияҳ маънӣ чӣ чӯйӣ?
Як зарфтунук хост, ки хомӯш кун, эй гул!

Ҳусни ту хирочи ду ҳазор олами хокист,
Ин ҳусни худодод фаромӯш кун, эй гул,

Дӯшиза, бару дӯши туро садқа шавам ман,
Гар рад бикунӣ, хеш сияҳпӯш кун, эй гул.

Аз оташи ишқи ту дилам чӯш занад, чӯш,
Дил дар кафи ту, харфи варо гӯш кун, эй гул.

Бе ту, чоно, зиндагӣ қонро азобе будааст,
Бе ту тори қалби моро печутобе будааст.

Рӯзи ман равшан, вале дар олами дил тирагист,
Чехраи хандони ту худ офтобе будааст.

Хор метобад ба чашмам ҳар гули сурху сафед.
Бе гули рухсораат, дунё харобе будааст.

Интизори ро шуморам маҷмаи зории дил,
Бадтар аз чон кандан ин ҳарфи китобӣ будааст.

Кош ин теғи забон аввал ба чо нам мерасид,
Ҳарфи бечо маншаи ҳар изтиробе будааст.

Аз ҳама чабру чафоҳо инкилобе сар занад,
Ишқро ҳам аз чафоҳо инкилобе будааст.

Ошнои бодаро боди фалокат ошноост,
Бӯсае аз лаъли ту мушқу гулобе будааст.

Обрӯ аз обрӯи ишқ гирад ибтидо,
Обрӯе ғайри он мисли саробе будааст.

Ростиро аз сулуки качравон омӯхтанд,
Боб бастӣ, рафтани ту фатҳи бобе будааст...

Гирам чу шохболе дасти туро ба дастам,
То дасти ту ба дастам, авҷи фалак парастам!

Бар душманам бигӯ, ки садди раҳам нагардад,
Сад сад шикастаам ман, то бе ту бешикастам!

Кардам ҳазор пора чому сабӯи худро,
Аз як нигоҳи мастат умри дароз мастам!

Чун бо ту аҳд бастам, аз қайди худ бирастам,
Ту ҳастии ман астӣ, ман бо ту зинда ҳастам!

Ёр аҳлу кор саҳл аст, он моҳии тилоро
Андоз боз бар об, афтад агар ба шастам!

Бахт аз ҳазор маънӣ сурат гирифта, аммо
Беҳ аз ҳазор бахтӣ, ман бахтиёр ҳастам.

Ёру диёри худро зӯру мадор ҳастам,
Дар боғи зиндагонӣ файзи баҳор ҳастам.

Ҳаргиз нишонаи ман аз пастихо маҷӯед,
Фарзанди тоҷикам ман, лочиншиор ҳастам.

Абри сиёҳи фитна ҳар ҷо, ки сар барорад,
Чун барқ меситезам, шамшери кор ҳастам.

Аз хоки хушниҳодӣ хоки маро сириштанд,
Бо хушдилони олам хешу табор ҳастам.

Бардор, эй дилозор, аз чашму рӯй парда,
Қалби ҷаҳониёнро оинадор ҳастам.

Ҳусни ҷаҳони мардӣ кори нақуву хайр аст,
То ҳаст зӯри бозу, ҳоҷатбарор ҳастам.

ДУО

Кош рӯзи вопасин ман пеши поят ҷон диҳам,
Ё бароят ҷон диҳам, ё ки ба ҷоят ҷон диҳам.

Он қадар нозукадоӣ, ман адои нози ту,
Боз нозе кун, ба ҳар нозу адоят ҷон диҳам.

Гар расад дарду балое, ман балогардони ту,
Садқаи дарду бало, пеши балоят ҷон диҳам.

Кош бар гӯшам наояд аз забонат алвидоъ,
Алвидоъ ногуфта пеш аз алвидоят ҷон диҳам.

Нест ширинтар зи ҷон, эй ҷони ҷони Қонибек,
Қони ман аз ту атое, бар атоят ҷон диҳам.

Рӯ матоб аз рӯи ман, ин рӯи дунё бо ту хуш,
Бе ту дунё маҳбасу ҳар тирамаъно бо ту хуш.

Пасту болои ҷаҳонро бингарам бо чашми ту,
Пасту боло бе ту ҳечу пасту боло бо ту хуш.

Бе ту гул хор асту аммо хор бо рӯйи ту гул,
Бистаре дар кӯҳсор аз санги хоро бо ту хуш.

Ин ҷаҳон ораста аз рӯйи ҷоноройи ту,
То ту зебой, тамоми зебу оро бо ту хуш.

Ҷойи сурхиву сафедӣ чанги саҳро бар рухат,
Сайри саҳро бо ту бошад, чанги саҳро бо ту хуш.

Кокулонат шуд сафед аз ранчи «тиллои сафед»,
Ин ҳама «бахшоиши даврони дор» бо ту хуш.

Нестӣ хушнуд агар з-имрӯзи ғамафзои мо,
Фарри фардо рӯйи ту, пас фарри фардо бо ту хуш.

Гоҳ бар дӯшам ғами дунё чу санги осӣёст,
Шиква ку аз Ҷонибек, андӯҳи дунё бо ту хуш.

Сари зулфат зи дастонам раҳо шуд,
Аз он тори дили ман бенаво шуд.

Вале як раҳ нагуфтӣ аз сари меҳр,
Ба ин бечораи ошиқ чиҳо шуд?

Аз он шодам, ки ношодам надидӣ,
Ҷар он чӣ шуд ба ҷабри ҷони мо шуд.

Хаёли корубор аз ёди ман рафт,
Хаёли дидани ту муддао шуд.

Барои диданат сад роҳ чустам,
Вале роҳи раво ҳам нораво шуд.

Биё, ёро, зи роҳи лутф боре
Ки лутфи ту ба дарди дил даво шуд.

Ту худ рамзи вафо ҳастӣ, вафодоро, вафое кун,
Давои хуш вафо бошад, ба дарди дил давое кун.

Замин бе офтобу қалби ман бе ту забун бошад,
Нагардад тира то ин дил, зи рӯят рӯшноӣ кун.

Маро чашми сиёҳи ту мисоли ахтаре тобад,
Шабам то равшани ёбад, ба ин ахтар имое кун.

Каси беишқ агар бар зар бипечад, кай наво ёбад!
Надорам зар мани ошиқ, ба ишқат мубталое кун.

Агар дар роҳи ишқи ту ба доми ғам асир афтам,
Ба чойи нола меболам, намеғӯям навое кун.

Агар дар оташи ишқат маро обу адо созӣ,
Бихоҳам боз, то битвониям, обу адое кун.

Муҳаббат – имтиҳони аввалину охиринаи умр,
Маро дар имтиҳони ошиқӣ умре баҳое кун.

Хонаи чашму диламро ишқи ту обод кард,
Бӯстоне ҷойи дашти ташналаб бунёд кард.

Ҳар касе, ки бахти хуш дарёфт аз дунёи ишқ,
Ишқи моро ҳамчу дастури амал аз ёд кард.

Дар замони мо надорад банду басте роҳи рост,
Лек қачрав оқибат бефар шуду фарёд кард.

Зиндагӣ бе ишқ ҳамчун бозии тифлона аст,
Одамӣ бунёд гашту ишқро эҷод кард.

Зинда аст ин дил фақат дар доми ишқи поки ту,
Мурда пиндораш агар худро аз он озод кард.

Ҷонибек аз ишқи ту омӯхт расми мардумӣ,
Додро бар куштани бедодҳо устод кард.

Ҷӯям зи моҳ моҳе бар дарди хеш чора,
Моҳам ту рафтӣ охир, маҳ мекунад назора.

Сард аст хонаи дил, 3-ин ҷустуҷӯ ҷӣ ҳосил,

Махро ҳарорате ку, дорад фақат ишора.

Доғест дар рухи мах, холи сиёҳ тобад,
Тори нигоҳи дилро бар худ кашад дубора.

Ҳарчанд аз пари ку в-аз махмал аст болин,
Бе ту вале намояд бадтар зи хору хора.

Чурми маро нагуфтӣ, дарди дилат нухуфтӣ,
Фӯлодӣ буд ирода, ин кор карда кора.

Махпораам, шунидӣ як пора рози дилро,
Боз-о, таноби рахро бинмуда пора-пора.

Эй шодии дил, чун ту вафодор надидам,
Бар дарди дилам чун ту гирифтор надидам.

Ақсои чаҳон бар назарам тор будӣ, тор,
То дидаву дил бар ту харидор надидам.

Чун гашт дилам волаи он чашми хуморат,
Сармаст будам, як дами хушёр надидам.

Ҳар чабр, ки аз ту бирасад, марҳами ҷон аст,
Зинҳор мағӯй, ки сазовор надидам.

Сад бор раҳи боргаҳат чустаму охир

Ўз меҳнати худ ранчи гуҳарбор надидам.

Аз дори вафо бознагардам ба дигар бор,
Ўнбахш бувад, ёр, чунин дор надидам.

МУҲАММАСҲО

ЁДИ ҶАВОНИ

Даме ки медарой шаб ба хобам,
Бинолад бистарам аз печутобам,
Кучо он шӯру амвочу шитобам!
Агар рӯдам, яке рӯди камобам,
Кучой, эй ҷавониям, биё боз!

Кучо шуд он замони ишқбозӣ,
Гузашт он аз сарам бозӣ ба бозӣ,
Ман аз ту мешудам сад бор розӣ,
Агар бори дигар сӯзию созӣ,
Кучой, эй ҷавониям, биё боз!

Кучо он дилбари беҳ аз фаришта,
Ки номаш монд дар қалбам набишта,
Ба ёдаш мепарам ман шишта-шишта,
Ба кӯяш бар маро аз нав сиришта,
Кучой, эй ҷавониям, биё боз!

Бубахшо, гар туро озурда бошам,

Ба кӯе гар ба хорӣ бурда бошам,
Баҳоро, гар зи ту пажмурда бошам,
Сари сабзи туро гар хӯрда бошам,
Кучоӣ, эй ҷавониям, биё боз!

Агар бори дигар пайдо кунам ман,
Туро дар мағзи чо нам чо кунам ман,
Ҷақат бо амри ту пар во кунам ман,
Ба ними ҳар нафас парво кунам ман,
Кучоӣ, эй ҷавониям, биё боз!

ДҶҶСТОНРО ГҶМ МАКУН

Мухаммас бар газали устод Турсунзода

Тир агар бошӣ, камонро гум макун,
Хатти парвозу нишонро гум макун,
Осмону остонро гум макун,
«То тавонӣ дӯстонро гум макун,
Дӯстони меҳрубонро гум макун».

Ҷар кучо, ки маҷмаи обу гил аст,
Киштаро авчу барори ҳосил аст,
Рӯд ҳам поянда бо ду соҳил аст,
«Дар ҷаҳон бе дӯст будан мушкил аст,
Мушкилосонкункасонро гум макун».

То насозад душманат ҳолат забун,
То нагардад чоми айшат сарнагун,

То бирезад чашми бад зардоби хун,
«Дӯстро аз дӯст, чонам, фарқ кун,
Дӯсти пайванди чоноро гум макун».

Бори танҳой гарон бошад ба кас,
Ҳамла орад ғам ба ӯ аз пешу пас,
Мардуме бар мардумӣ дорад ҳавас,
«Чашмаи илҳоми мо халқ асту бас,
Халқи машҳури чаҳонро гум макун».

Дидаву дил волаи хубон бувад,
Мард будан шеваи мардон бувад,
Чеҳраи бишкуфта ҳам дармон бувад,
«Зинати боғ аз гули хандон бувад,
Мисли гул хандонлабонро гум макун».

Дӯшбори дӯстро бар дӯш гир,
Ҳарфи талхашро ба ҷойи нӯш гир,
Ин суханро ҳалқасон бар гӯш гир,
«Дӯст ояд гарм дар оғӯш гир,
Расми хуби тоҷиконро гум макун».

Сулҳ баски тири дунё гаштааст,
Дар дилу дар дидаҳо ҷо гаштааст,
Азми моро муҳру имзо гаштааст,
«Халқи олам дӯст бо мо гаштааст,
Ваҳдати халқи чаҳонро гум макун».

ДУБАЙТИҲО

Ачаб не дар сари роҳе бимирам,
Сари чоҳе, таҳи чоҳе бимирам.
Бимирам ханда бар лаб, кош, сад кош,
Мабодо дар гулу оҳе бимирам.

Ба қачоинае кардам нигоҳе,
Бидидам хеш дар ҳоли табоҳе.
Ба ҳолам гирия мекардам, мабодо,
Диҳад ин оина рӯзе гувоҳӣ.

Барои худ раҳи ҳамвор мекофт,
Раҳораҳ қиссаву афсона мебофт.
Гапи ноҳақ чунон бисёр мегуфт,
Дурӯғаш бар худаш ҳам рост метофт.

Бубин ҳаҷру висоли ту чиҳо кард,
Ки худ мачрӯҳ карду худ даво кард.
Маро нозу адои беадоят –
Адо карду адо карду адо кард.

Гузар кардам пайи коре ба як деҳ,
Шудам шохид ба баҳси «Қасри кӣ беҳ?».
Мазори деҳ хароботе... Дилам монд
Зи қасри одамони хомфарбех.

Ғамам беш асту ғамхоре намондаст,
Ба боғи меҳр чуз хоре намондаст.
Худоё, мекушад бемеҳрӣ моро,

Ба Азроил дигар коре намондаст.

Инони дил ба чанголи хаёл аст,
Сарам гӯё ки бозори савол аст.
Шудам дилдодаву шайдои шӯхе,
Нуҳуфтан мушкилу гуфтан муҳол аст.

Қаноатро чу тавсиф кард хома,
Хирадманде бидод онро идома:
Маро ин боли озод аз қаноат,
Ҳузури чон бувад ин куҳначома!

Магӯ, эй бебасар, дасти фалак зад,
Туи ношукрро нону намак зад.
Чу озурдӣ ту рӯҳи рафтагонро,
Туро рӯҳи падар, рӯҳи амак зад.

Марав аз худ ту бо ин худситоӣ,
Ба рӯди зиндагӣ бояд дароӣ.
Агар гавҳар барорӣ, офарин бод,
Бинол аз худ, чу дасти холӣ ойӣ.

Маро ишқи нигори шӯҳу соҳир,
Гаҳе барно ҳамесозад, гаҳе пир.
Забони ӯ «биррав» мегӯяд, аммо
Нигоҳи ӯ «биё» мегӯяд охир!

Нишебию баландӣ хоси роҳ аст,
Гаҳе бар ҳар ду ҳам ҳоли табоҳ аст.

Мабар аз ёд ҳаргиз, эй мусофир,
Баландӣ ҳам мисоли партгоҳ аст.

Парамро сӯхтӣ парво накардӣ,
Маро ҳамсурати парвона кардӣ.
Чу мардум омадӣ дар хонаи чашм,
Миёни мардумон афсона кардӣ.

Ту будӣ зарраҳои ранги зардам,
Ту будӣ марҳами ноёби дардам.
Чавонии маро афсона кардӣ,
Ту ро дар пирӣ аз нав кашф кардам.

Ту ро мечӯям аз авчи фалакҳо,
Чаро пурсам дарак аз бедаракҳо?!
Агар ман бе намак монам ҳама умр,
Намепурсам намак аз бенамакҳо.

Ҳаменозӣ, ки хирворат баланд аст,
Баландиҳои он мардумписанд аст.
Вале ғалбер медонад, бародар,
Ки дар хирвор коҳу дона чанд аст.

Ҳамепурсӣ, ки ҳамёни зарам ку,
Кулоҳам, иззатам, тоҷи сарам ку?
Най бадзод агар, мепурс боре
Падарҷонам кучо шуд? Модарам ку?

РУБОИЁТ

Бар нек мудом некие пеш орам,
Бад бошад агар, сараш таҳи по дорам.
Бо некӣ муродиф аст номи тоҷик,
Ман номи варо чу тоҷи сар бардорам.

Беҳбуди замон шиори модар бошад,
Гулханди лабон баҳори модар бошад.
Озод нашуд дилаш даме аз ташвиш,
Олам ҳама дар канори модар бошад.

Бо санги хушомаде раҳатро бастанд,
Оинаи эътибори ту бишкастанд.
Аслаш бинигар, ки макру тазвиру дурӯғ
Хидматгару чоқари хушомад ҳастанд.

Бо шоҳу тани хеш чаро менозӣ?
Аз боғ ҷудо бо сари худ мебозӣ!
Имрӯз ки бо боди сабо ҳамрозӣ,
Тафбод расад, чӣ чорае месозӣ?

Гар ишқ фақат мулки забонро бинад,
Бар дӯш фақат бори гаронро бинад.
Чун нақшаи рӯйи барфи оғози баҳор
Як рӯз фақат рӯйи чахонро бинад.

Гӯянд, ки одам аз алам мегиряд,
Аз бекасию ранчу ситам мегиряд.
Ранчу ситаму алам зи одам рӯяд,

Чун гирия кунад бо сари хам мегирад.

Гӯянд чу об умри кас мегузарад,

Монанди ҳубоб ҳар нафас мегузарад.

Гар ғунчаи уммед аз он баҳра наёфт,

Кӯробмисол бар абас мегузарад.

Ду қалб агар ҳамдаму ёвар нашавад,

Аз шарбати васл ҳеч лаб тар нашавад.

Ду санги тарозу гар набошад ҳамвазн,

Ду паллаи он ҳеч баробар нашавад.

Духтур, бираво, мадеҳ дигар озорам,

Дил сӯхт даруни сина, оташ дорам.

Аз доруи талхи ту чӣ суде охир,

Аз ҳаҷри нигори лабшакар беморам.

Ман волаи ту, туро чӣ матлаб бошад?

Чон садқаи як бўсаи он лаб бошад.

Дар хоб ниҳодаам ба он лаб лабро,

Эй кош, ҳама умр чу ин шаб бошад.

Модар бувадо қувватаму дармонам,

Меҳраш бигирад зи даст, гар дар монам.

Чун кӯдаки бегунаҳ гардам аз сар,

Чун сар ба сари зонуи модар монам.

Нағзӣ кунию гарав нагирӣ, мардӣ,

Хошоксифат алав нагирӣ, мардӣ.

Рӯзе, ки ба курсии амал биншонанд,
Бар рӯй никоби нав нагирӣ, мардӣ.

Ҳарчанд ҷавони қобилу гурдам ман,
Аз дарси ҳаёт маъниҳо бурдам ман.
Аммо, аҷабо, ба дидаи модари худ,
Садсола шавам, ки баччаи хурдам ман.

Як пирдарахт аз табар сили хӯрд,
Ин зарби гарон беҳу танашро озурд.
Аммо чу бидид дастаи онро, гуфт:
«Аз шохи худам, алам фурӯ бояд бурд».

БЕКНАЗАР ТҶҲНАЗАР

(1949)

Бекназар Тўйназар 4-уми ноябри соли 1949 дар деҳаи Эҷи ноҳияи Фориш таваллуд меёбад (деҳаи Эҷ аз соли 1962 инҷониб мутааллиқ ба ноҳияи Нуратои вилояти Навой аст). Соли 1966 мактаби миёнаро дар деҳаи Синтаб ба поён расонда, ду сол дар мактаби миёнаи зодгоҳаш кор мекунад. Солҳои 1967 – 1971 дар бахши забону адабиёти тоҷики Донишкадаи давлатии омўзгории Самарқанд таҳсил мегирад.

Бекназар Тўйназар бо дипломи маълумоти олий ба шаҳри Тошканд меояд ва дар ин ҷо аз ҷониби мудирияти шуъбаи маорифи вилоят ба мактаби миёнаи деҳаи Заркент эъзом мешавад. Ду сол аз фанни забону адабиёти тоҷик дарс медиҳад. Соли 1973 ба хидмати низомӣ сафарбар мешавад ва як сол дар сафи нируҳои зиддиҳавоӣ дар ноҳияи Одинсовои вилояти Маскав адои сарбозӣ мекунад.

Бекназар Тўйназар ҳанӯз дар айёми донишҷӯӣ ба насру назм ва мақоланигорӣ алоқаи зиёд дошт. Азбаски новобаста аз ҷойи фаъолият пайваста ба эҷодкорӣ машғул мешуд ва чакидаҳои хомааш пайваста рӯи рӯзномаю маҷаллаҳои даврро медиданд, ўро соли 1974 ба идораи рӯзномаи «Овози тоҷик» фаро мехонанд. Дар ин даргоҳ то синни бознишастагӣ, яъне то соли 2009 ҳамчун муҳаррири шуъбаи давлату ҳуқуқ ва ахлоқу ҷавонони рӯзнома ифои вазифа мекунад.

Агарчи нахустин хабару мақола ва ҳикояю тарҷумаҳои адиб аз соли 1967 инҷониб ба таъб расидаанд, нахустин бор намунаҳои эҷодии ӯ дар китобҳои «Саргузашти Амонбой ва Давлатбой», «Чакомаи пирӯзӣ» ва «Хумчойнак» (ба забони ўзбекӣ, мутарҷим Анвар Муродов) гирд омадаанд. Нахустин китоби мукаммали адиб бо номи «Бори дил» соли 1999 аз тариқи нашриёти давлатии «Ўзбекистон» ба ҳайси армуғон дар остонаи панҷоҳумин солгарди зодрӯзаш ба таъб мерасад. Он чанд ҳикоя ва эссеҳо фаро мегирад. Баъдан, соли 2013 китоби дигари комилтари нависанда таҳти унвони «Дар кӯчаҳои шаҳр» аз тариқи нашриёти «Тафаккур қаноти» чоп мешавад. Ин китоб ҳовии ҳикояҳои кӯхнаву нав, ҳаҷвияҳо, силсилаи резасуханҳо, мақолаю очеркҳо дар бораи ҳамкасбу ҳамкорон ва эссею андешаҳои адиб мебошад.

Бекназар Тўйназар дар адабиёти муосири тоҷик мақоми муайян дорад. Азбаски ӯ зотан шахси андешаманд ва ҳамзамон ҳозирҷавобу мутоибагӯ ва шартакигӯе аст, қариб дар ҳар чакидаи хомааш ин хислатҳо ҳувайдост. Аҳёнан бо таҳаллуси адабии Бекназари Дарӣ низ хома рондааст. Адиб ба нависандагони тоҷик, аз қабиле Фазлиддин Муҳаммадиев ва Саттор Турсун, ихлосу алоқаи беҳад дорад, аммо дар эҷод соҳиби сабки баёни хоссаи худ аст. Ӯ зиёд ҳаёлангезӣ намекунад, ба тасвирҳои тўлонии вазъу манзара дода намешавад, вале воқеиятро бо тарзи содаи баён, бо суханҳои ҷаззобу намакин ошкоро ба қалам медихад. Дўстдоштатарин мавзӯҳои ҳикояҳояш аз зиндагии ҳаррӯзаи одамон, бархўрду муносиботи афроди гуногунхислат, рӯҳияти инсонҳои ранҷу азиятдида, ишқу отифаи одамони ба ҳам наздик

маншаъ мегиранд. Адиб ба варзиши куштӣ ва рубобнавозию сарояндагӣ алоқаи хос дорад.

Заҳматҳои эҷодии ин нависандаи хушсалиқа ва рӯзноманигори варзида ба таври шоиста арзёбӣ шудааст. Ў соли 1999 ҳамчун яке аз ғолибони озмуни ҷумҳурии «Беҳтарин журналисти сол» шинохта шуда буд. Ҳамон сол, дар ҷашни Истиқлоли кишвар ба ивази хидматҳои арзандааш дар арсаи пешрафти маънавиёт ва фарҳанги мардум, ташвиқу тарғиби дӯстии халқҳо аз ҷониби давлат ба медали «Шуҳрат» сазовор мегардад.

Бекназар Тӯйназар бо ҳамсари заҳматпешааш Сатирабону ва фарзандони худ зиндагии ободу осуда ба сар мебарад. Дар ноҳияи Чилонзори Тошканд даврони пирӣ меронад.

ҲИКОЯҲО

ДАР КҮЧАҲОИ ШАҲР

– Бо азобе кулбаатро ёфтам, – лаб ба гила кушод Нусратамак як нафаси чуқур кашида, – таҳу болои ин шаҳратро кас ёфта наметавонад. Аз ягон банда раҳурӯро пурсида намешавад-е. Ҳама чорҳез зада мешитобанду мешитобанд. Ба кучо шитоб доранд, кас намефаҳмад.

Даврон аз ин ҳукми амакаш ба таври худ маънӣ кашида табассум кард.

Чойнӯшӣ сар шуд. Хаёли Даврон боз ба мавзӯи илмие давид, ки як бобашро бояд ҳамин шаб менавишт. Агар имрӯз чанд саҳифаро сиёҳ накунад, фардо даргумон аст. Кори идора пур. Ба болои ин, дар омӯзишгоҳ ду-се соат дарс дорад. Сониян, шояд фардо, аз рӯйи одат, чанд корафтадаи шиносу ношинос банавбат телефон кунанд ё ба идорааш як сари қадам даромада, баъди аз дидори якдигар сер шудан, дар омади гап ягон илтимос кунанд. Сипас, ӯ – Даврон хоҳу нохоҳ ба чор тараф сим мезанад. Агар ҳамон «илтимос»-и сабилмонда бо телефон буд нашавад, маҷбур аст ба ҳузури

сардор дарояду ягон баҳонаи обнарасидаро пеш оварда, «дўкон»-ро кулф кунад...

Магар вай ба ин шаҳри, дар воқеъ, пуродами сермағал бо ҳамин дилу ният омада буд?! Оё як бурда нонро аз зодгоҳаш намеёфт? Ё мисли чўрааш – Нозим як синфро идора карда наметавонист? Не, вай аз пайи такмили ҳамон кори дипломиаш, ки дар донишгоҳ баҳои баланд гирифта буд, дар шаҳр монд. Ба вазорат ба кор даромад. Ҳоло аз миён понздаҳ-шонздаҳ сол мегузараду ҳеч не ки аз кори идораю аз меҳмоннавозӣ ва «кори хайр» сар бардорад. Лекин бе ин ҳам мумкин не. Вагарна аз сони одам мебарояд!

Даврон гарданшаҳӣ карда, ба гапи модар ва бародараш надаромад. Онҳо на як бору ду бор, гоҳ бо нармӣ, гоҳ бо дурушті таъкид карданд, ки ба деҳа ояд, ризқашро аз ҳамин ҷо ҳам ёфта меҳӯрад. Аммо Даврон якравӣ кард. Гуфт, ки кори илмиашро, ки асосан буд шудааст, ба низом медарорад. Ҳамааш тайёр. Танҳо ду-се моҳ аз ташвиши кори идораву меҳмондорӣ фориг шавад, тамом, вассалом. Вале кучост ҳамон ду-се моҳи фориг аз ташвишҳо?

Хуб аст, ки вай мақсади оливу начиб дорад. Ба як ҳисоб, дар олами ҳамин мақсад саргардон аст ва гузашти вақтро намедонад. Лекин... ана, имшаб, аз афташ, боз як боби рисолааш нотамом мемонад.

Одам ба одам – зинда, мегўянд. Ин гап ҳикмати бисёре доштааст. Рост-дия, худи ӯ як лаб нонро танҳо хўрда наметавонад. Агар ду-се рӯз дидори ягон каси ба дил наздиқашро набинад, чизеро гум кардагӣ барин бедимоғу пакар мегардад. Бинобар, баъзан дар болои ҷаҳл аз раъяш гаштанӣ шуда, қатори дигарон одам барин зиндагӣ кардан мехоҳад. «Қатори дигарон?... Ин чӣ маънӣ дорад? Магар ӯ аз қатор берун аст?!...».

Он рӯз Ғафур ном чўраи наздик ва ҳамкасби қаринаш гуфт, ки баъзеҳо дар хона зик мешудаанд.

- Кӣ будааст вай зик мешудагӣ? – бо мароқ пурсида буд Даврон аз ӯ.
- Аҳмади худамон! – бепарво ҷавоб дод Ғафур.

– Аҳмад кори илмиашро се-чор сол пеш навишта тамом карда буд-ку? Ба замми ин дар таги по мошин дорад... Вазифааш ҳам аз ману ту баланд. Дасташ дароз.

– Ба хонааш ягон кас соя намекардасту чойи мерафтагӣ ҳам надоштааст, – таҳдор ҷавоб гардонд Ғафур...

– Боз як ташвиш баромад, – гӯён Нусратамак тори андешаҳои Давронро бурид, – ҳозир агар илоҷаш бошад, ба писарча телефон кардан даркор.

– Ба кучо?

– Ба шаҳри Боку, ба қисми ҳарбӣ.

– Барои чӣ ин хел якбора?

– Чанд вақт боз хату хабаре нест. Янгаат ба чону ҳолам намонд. Ақаллан ба шаҳр раведи аз хонаи Даврончон телефон кунед, гуфт... Гапаш аз як ҷиҳат дуруст барин. Чӣ гуфтӣ, ҷиян?

– Лекин амак, – Даврон бо эҳтиёт лаб кушод, – ба қисми ҳарбӣ аз хона занг зада намешавад. Аз телефони байнишаҳрӣ...

– Э, ҳоло ҳамин хел гӯй? – нобоварона гуфт Нусратамак. – Баъди таъйинот боз ду-се соат сабр кардан даркор будагист?

– Ду-се соат не, камаш ду рӯз. Қоида ҳамин, – гуфт Даврон мисли гунаҳкорон сурх шуда.

– Об-бо-о... Дар хона ҳазору як ташвиш буд. Акнун чӣ кор кунам, Даврончон?

– Имшаб хоб меравед, – Даврон ба соаташ нигарист, – пагоҳ ҳамроҳ меравем.

– Воқеан, шумоён ҳафтае ду рӯз дам мегиред-а?!

– Ҳа, аммо дар идора кор бисёр.

– Э, мон-е, – Нусратамак даст афшонд, – модоме ки ҳукумат ду рӯз дам гир гуфтааст, дам гирифтани даркор-дия. Кори дунё аввал дораду охир не.

– Рост мегӯед, амак! – чашм аз замин канда табассум кард Даврон. – Лекин шароити шаҳрро худатон медонед.

– Об ҳам ба пул...

– Не, гап дар сари пул ҳам не, – забон хоид Даврон. Ӯ муддате хомӯш монд. Чӣ гӯяд? Бо кадом забон гӯяд, ки ҳар рӯз бо меҳмондорӣ ва кори идора банд шуда, вақт намеёбад, ки ҳамон кори сар кардаашро ба охир расонад. Зеро метарсад, ки амакаш ӯро намефаҳмад. Не, Даврон ҳаргиз аз омадани амакаш малол нест. Ба табиати ӯ бегона аст ин хӯйи одамӣ.

– Фардо, албатта, февран фармоиш медиҳем, – гуфт Даврон хаёлолуд, – шояд дар як рӯз гап зада тавонем.

– Чанд сол дар ин шаҳр зиндагӣ мекунию ҳанӯз аниқашро намедонӣ?

– Медонам, амак, – Даврон хичолат кашид, – аниқаш, агар феврӣ фармоиш диҳем, дар ду рӯз.

Мавҷҳои пешонаи Нусратамак бештар шуданду дақиқае хомӯш монд.

– Бачаҳо роҳамро мепоянд. Ба болои ин, ташвиши рӯзгор, – ҳасрат кард вай, – одами аёлманду солхӯрда серташвиш мешудааст, қиян. Ҳоло ту ҷавон. Бачаҳо калонтар шаванд, мебинӣ.

Гӯё ки дар ин дунё фақат Даврон беташвиш бошад. Кори илмиаш... Э, аслан чаро ин қадар хуноб мешавад? Барои чӣ худро аз вачҳи кори илмӣ азият медиҳад? Як сол пеш не, як сол сонитар буд мешудагист ҳамин кор...

Даврон аз рӯйи одаг барвақт хесту чашмаш ба коғазҳои парешони рӯйи мизи кориаш афтид. «Хайр, – ба худ гуфт ӯ, – фардо, рӯзи якшанбе менависам. Як рӯз пеш не, як рӯз қафо. Албатта, менависам!». Ӯ ҳадаҳа қаламу коғази паҳну парешонро ғун карда ба ғалладон андохт.

Нусратамак, ки ҳар ҳаракати ӯро муоина мекард, пурсид:

– Ҳамон кори менавистагитро қай тамом мекуни?

– Қариб! – гуфт Даврон ғалаёни дилашро базӯр фурӯ нишонда. – Баъди ягон ду-се моҳ тамом мекардагистам.

– Аҷоиб-ку! – китф дарҳам кашид ӯ. – Порсол айнан ҳамин гапро гуфта будӣ.

– Не-е, – Даврон дасту по хӯрд, – шумо ба кадом қорам шамма мекунед?

– Чанд кор дорӣ? – Нусратамак ин дафъа овозашро як парда баландтар кард аз чавоби муғлаки⁷ Даврон ранчида. – Одам ки ба як кор часпид, дурусттар мечаспад-дия?

– Гапатон рост, амак! Кор бисёру фурсат кам.

– Э, масхарабоз будай-ку! Дар шаҳр фурсат танг мегӯӣ? Ташвиши боғу молуҳол набошад, бачаҳоро ту аз дуто зиёд накунӣ. Не, қиянам, ин гапат хом. Ё олим шудан ягон сир дораду ақли ман намегирад?

– Не, ҳамааш айби худам. Рӯзҳои шанбею якшанбе, шабҳо шишта кор кардан лозим. Ман бошам...

– Ин гапат ҳам бемаънӣ! – Нусратамак сухани ӯро бурид. – Одам, ки ба як кор дил баст, аз баҳри баъзе корҳои майда-чуйда мегузарад. Дар идораат чӣ кор мекунӣ?

Даврон қариб буд, ки қафад. Аммо шайтонро бо як азоб аз сар дур андохт. «Чӣ даркор, – мегуфт ӯ оташи ғазабашро бо як азоб паст карда... – Модоме ки худаш дар тӯли чанд сол ба обу ҳавои шаҳр мос нашуд, пас аз амаки чӯпонаш чӣ гила? Амакаш аз кучо медонад, ки дирӯз Набии ҳамдеҳаш омада, як шаб меҳмон шуда, илтимос карда буд, ки ба самолёт билет ёфта диҳад. Вай, Даврон, изои муъмин ҳаром гӯён, рӯзи дароз аз пайи билет шуд. Оқибат Набиакаи ҳамсояшон аз ин шаҳри пурмағал шоду қаноатбахш париди рафту кори Даврон боз ба як рӯз қафо монд. Амакаш аз кучо донад, ки вай дафтарчаи «илтимоснома» дорад. Агар гӯяд, амакаш аз баҳри телефонкунӣ даргузашта, пӯстинашро чаппа пӯшида меравад. Ва яқин ҳамин тавр мегӯяд:

– Давронҷон, читӯ шуда остонаи хонаатро зер кардам, як илтимос пеш овардам, сад тавба... ».

Рӯзи шанбе Даврон бо амакаш ба шаҳр баромад. Дар бозгашт бояд нону намак, картошкаву сабзӣ биёрад. Дар кисааш коғазии пули боғчаи ду писарчааш. Сари қадам бояд ба касса дарояд. Пули бачаҳоро ҳамин рӯз додан даркор, вагарна дер мешавад. Пули хонаву телефонро ҳам супурдан лозим.

⁷ Муғлак – маҷ. норавшан, номафҳум, мубҳам

Онҳо ба кӯчаи калон баромаданд. Селаи одамон, ғур-ғури мошинҳо. Кӯчаҳои рости равон. Хонаҳои рангоранг. Ҳавои серун... Аммо ӯ, Даврон, ҳеч чизро намебинад ва ҳис намекунад. Майнашро илтимоси амакаш парма дорад. «Телефон фармоиш кардан даркор».

Оқибат ба идораи телефони байнишаҳрӣ расиданд. Даврон бо ходима гуфтугӯ кард. Ду рӯз сабр карданашон лозим омад.

– Ман аздусар ду рӯз сабр карда наметавонам, – дар роҳ гуфт Нусратамак.
– Аз ту илтимос, баъди ду рӯз худат бо додараат гап мезанию баъд ба мо хабар медиҳӣ.

Даврон Нусратамакашро гуселонду ба бозор рафт.

Соатҳои яки рӯз ӯ дар даст ду тӯрхалта бор ба хонааш омад. Ҳамсараш хабар дод, ки Нозими ҳамдеҳаашон занг задасту соатҳои сеи рӯз худаш меомадааст, як илтимос доштааст.

– Нагуфт чӣ хел илтимос?

– Не.

– Чаро намеурсӣ? – дӯғ зад Даврон ба ҳамсараш.

... Пардаи шом мефуномад. Даврон дар кӯчаҳои шаҳр шитоб мекард, то ҳарчи ба хонааш тезтар расида, баъди хӯроки шом ба сари мизи кориаш нишинад. Вай аз худ розӣ ва хурсанд буд. Чунки илтимоси Нозимакаро ҳам буд кард. Акнун беташвиш ба сари кор мешинад...

Вале ӯ беҳабар буд, ки аммаву аммабачаҳояш дар хона ӯро интизоранд ва баъди ҳолпурсиҳо мегӯянд:

– Шаҳратро фардо ба мо тамошо медиҳӣ, Даврончон!...

ВОСИТА

Меҳмонҳо гӯё дар як мижа задан ҳамроҳи анбӯҳи равуоқунандагон аз назар ғойб шуданд. Аммо Мунира ҳанӯз аз дамаш намегашт, почак мезаду

Диловарро ба сӯйи дӯконҳои бари роҳи калон кашола мекард, на аз меҳмонҳо парвое дошт, на аз мардуми роҳакӣ.

– Ба кучо? – мегуфт Диловар худро ба гӯли андохта. – Яхмос хӯрӣ гулуят дард мекунад, охир.

– Дард наме-екунад, наме-екунад..., – мегуфт Мунира бадтар овозашро сар дода.

Кӯдак-дия! Дили кӯдакро фаҳмидан осон не. Ба болои ин Мунира ҳоло маънои пулро чӣ донад? Ба гумонаш, яхмосро бе пул медиҳанд.

Диловар ҳамин ки ба хонааш баргашт, барқасд кисаафшонӣ кард. Не, ба ғайр аз се-чор тангаи зард ҳеч чиз наёфт ба ошхона гузашт.

Ҳамсараш дегу табақ мешуст. То чое хурсанд менамуд.

– Пул-мул дорӣ? – гуфт ӯ аз осмон тароша афтидагӣ барин.

– Пул?! – китф дарҳам кашид Зарифа. – Дар ин бемаҳали пулро чӣ мекунад?

– Аз болои нӯшокӣ яхмос хӯрам, меғӯям!

Зарифаи аз таҳи гап беҳабар хандид. Дид, ки авзои Диловар бечо барин, даст аз кор баргирифта, ба хонаи хоб гузашт. Ҳай кофт. Чомадон, сандук, даруни чойнику пиёлаҳоро ҳам тагурӯ кард, бефоида.

– Хайр, фардо маош мегиред-ку! – гуфт аз лабонаш табассуми маҳин гум шуда. – Як рӯз сад рӯз намешавад.

Диловар чизе нагуфта, се-чор тангаи зардро дар кафи дастонаш бозӣ доронда, ба диван чӯкид. Оре, вайро як зиёфати хурдакак чӯканд. Ӯ акнун маҷбур аст, ки то фардо ба кӯча набарояд, худро ба ягон кас нишон надихад, бо ягон кас муомила накунад. Ва аз ин рӯ ба хулосае омад, ки баъзан пул... чӣ гӯяд...

Ҳафтае қабл аз ин қарзашро аз ҳамкасбаш канда, дилаш ҷамъ шуда буд. Акнун боз аз кӣ қарз мебардорад?! Модараш ҳар замон-ҳар замон дуо мекард, ки ҳаргиз рӯйи камиро набинию ҳатто ба бародару чӯраи ҷониат ҳам муҳтоҷ нашавӣ.

Аммо вай аз Носирзодаи ҳамкасбаш дар ҳузури рафиқон саду панҷоҳ сӯм қарз гирифт баъди як моҳ бешоҳид баргардонд. Аз миён се моҳ гузашт. Ҳамон рӯз Носирзода, вақте ки Диловар маош мегирифт, ба сараш омада, гӯё дар омади гап гуфт:

– Мулло Диловар, имрӯз-ку қарзатонро дода наметавонед?

– Кадом қарз? Дода будам-у? – то баногӯшаш сурх шуд Диловар. – Охир, як моҳ пеш дода будам-ку? Ҳазлро монед-чи?

– Эъ, бо пул ҳазл карда мешавад-чи, мулло Диловар? Пул-а?!

Диловар даступо хӯрд. Чӣ гуфтани чӣ кор карданаширо надониста гуфт, ки аз рӯйи ваъда баъди як моҳ доданӣ буд...

– Дуруст, ҳамин хел қарор карда будед, – Носирзода пинакаширо вайрон накарда (дастони ӯ хаёле меларзиданд) дар идомаи суханаш гуфт: – Аммо аз рӯйи ваъда баромада натавонистед. Як дил кардам, ки гӯям, аммо забонам нагашт. Димоғатон месӯзад гӯён...

– Шуд-шуд, ака, – дили Диловар фишурду рангаш парид, – ин гап байни худамон монад. Ман ҳозир...

Аҷабо, дастони Носирзода ҳам меларзиданду дастони Диловар ҳам. Табъи ҳар ду хира гашт. Ва дар як он Диловар дар ҳузури шоҳидон қарзашро баргардонда, аз Носирзода узр ҳам пурсид.

– Бахшидам, – мегуфт Носирзода даҳсӯмаҳоро бо дастони ларзонаш ба бағал зада, – мо – мард!

... Аҷабо, агар Диловар аз Носирзода ҳамин саду панҷоҳ сӯмро намегирифт, магар рӯзаш намегузашт? Мегузашт! Мегӯянд-ку, пул чирки даст. Бисёр бошад – меравад, кам бошад – мерасад.

Диловару Зарифа моҳе қариб чорсад сӯм маош мегиранд. Лекин, масалан, мисли Носирзода пасандоз карданро ҳеч ёд нагирифтанд.

– Як тин ҳам пулу як сӯм ҳам пул, – мегӯяд Носирзода дар сухбатҳои хосса. – Пул забон надорад, ки маро ҳудаю беҳуда ба бод надех, гӯяд. Ду кас

кор мекунед, агар чашма пӯшида, моҳе саду панҷоҳсӯмӣ ба касса партоед, дар ду-се сол таги пул мемонед.

– Ин хел бошад, дар касса пул-мул наместонам, – гуфта буд Диловар бо оҳанги шӯхӣ.

– Чаро? Шумо аз таги дунё батамом беҳабар будаед-ку?

– Метарсам, ки таги пул мемонам!

Ҳар ду ҳамкасбони «қиёматӣ» гӯё беғаш хандида буданд. Ва Носирзода бо ишораи чашму абрӯ «ихтиёр ба дасти бахтиёр» гуфта буд...

Носирзода-ку – шахрӣ. Аммо чӯраи Диловар – Абдусаломро чӣ бало зад? Дар ҳар қадам мегуфт: ҳама чизро бо пул харидан мумкин.

Диловар ҳанӯз дар хотир дорад. Дар як парта менишастанд. Мешуд, ки як бурда нонро баҳам бинанд. То даме, ки ҳар ду мактаби олиро тамом карданд, риштаи дӯстиашон маҳкам буд. Аммо баъди он, ки Диловарро ба донишгоҳ ба кор гирифтанду шахрӣ шуд, Абдусалом чомаашро чаппа пӯшид. Чаро? Ин барои Диловар торик. Абдусалом ба зодгоҳаш рафт. Ҳисобчӣ шуд. Аз миён панҷ-шаш сол нагузашта дар даромадгоҳи деҳа иморати боҳашае сохт. Мошин харид. Танаш пӯшида, боғу роғаш обод. Аз боғаш ҳар сол як тоннаду тонна помидору картошка ҳам мегираду ба шахрҳои дур бурда, ба қавли худаш, миёнашро бақувват карда меояд.

Мегӯянд, ки чанд соли охир аз боғаш ҳосили кироӣ бардошта наметавонистаасту аз ину он помидор харида, худро ба бозорҳои шахрҳои дур мезадааст. Гӯё «Волга»-ашро нав карданӣ будааст.

Аммо олами Диловар батамом дигар. Муаллими донишгоҳи хоҷагии халқ. Кори илмиашро ба ин қарибиҳо тахт карда наметавонистагӣ барин. Сабаб, роҳбари рисолаи номзadiaш, бадбахтона, дар ду сол як бор иваз шуда меистад. Ва ӯ, Диловар, маҷбур мешавад, ки рисолаи илмиашро бо салоҳдиди роҳбари наваш тағйиру такмил диҳад. Ҳатто аз он рисола чанд бобашро дар чанд маҷалла эълон карду ба бисёр ҳамкурсонаш писанд ҳам омад. Ҳамин Носирзода низ, ки муаллими калон аст, гуфт, ки «шумо як гӯшаи илми

иктисодиётро рӯзе обод мекунад. Ин гапро бе шӯҳӣ мегӯям. Лекин то дами дифоъ намудани рисолаи номзадӣ ғами чархи зиндагиро ҳам хӯрда гаштан даркор. Ҳоло ки чавонед, аз ягон ҷойи дигар ним ставка дарс гиред, ҳарчидия!».

Дунёи ҳаводис, мегӯянд. Диловар ҳар бори ба деҳа рафтаниш, албатта, ба болои ягон маросим меравад. Аммо ҳаргиз аз қатори меҳмонони бегона ҷо намегирад. Ҳаракат мекунад, ки қатори ҷӯраҳои даврони бачагиаш нишинаду чорта дами беғам зада, овони бачагиро ба хотир оварда, дилхушиву шӯҳӣ кунад. Аммо баръакси хоҳиши ӯ «ту меҳмон» гӯён вайро аз қатори ҷӯраҳои канда мегиранд...

Сар мешавад базм... Савту суруди санъаткорону суҳанҳои нӯшбодӣ дар фазои деҳаи Чинорзори бағали кӯҳистон мепечад. Диловар бо таги чашм ба ҳозирон чашм медавонад ва нохост Абдусаломро мебинад, ки дар гӯшае чун одат косагулӣ мекунад. Ӯ ҳам гаҳу гоҳ ба Диловар чашм давонда, болои ҳам май менӯшад.

Аз миён фурсати зиёде нагузашта, дар болои сари Диловар боз ҳамон овози шиноси хирросӣ мебарояд.

– Ҷанг андозем, муаллим, – бе ҳеч муқаддима Абдусалом ҳам мешавад, – даста-даста пул мегирию мӯят то тахтапуштат фуромадагӣ?! Ё ки аз пулҳои помидорам камтар «газонам».

Диловар низ сархуш аст. Торро медиханд, то ки аз ҳамон сурудҳои овони бачагиаш сарояд. Беибо сарояд. Зодгоҳи худаш. Акнун ба тор нохун зада буд ҳам, Абдусалом ба сари ӯ дӯппӣ пӯшонда, намоишкорона пул часпонд. Баъди ин ба гӯши Диловар ҳеч чиз намебарояд. Аз ғояти ҳаяҷон дастонаш меларзанду аз сурудҳои бозмемонад, кисаҳояшро чаппа карда, як даста пулро ба пеши санъаткорон мемонад. Баъди ин пойҳои ӯ ҳам меларзанд. «Наход ман барои пул суруд хонда бошам?», мегӯяд аз кӣ домангир шуданашро надоништа.

Аз миён чанд дақиқа мегузараду Абдусалом калавида-калавида боз дар шафати Диловар пайдо мешавад.

– Дӯппӣ канӣ, мулло Диловар? – ғур-ғур мекунад ӯ дар сари ду по базӯр истода. – Охир, кас бепул ҳам суруд мехонад?!

Диловар ба лаб муҳри хамӯшӣ мезанад. Оташи ғазабашро базӯр фурӯ нишонда, аз замин сар намебардорад. Гӯё ӯро дар сари гуноҳи авфнопазире дошта бошанд, пайкарашро арақи сард пахш мекунад. Гирди чашмонаш ба сӯзиш медарояд.

Базм давом мекунад. Аммо гапҳои захролуди Абдусалом дилу чигарашро сӯрох мекунанд. Ана гап, аз хаёл мегузаронад Диловар дасту пояш суст шуда, одам ҳам ба ин дараҷа бераҳму беор мешудааст. Диловар гӯё маҳз барои пул рисолаи илмӣ менавиштааст, барои пул суруд мехондааст. Магар ин гапҳои пасту баланди Абдусаломи чӯрааш ҳақ аст? Чаро ӯ чанд соли охир дар ҳар қадам аз пул гап мекушояд ва ҳама чизро бо пул бармекашидагӣ шудааст?!

– Бе пул суханат асар надорад, – мегӯяд ӯ бо ришханд ба пеши пояш туф карда ва ҳир-ҳир хандида, – акнун давомашро бе тор хон.

Диловар мисли гунаҳкорон лол мемонад.

– Ҳоле, ки ту дорӣ хар надорад, – гӯён чапак мезанад аз мағлубияти Диловар газ-газ гӯшт гирифта. – Читӯ, маъкул? Агар миёнат бақувват бошад, барор!

Абдусалом баъди ин лукмаи захрогин ба болои дастархон меғелад. Диловар зуд торро ба доирадаст дода, ӯро бардоштани мешавад. Аммо кадоме Диловарро аз раъяш гардонда, ба болои кат мебаррад.

– Ин зот, – мегӯяд яке аз чӯраҳояш, – пул гуфта мисли сағ мурда мераванд. Дастатро нарасон.

... Базм ба охир мерасад. Диловар низ ҳамроҳи издиҳоми мардум аз кӯчаҳои санглохи қачмақачи зодгоҳаш хаёлолуд роҳ мепаймояду ҳаёти шаҳру деҳаро қиёс мекунад. Гапи муаллими чамбиятшиносиашон чон

доштааст: овони мактабхониашон ӯ боре «пул воситаи муомилот аст» гуфта буд.

Аз худ раҳораҳ мепурсад: оё ягон рӯз ин восита гум мешавад? Кай? Ва оё бекул одамвор муомила кардан мумкин аст?

Диловар ба ин саволҳояш ҷавоби солим ёфта наметавонад. Кӣ медонад?!...

БОРИ ДИЛ

– Аз ту як гилаи сабук дорам, Сабур!

– Ҳамон гилаи куҳна?!

– Аз хотир набаровардай, хайрият. Чаро чанд соли охир ба даҳонат об гирифта мегардӣ?

– Савдои хона ба бозор рост намеомадааст. То даме, ки ба идораи рӯзнома омадам, ба чуз сила ва зарбаҳои ҷонкоҳи ҳасудон, ба номаҳои боғарази баъзе ҳамдеҳагон низ тоб овардан лозим омад... Хуллас, сабаби бисёр дорад кам навиштанам.

– Ту худатро мешиносӣ, Сабур?

– Қариб. Бо мадади дӯстон, бо кумаки ҳасудон. Лекин лак-лак нуқсон дорам.

– Одами бенуқс нест, вале чаро мисли солҳои аввали ба кор омаданат гоҳ-гоҳ ҳикоя ва очеркҳои бонамакатро намехонам?

– Раҳмон, аз будаш беш ситоиш нақун.

– Ин ситоиш не, ҳақиқати ҳол. Ё ту корзада шудӣ, ё ягон сабаби чиддӣ ҳасту ба ман, ба ҷӯраи ягонаат маддаи дилатро намекафонӣ. Ба авзоят як назар парто. Ту саропо дардманд барин, дар лабони парсинбастаат ҳаргиз табассуми овони ҷавониатро намебинам. Рост, баъзан механдӣ. Вале ин хандаҳоят, чӣ гӯям, дардолуд.

– Ин гапро аз кучо гирифтӣ?

– Чашм оинаи дил аст, мегуфтӣ, Сабур. Чашмонат ким-чи гуфтан мехоханд!

– Чашмонам?

– Бале, чаро ангушти ҳайрат мегазӣ? Ту ҳаргиз бо амри дил наменависӣ. Ба болои сӯхта намақоб, чанд соли охир ками кам менависӣ. Ба ту чӣ боло зад? Ё ки ҳавсалаат пир шуд?

– Аслан ҳар дуи мо пир шудем.

– Даҳонатро пӯш, Сабур! Ваъдаҳои овони ҷавониро аз ёд набарор!

– Кадом ваъдаро мегӯӣ? Мо бисёр ваъда карда будем.

– Худатро ба гӯли наандоз. Ман намегӯям, ки алломаи замон шав. Қудрати туро медонам. Дар ёдат ҳаст, дар деҳа, дар гӯшаи боғам то субҳ овони бачағиамонро ба ёд оварда, гоҳ хандида гоҳ ғусса хӯрда будем.

– Аз он ки иншо намудани «заказ»-ҳои туро ба таъхир меандозам, бубахш, ғам дорам.

– Ғаматро медонам. Одам, ки ба дарёи ғаму ғусса ғарқ шуд, аз сабзидан мемонад, мегуфтӣ. Модоме ки ҳамин фалсафаи зиндагиро медонӣ, чаро ба ҷойи ғам хӯрдан аз пайи кор намешавӣ?

– Яқум, ман истеъдоди фитрӣ надорам. Бештар андешаҳои мағшуш сараму диламро ба дард меоваранд, баъзан на мутолиа карда метавонаму на навишта.

– Ҳатто мисли солҳои аввали ба кор омаданат?!

– Ман намехоҳам обрӯи рӯзномаю обрӯи ҳамдеҳагонро бирезам. Дар истилоҳоти адабиёт образҳои манфӣ ва мусбӣ мешавад. Баъзе ҳамқаламон аз баъзе ҷиҳатҳои неки образи манфӣ ва аз баъзе ҷиҳатҳои манфии образи мусбӣ чашм мепӯшанд. Ба назарам, ин ғалат. Зеро одам бенуқс намешавад.

– Ақидаат дуруст, лекин чаро ба даҳонат муҳри ҳамӯшӣ мезанӣ?

– Ту ягон бор ба аёдатам омада, боре пурсидӣ, ки чаро тез-тез бемор мешавам?

– Тани гарм бедард намешавад. Баъд, захмати кори рӯзноманигорӣ ҳам осон не.

– Ист, ки як ҳақиқати талхро медонӣ?

– Хӯш, гӯшам ба ту, чӯра!

– Чаро занҳо ками кам ба дарди дилу асаб мепечанд?

– Надонам?

– Чунки онҳо, ҳамин ки сояи ғам ба сарашон афтид, зӯрашонро ба гиря медиханду бори дилашонро сабук мекунанд... Гиряи табиӣ фоида дорад мисли дору. Аммо ба мард гиря кардан намезебад. Номаш мард, ғами дунёро дар дилаш бардошта мегардад. Магар ту ғам надорӣ?

– Мегуфтӣ, ки одамеро, ки дар ин дунё ғам нест, ё одам нест, ё аз ин олам нест.

– Боз чӣ мегуфтаам, Раҳмон?

– Ҳамон гапи кӯхнаро мегуфтӣ. Одам агар ҳалол кор кунад, кори рӯзномаро саҳл напиндошта захмат кашад, ягон матлаби хонданӣ иншо карданаш мумкин...

– Хулосаат ғалат. Ман, агар дардамро бе камукошт, озод нависам, танҳо дар ҳамон сурат аз чанголи дард раҳо меёбам.

– Навис! Ба ту кӣ нанавис гуфтааст, Сабур?

– Нанавис нагуфтаанд-у...

– Чӣ забон мехой? Гап зан!

– Ин сабаб дорад. Як воқиаи хуноки рӯзҳои аввали ба кор омаданагро мегӯям. Баъд шояд фаҳмӣ.

– Хӯш, гӯшам ба ту.

– Моҳи аввали ба идораи рӯзнома омаданаг як ҳикояи хурдро навиштам. Ба аксари ҳамкасбонам писанд омад. Аммо як мӯйсафеди нуронӣ (ҷояшон ҷаннат бодо!) фардои ҳамон рӯз ба дафтари кориам даромада, «Сабураш ту?»-гӯён фиғонаш баромада, маро ба ҳузураш хонд. Рафтам. Дар рӯ ба рӯяш шинонда, газетаро ба пешам тела дод ва бо зарда: «Мақоларо худат бофтӣ?»

– гуфт манаҳаш ларзида. «Бале, падар. Лекин ин ҳикоя». «Пас, беандеша будай! «ҳикоя»-атро рафта ба ҳамдеҳагонат нақл кун!». «Аз газета мехонанд, устод». «Маро устод нагӯ! Мани мӯйсафедро мазаммат карда навиштӣ, фақат моли ҳаром мебарорад, аз субҳ то шом кораш чойхӯрӣ мегӯӣ?». «О, ин ҳикоя-ку, устод?! Баъд, қаҳрамонҳо коргарони завод на рӯзноманигор. Ба замми ин, ҳанӯз ман шуморо намешиносам. Дар зиндагӣ ҳамин хел мешавад. Сардори корхона ба андешаи он ки коргари солхӯрдаи бекорхӯча наранҷад, ўро ба нафақа гусел намекунад. Коргари чавони ягон корро саришта карда наметавонистагиро низ бо андешаи он ки чавон асту дар оянда кор ёд мегирад, кафшашро пеш намемонад. Яъне дар ҳар ду ҳолат сардор андеша мекунад. Чора намечӯяд. Охир, чунин рафтори баъзе сардорҳо нодуруст-дия! Ғояи ҳикоя ҳамин». «Бас кун фалсафаатро, – гуфт мӯйсафед туфакҳои даҳонашро пош дода. Ва пурсид: – Кӣ бекорхӯча, ту ё ман?». «На шумо, на ман». «Дониста мон, агар минбаъд беандешагӣ карда, ман барин мӯйсафедро таъна мекардагӣ бошӣ, беҳтараш танҳо хабар навис, мақола-пақолаю ҳикоя-пикоя нанавис!». «Охир, ин ҳикоя мақола не-ку, устод. Заррае ба шумо дахл надорад». «Баро мегӯям, беандеша!»...

– Агар рӯзноманигор ба фарқи мақолаю ҳикоя наравад, аз дигарон чӣ гила? Хуллас, баъди ин воқиа силсилаи воқиаҳо рух дод. Агар ҳикоят кунам, як қисса мешавад, Раҳмончӯра.

– Навис, қисса навис.

– Вай мавзӯи ваъдагӣ чӣ мешавад?

– Рост, аввал ҳамонро навис, падари ҳар дуи мо иштирокчии ҷанг, бо амри тасодуф зинда баргаштанд. Аъзои баданашон ғалбер.

– Одати маро медонӣ-а, Раҳмон?

– Медонам. Зодгоҳамонро дӯст медорӣ. Агар ҳикоя ба деҳа дахл дошта бошад, ҳатман манзара ва номи кӯҳу кӯҳтал ва чашмаҳоямонро ба забон мегириӣ.

– Бар падарат раҳмат, ёфтӣ. Ҳар гоҳ ҳикоя ё ягон мақолаи ахлоқӣ менавиштам, маҳз аз деҳа, аз баъзе содаю калтафаҳмҳо номаҳои таҳқиромез мегирифтам. Гӯё ба онҳо ва ё ба ягон хешу таборашон шамма карда бошам.

– Аз деҳа номаи таҳқиромез гирифтӣ? Чаро то ба ҳол лаб намекушӣ, Сабур?

– Ман нуқсонӣ бисёр дорам, Раҳмонҷӯра. Бо андешаи он, ки ягон ҳамдеҳа ончунон эроди⁸ таҳқиромез гирифта, маро маломат накунад, моҳҳо, ҳатто солҳо аз худам норизо шуда, мисли гунаҳкорон ботинан ғам хӯрда мегардам. Баъзан шабҳо хобам парида сари калобаи корро гум мекунам. Баъд ту аз кимки мефаҳмӣ, ки чӯраат дар шаҳри мусофирӣ бемор шудааст ва ҳадаҳа ба аёдатам меойӣ. Акнун худат бигӯ, агар ягон ҳамдеҳа навиштаҳои маро «ту маро ё хешу табори маро навиштаӣ» гӯён чигот андозад, ба деҳа рафта, ба чашмони ӯ чӣ хел нигоҳ карда метавонам?

Хуллас, бо чунин андешаҳои бесарунӯг он асари ваъдагиро то ба ҳол ба таъхир андохта меоям. Метарсам, ки боз ягон ҳамдеҳаам ба худ нам кашида, бародару хоҳаронамро дар раҳу рӯ, дар маърақаҳо таҳқирӣ маломат мекунад.

– Охир, ту умуман дар бораи оқибатҳои фалокати ҷанг менависам гуфта будӣ-ку? Ҷояшро ба ман ҳикоят карда будӣ. Бароям писанд омада буд, дар ҳақиқат, ман ва худат ҳам, хуллас, фарзандони иштирокчиҳои ҷанг дар шаҳру деҳаҳои ватанамон пур. Ҷанг хосият надорад. Агар хосият медошт, баракаи қору зиндагӣ намебарид, фарзандони иштирокчиёни ҷанг низ то ҳол азоби рӯҳӣ кашида намегаштанд. Магар ҳамин рӯҳияро талқин намоӣ, бад аст?

– Кӣ бад гуфт, вақте ки худам низ аз он фалокатҳои ҷанг то ҳол азият мекашам.

– Рост! Пас дар ҳамин хусус навис, ғам нахӯрда. Агар нависӣ паёпай бемор ҳам намешавӣ.

– Яъне гиря накардаву ғаму ғусса нахӯрда нависам? Гумонат ин кори осон аст?

⁸ Эрод – эътироз, нуқтагирӣ, хурдагирӣ

– Мушкил, албатта. Агар нависӣ, бори дилат сабук шуда, беморӣ ба ту «меҳмон» намешавад.

– Якто-нимто ҳамдеҳагон нам кашида, боз маломат кунанд-чи? Ту ҳаминро меҳоҳӣ?!

– Ба ту кадомаш маъкул?! Навишта бори дилатро сабук кардан ё ки нанавишта бо саду як андешаи шум дар ин хонаи оҳанбетониат пӯсида рафтан?

– Аввалан ин ки, ягон кас дар ин дунё сугун нашудааст. Албатта, ба ман бори диламро сабук кардан маъкул. Лекин...

– Чӣ лекин, Сабур. Боз андеша карда, қонатро дар азоб намон!

– Гиря кунам-чи? Ягон кас намебинад, ба чуз ту.

– Ба ҳоли ман наханд. Он кас гиря мекардаанд.

– Охир, дигар чора надошта бошам, чӣ кор кунам, сарамро ба кучо занам? Ба эродгирандагон чӣ ҷавоб медиҳам, вақте ки мақсади маро намефаҳманд.

– Худам мефаҳмонам!

– Мебинам, агар тавонам, агар миёнаҳол барояд, баъд ба ту хабар мекунам. Аввал ту мехонӣ, баъд дигарон...

МАҲСӢ

Дар дами давохона се-чор нафар бо навбат менишастанд, то ки сӯзандору бигиранд. Дар кӯча ҳаво сард. Аз ин рӯ, дар долони давохона сардии ҳаво ҳис карда нашавад ҳам, баъзеҳо пойафзолашонро монугир мекарданд. Дар ҳарак мӯйсафеди дар назар ҳафтодсолаи маҳсидор баҳузур менишаст нигоҳҳояшро гаҳу гоҳ ба ину он дӯхта. Ором менишаст ӯ.

– Амак, ҳамин маҳсӣ, – лаб ба сухан кушод Одил ба мӯйсафед рӯ оварда, – ба одамизод ҷо ба ҷо даво. Аммо аз пӯшида ба идора рафтан кас шарм медорад.

– Барои чӣ шарм медорӣ? Охир, маҳсӣ, ба таъбири худат, «ба одамизод чо ба чо даво»-ку? Ту худааш аз кучо? Шаҳрӣ барин не ту!

– Рост, ман аслан аз қишлоқ. Лекин чанд сол боз шаҳрӣ. Шумо аз кучо?

– Ман? Ман ҳам аслан тошкандӣ не. Номат чӣ, додарам?

– Одилҷон.

– Номи ман Нормурод.

– Нормуродака, чанд сол боз маҳсӣ мепӯшед?

– Чил сол боз!

– Эҳ-ха, ба чанд даромадед?

– Чанд сол медиҳӣ?

– Ҳафтад сол.

– Э-ха, ман дар як кам ҳаштод. Тани гарм бе дард намешавад, Одилҷон. Лекин одам пою сарро агар гарм ниғаҳ дорад, кам бемор мешавад.

– Ростӣ гап, ба маҳсиатон ҳаваси кас меояд.

– Ҳа, чарми тоза. Лекин ман ният дорам, ки ҳусни маҳсиамро дигар кунам.

– Барои чӣ, худааш нағз-ку?

Ва ин дам мӯйсафедро ба давохона даъват карданду суоли Одил бечавоб монд.

Баъди мӯйсафед Одил ҳадаҳа даромада баромад. Наменамуд мӯйсафед. Ачабо, дар як нафас ба кадом тараф рафт ӯ...

Аз миён чанд ҳафта гузашт. Одил ба дӯкони куҳнадӯзии шафати хонааш даромад, то ки пойафзоли зимистонаро таъмир кунад. Ин дам аз кучое ҳамон мӯйсафед пайдо шуд.

– Э, ин шумо? – Одил аз чо хеста саломуалейк кард. – Маро шинохтед?

– Ту – Одил.

– Хотиратон бакуват будааст.

– Ҳа. Ҳамон рӯз гапамон нотамом монда буд. Ман, Одилҷон, соли 1953 аз вилояти Уйғуристони Чин омадам. Намакашам, наменӯшам. Рост, овони чавонӣ гаҳу гоҳ нӯшида будам. Аз тарафи дигар, забони арабиро нағз

надонам ҳам, Қуръони каримро ба ихлос ҳичча карда қироат мекунам, панҷ вақт намоз мегузорам, рӯза мегирам.

– Мебахшед, ҳусни маҳсиамро тағйир медиҳам гуфтагӣ барин шуда будед.

– Ҳа-а, маҳсиро мегӯӣ? Ана ҳамин куҳнадӯз занчир шинонд.

– Дар маҳсӣ?

– Бале.

– О, вай дар ҳамон ҳолат маҳсӣ-ку?

– Одам солхӯрда шавад, сирру асрори зиндагиро хубтар дарк мекардааст ва ин мағзи сари овони пирӣ касро ба ҳар гуна андешаҳо мебурдааст, – гуфт мӯйсафед пешониашро молида ва шимашро болотар бардошта маҳсиашро ба Одил нишон дод. – Занчирро дидӣ?

– Дидам.

– Хунук менамояд?

– Он қадар хунук не, – ҷавоб дод Одил, то ки мӯйсафед озурда нашавад, – лекин...

– Ҳа, ту гуфтани, ки барои чӣ занчир гузарондам-а? Барои он ки маҳсиамро худам пӯшидаву кашида тавонам. Бе мадади дигарон...

ТАНЗҲО

НИШОЛЛО

Диёру Ҳушёр дар ин шаҳри мусофирӣ маҷоли роҳ гаштан надоштанд. Зеро дирӯз дар автобуси мусофиркашон кисабурҳо ҳамени ҳарду роҳ дуздида холи карда буданд.

Диёр ба Ҳушёр рӯ оварда илтиҷоомез лаб кушод:

– Дар умрат ягон маротиба гадоӣ карда будӣ? Бо ин аҳвол аз по меафтем.

– Гадоӣ?! Аз гушнагӣ мурам мемурам, лекин гадоӣ намекунам.

– Аз дасти ман ҳам ин кор намеояд, – лабханд кард Диёр, вақте ки дар бозори деҳқонӣ дар шафати нишоллофуруш андак таваққуф карданд. Ва ин дам чашми Ҳушёр мош барин кушода шуд. Ё гӯё як кӯза тилло ёфта бошад, шоду бод ба Диёр рӯ оварда гуфт:

– Чӯра, дар ҳамин чо бардурӯғ даст ба гиребон мешавем ва ту бо «чаҳл» ба буни гарданам мефурорӣ... Лекин, зинҳор аз таги дил назан.

– Барои чӣ?

– Баъд мефаҳмӣ!

Ҳар ду чӯра даст ба гиребон шуданд, дашномҳои кӯчагиро ба забон оварданд ва ниҳоят, Диёр ба буни гардани Ҳушёр зад. Ва Ҳушёр ба болои тағораи нишолло афтид. Ду дасташ ба таги тағораи нишолло бархӯрду ду мушташро пур кард. Ба болои ин то беҳи ду дасташ нишолло часпид. Ё бо азобе ду дасташро аз лаган кашида гирифт ба Диёр ало-ало нигоҳ карда:

– Гурез мегӯям, вагарна...

Диёр гурехт. Ҳушёр аз қафои ӯ давид. Ҳар ду ба як гӯшаи дуртар аз бозор расида, Диёр дасти рости Ҳушёр дасти чапашро бо иштиҳои қозғир ба лесидан даромаданд.

– Диёр, – гуфт Ҳушёр лунҷаш пури нишолло, – чонам даромад.

– Маро ҳам. Саҳнаи аҷоиб шуд-а...

– Хайрият саҳт назадӣ, – бо табассум гуфт Ҳушёр, – дар ноомади кор каллаам ҳам ба тағораи нишолло меғӯтид, нафастанг шуда мемурдам.

Соҳиби нишолло магар аз таги гап хабар ёфт, дар даст кафғир чоғиби Диёру Ҳушёр бошитоб меомад.

Ҳушёр ҳаросон ба Диёр рӯ оварда:

– Акнун қуввата ба ду по деҳ, – гуфт омирона ва ҳар ду ба тангкӯчаҳо гурехта, аз назари соҳиби нишолло ғайб заданд.

– Аз якуним кило нишолло чудо шудам, – зери лаб, вале бо ғазаб меғуфт нишоллофуруш баъди пайи ҷангараҳоро гум кардан.

ҲАЙФИ ИНСТИТУТХОНӢ

Соатҳои се-чори шаб мошини бензинкашони Ҷумъаака аз деҳа баромада, ҷониби маркази ноҳия мешитофт. Дар кабина ғайр аз ронанда боз се нафар донишчӯ менишастанд.

Дар болои мошин, дар шафати баки бензин низ чор-панҷ кас ҷо гирифта буданд. Ҳавои сарди охириҳои моҳи декабр лабу лунҷи донишчӯёнро бераҳмона мелесид. Гӯё сӯзан мезад ба афту андоми онҳо. Чӣ илоҷ, дигар нақлиёт нест, ки то маркази ноҳия расанд. Ҷумъаака баъди соате ба китфи Толиб тап-тап зада гуфт:

– Ман понздаҳ-бист дақиқа хоб равам, кифоя. Ту дар паси рул шин. Ба ҳар ҳол мегӯянд, ки ту дар институти баобру мекондай. (Толиб дар факултаи таърих меконд).

Азбаски Толиб гоҳ-гоҳ дар деҳа велосипед ва мототсикл ҳай мекард, илтимоси Ҷумъаакаро дар замин намонд. Ӯ дар паси рул нишаст. Мошин баъди дар роҳи пасту баланд чор-панҷ километр масофаро тай намудан дар яке аз хамгаштҳои роҳ ноҳост аз роҳ баромад ва баланд-баланд хез зада ба чуқуриё афтиду нафасаш ба дарун зад.

– Ин чӣ кори кардагӣ! – Ҷумъаака чашм кушод. – Чӣ, чашмат кӯр аст?!

Толиб гунаҳкорона сар хам кард.

– Фуру, аз кабина! – дод зад Ҷумъаака. – Шон дар институт мекондаанд-а?! Ҳайфи ин институтхонӣ, чиро ёд медиҳанд дар он ҷо, ҳеч намефаҳмӣ...

ҚАЛАМФУР

Ҳошим ба анборхона даромада, аз ҷувол як табақ ғӯлинг гирифтӣ бо оби хунук шуст ва аз рӯйи одат, ба болояш оби чӯш андохтӣ боз ба анборхона баргашта, як пиёла қаланфур овард ва ба ғӯлунгоба омехт. Зеро дигар чора

надошт. Охир, ду рӯз боз ғўлунгобаи тайёркардашро ким-кӣ, шояд зану писараш, ё худ набераю келинаш мехӯранд. Дузд ро бояд ёбад.

Боз ба нова равон шуд. Дар ду-се соат аз бодом ва хори хушк як хар ҳезум тайёр кард. Пешонаи арақшорашро бо кафи даст пок карда, аз дунболи хар ба роҳ даромад, кадом як ғазали куҳнаро зеро лаб месароид...

– Ҳезумро фурор! – ба хона ки расид амр дод ба ҳамсараш Мастура. Ва нохост ба рӯи занаш чашмаш афтада: – Барои чӣ лабу лунҷат варам, ду бари рӯят монанди арақхӯрҳо суп-сурх? – гуфт ба худ киёфаи чиддӣ гирифта.

– Не-е.

– Рав, худатро дар оина бин. Аз афту ангорат сағ ҳам ҳазар мекунад.

– Тамоми аъзои баданам дармегирад. Соате пеш аз он ғўлингобаатон хӯрда будам. Кадоме ба он захр андохтагӣ барин... Метарсам, ки мурда монам.

– Дузд ёфт шуд, мутгаҳам! Лекин, натарс, намерӯӣ, аз қаламфурхӯрӣ пойи ягон кас дароз нашудааст.

– Худатон қаламфур андохта будаед-дия?!

– Ду рӯз пайи ҳам ғўлингобаро хӯрдӣ ва боз бо нияти ба чашмам хок пошидан, барои чӣ ба тағора об рехтӣ?! Гум шав, аз назарам!..

ПАЙМОН

(1955)

Зодгоҳи аҷдодии Паймон деҳаи Синтоб (Синтаб) аст. Падари ӯ Давлат Тӯхтаев дар канори садҳо сокини деҳоти кӯҳистонӣ, ки пеш ва пас аз итмоми Ҷанги дуюми ҷаҳонӣ ба хогири обод кардани даштҳои бекорхобида иҷборан кӯчонида шудаанд, бо оилааш ба ноҳияи Верхневелинский (ҳоло Сайхунобод) вилояти Сирдарё нақли макон мекунад. Паймон (Тӯхтамиш Тӯхтаев) 24-уми феввали соли 1955 дар ҳамин манзили нави падар, дар

хочагии ҷамоавии он замон ба номи Максим Горкий (ҳоло Шариф Раҳимов)-и ноҳияи Сайхунобод ба дунё меояд.

Падари Паймон дар айёми ҷавонӣ ба ҷанг меравад. Соли 1944 пас аз захмӣ шудан дар набардҳои зидди фашистӣ дар Украин ба диёр бармегардад. Ӯ сараввал дар Синтоб, деҳаҳои ҳамсоияи Порашту Ӯҳми ноҳияи Фориш ва сипас дар мактабҳои тоҷикии ноҳияи Сайхунобод аз фанҳои таъриху ҷуғрофия дарс гуфта, ҷарҳи рӯзгорро бо пешаи омӯзгорӣ мегардонад. Дартар, бо сабаби тез-тез диққи нафас шудан, моҳи апрели соли 1964 аз Сайхунобод ба зодгоҳи бобой – деҳаи Синтоб бармегардад. Аз ин пас Паймони нӯҳсола овони бачагии худро дар гузари Козбони деҳаи хушманзари кӯҳӣ таҳти мувозибати падари бузургвораш Давлатака ва модари меҳрубонаш Суратмомо мегузаронад ва таҳсили худро дар мактаби миёнаи зодбуми бобой идома медиҳад. Аз ин пас ӯ дар симою намои шигифтангези Синтоб миҳани аслии худро пайдо мекунад:

Ватанро ёфтам аз санги Синтоб,

Зи оби рӯди хушоҳанги Синтоб.

Ба рӯйи каф ҳамам гиранд, охир

Бимонам боз андар ҷанги Синтоб.

Паймон пас аз таҳсилоти миёна солҳои 1973 – 1977 дар факултаи забон ва адабиёти тоҷики Донишкадаи омӯзгории ба номи Садриддин Айнии Самарқанд таҳсил мегирад ва онро бо дипломи сурх хатм мекунад. Сипас ба назди падару модар баргашта, дар мактабҳои миёнаи деҳаҳои Мочарм ва Синтоб аз фанҳои забону адабиёти тоҷик ва забони форсӣ дарс медиҳад.

Соли 1982, интишори очерки Паймон таҳти унвони «Панди падар» дар рӯзномаи «Ҳақиқати Ўзбекистон» (ҳоло «Овози тоҷик») боис гардида, ӯ аз сӯйи мудирияти рӯзнома ба қор даъват мешавад. Ҳамин тавр, баробари хотима ёфтани соли таҳсили 1981 – 1982 бо фотиҳаи падар роҳи Тошкандро

пеш мегирад ва баъд аз суҳбату шиносӣ бо сармуҳаррири рӯзнома Шавкат Ниёзов ба кори рӯзноманигорӣ мепардозад. Аз соли 1986 инҷониб мудирӣ бахши фарҳанги «Овози тоҷик» аст. Ӯ хонаводаи обод ва фарзандони солахдор аст. Ҷамсараш Идигул, писаронаш Хусраву Манучеҳр, духтараш Муниса ва наберагон ғамхору меҳрубони ҳамдигаранд.

Паймон дар тӯли зиндагии худ ҳар гуна кору вазифаро аз сидқи дил ва эҷодкорона, бо саъю талоши фавқулода баланд анҷом додааст. Ин фидокориҳо буда, ки пайи ҳам ба чунин муваффақиятҳо ноил мегардад: соли 1985 – шомил шудан ба узвияти Иттифоқи журналистони Иттиҳоди Шӯравии собиқ; соли 1995 – пазируфта шудан ба узвияти Иттиҳоди нависандагони Ӯзбекистон; соли 1996 – дарёфти унвони «Журналисти беҳтарини сол» ва медали «Шухрат»; соли 1997 – сазовор шудан ба унвони ифтихории «Аълочии таълими халқи Ӯзбекистон»; соли 2010 – пазируфта шудан ба узвияти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон ва муфтахар гардидан ба унвони «Аълочии фарҳанги Тоҷикистон»; соли 2018 – комёб гаштан ба нишони «Дӯстӣ» аз сӯйи Раисҷумҳури Тоҷикистон; соли 2020 – дарёфти нишони «Дӯстлик» (Дӯстӣ) аз ҷониби Раисҷумҳури Ӯзбекистон.

Қаламиҳои Паймон ҳанӯз дар солҳои донишҷӯӣ тавассути рӯзномаю маҷаллаҳои Ӯзбекистону Тоҷикистон ба дасти хонандагон расидаанд. Дар тармаҷмӯаи шеърҳои ӯ дар баёзҳои дастаҷамъии чопшуда дар Душанбе – «Ҷаҷомаи пирӯзӣ» (1990), «Ҷил қалам» (1991), «Боли парвоз» (1991) ва Тошканд – «Қаҳқаҷони орзу», «Гулистони адаб», «Ҷароғи маърифат» рӯнамоӣ шудаанд. Муҳлиси қаломи ноби шоир китобҳои ҷудоғонаи ашъори ӯро бо номҳои «Санги навишта» (Душанбе: «Адиб», 1991), «Шабовез» (Тошканд: «Ёзувчи», 2000) ва «Шабоҳанг» (Тошканд: «Шарқ», 2012), «Даҳ пурсишу даҳ посух» (Тошканд: «Ноширлик ёғдуси», 2019) дастрас намудаанд. Ҳоло зиндагинома ва эҷодиёти шоир дар мактабҳои тоҷикии таҳсилӣ ҳамағони Ӯзбекистон омӯзонида мешавад.

Паймон дар тарҷумаи бадеӣ низ дасти тамои дорад. Ӯ ашъори шоирони классику муосири ўзбек Алишер Навоӣ, Захириддин Бобур, Нодирабегим, Ғафур Ғулом, Абдулло Орипов, Эркин Воҳидов, Назармат, Азим Суён, Сирочиддин Саййид, Умида Абдуазимова, Фарида Афрӯз, Искандар Раҳмон ва дигаронро ба забони тоҷикӣ-форсӣ тарҷума кардааст. Ҳамчунин тарҷумаҳои аз шоирони рус дорад.

Осори Паймон дар кишварҳои хориҷа, ба вижа, чандин бор дар баёзу китобҳои шеърии мунташиршуда дар Ҷумҳурии Ислонии Эрон ва Фаронса ба таъ расидаанд. Аз ин ҷумла, китобу маҷмӯаҳои «Боғи бисёрдарахт» (гузидаи шеъри муосири форсии Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон ва Ўзбекистон. Техрон, 2004), «Аз Самарқанди ҷу қанд» (Гузидаи шеъри муосири форсӣ-тоҷикии Ўзбекистон. Техрон, 2005), «Донишномаи забон ва адабиёти форсии Ўзбекистон. Қарни бистум то кунун» (Техрон, 2005), «Намунаҳои шеъри Ўзбекистон» (Порис, 2006), «Форсисароёни Ўзбекистон» (Техрон, 2010) исботи ин гуфта буда метавонанд.

Дар осори манзуми Паймон нави ғаноии шеър ҷойгоҳи хос дорад ва дар жанрҳои мухталиф, ба мисли дубайтӣ, рубоӣ, қитъа, маснавӣ, ғазал, мусаммат, тарҷеот, мустазод ва шеъри нав тавони шоиронаи худро санҷидааст. Комилтарин китоби илмию омӯзишӣ дар бораи зиндагинома ва осори шоир Паймон асари доктори илмҳои филологӣ, профессор Ҷумъакул Ҳамро бо номи «Асори шеъри шоир» ба шумор меравад, ки соли 2017 аз тариқи муассисаи таъбу нашри «Муҳаррир» дар матбааи «Paradigma» ҷоп шудааст. Дар ин китоб адабиётшинос гузашта аз шарҳи муфассали ҳаёти шоир, дар хусуси анвои шеърӣ ва хусусиятҳои шаклии он, дарунмояи шеъри Паймон, мавзӯ ва хусусиятҳои жанрии рубоӣ ва тафсири ишқ дар осори Паймон ба таври васеъ фикру мулоҳизаҳои илмию пажӯҳишии худро ироа кардааст.

ШЕЪРҲО

ВАТАН

Қадамгаҳи хаёлҳои ман,

Ватан!

Қаламраҳи мақолҳои ман,

Ватан!

Намозгоҳи меҳр бастаам,

Ватан!

Ниёзгоҳи ҷони хастаам,

Ватан!

Замини кишти бору ҳосилам,

Ватан!

Ҳавову обу оташу гилам,

Ватан!

Баҳори боғи беҳазони дил,

Ватан!

Диёри ҷовидон ҷавони дил,

Ватан!

Фасонаи аладдавоми ҷон,

Ватан!

Таронаи азалмақоми ҷон,

Ватан!

Зи моҳӣ то ба моҳи кишварам,

Ватан!

Зи кӯҳ то ба коҳи кишварам,

Ватан!

Чаҳор табъи аслхези ман,

Ватан!

Чу панҷ ҳисси ман азизи ман,

Ватан!

Зи шаш чиҳат мудом рӯйи ман,

Ватан!

Ватан, Ватан, Ватан, Ватан, Ватан,

Ватан!!!

ҲАЙРАТ

Мани шоир,

Мани шоир агар не, ошиқи шеър,

Ки умре шеър мехонам,

Ки чандон шеър медонам,

Ки дар субҳи суҳан мӯйи сияхро кардаам испед,

Ки шуд дар шомии он камнур чашмонам.

Барои дарки шеъри ҳамзабони хеш,

Пайи тафсири байти ҳамзамононам.

Чунон очиз, чунон ношуд, чунон ночору ҳайронам,

Ки гаҳ шак мебарам бар худ:

– Худоё, ман магар он шеърнӯшу шеърпарвардам?

Ман, оё чист шеър кист шоир нек медонам?

Магар ман шоири шеърӯ ғазалхонам?
Ман, оё ростӣ, он бар сухан хӯ карда Паймонам?

Чу гоҳе ҳамзабони ман,
Бигӯяд шеър андар сатрҳои бешу кам, ёрон.
Гаҳе чун ҳамзамони ман,
Нависад «шеър»-и маснӯи тикӣ аз санъату авзон.
Билошак, аз аҷаб,
Аз ғояти ҳайрат,
Биёзад дасти ман сӯйи гираҳбонам:
– Ки охир чист ин иллат?!

Агарчи Рӯдакии қарни нухро мекунам идрок,
Шигифто, шоирони ҳамзамонамро намефаҳмам.
Мани андар забони модарии худ балад, акнун
Зи «фазл»-и ин суханбозон забонамро намефаҳмам...

Агар шоир ҳам аз фарзандҳои ин ҷаҳон бошад,
Агар шеър аз барои шеър не,
Баҳри замон бошад,
Барои ҳолиёну зубдаи фардоиён бошад.
Бубояд баҳри фарзандони ин дунё сухан гӯяд,
Ва шеъраш бояд аз имрӯзу аз фардо ватан ҷӯяд,
Ки мушк он аст худ бӯяд...

СИНТОБИ МАН

Пуштбони ҳафт пушти асли ман, Синтоби ман,
Чор унсури ман андар як сухан, Синтоби ман.

Даҳ азизи⁹ ту чу даҳ арвоҳи бедори туанд,
Ҳар кадом аз сарнавиште ройзан, Синтоби ман.

Хондам аз Санги навишта¹⁰, дидам андар Қўрғон¹¹,
Қисмататро чун насиби хештан, Синтоби ман.

Аз Даҳона то ба Дарвозат бароям суфта аст,
Бо раҳу пайроҳаҳои пуршикан, Синтоби ман.

Оби Хизру Оби ҳайвон пеши ман афсона нест,
Ҳаст яъне нўши Аккову Туфан¹², Синтоби ман.

Бо дарахтистони Кадбон, боғзорони Чавак,
Чаннати рўҳиву хулдистони тан, Синтоби ман.

Осмонат заврақи уммедҳоямро муҳит,
Остонат мурғи табъамро чаман, Синтоби ман.

Кўҳсоронат аз ошўби ғам оғўши начот,
Обшорат покшўям аз фитан, Синтоби ман.

Чун ту маъвое, ки бошад дилбар афзун аст, лек
Нест чунат ошёнеам ҳасан, Синтоби ман.

Боз аз авранги сангини ту хоҳам кард ёд,

⁹ Даҳ азиз – номи умумии даҳ қабристон дар Синтоб (зодгоҳи шоир)

¹⁰ Санги навишта – пуштаи сангӣ, ки пур аз катиба аст

¹¹ Қўрғон (хамчунин дар ин шеър: Даҳона, Дарвоз, Кадбон, Чавак) – номи гузарҳо ва мавзеъҳо

¹² Акко, Туфан – номи чашмаҳо

Гарчи бар тахтам нишонанд анчуман, Синтоби ман.

Шукри Яздон дар забонам тоза гардад ҷовидон,
З-он ки дорам чун ту ганчури куҳан, Синтоби ман.

Зодагони сангпухтат мисли Сайхуну Зафар¹³,
Кардаанд обод бас дашту даман, Синтоби ман.

Бар ту қабл аз Ҳаччи акбар Ҳаччи асгар мекунанд,
Мардуми дур аз канорат, марду зан, Синтоби ман.

Ҳусни оғоз аз ту бурдам, боли парвоз аз ту, кош,
Ҳусни анҷомам диҳӣ – гӯру кафан, Синтоби ман.

Меҳурам бар Ҳазрати Мулло¹⁴ қасам, то зиндаам,
Н-афканам номи шарифат аз даҳан, Синтоби ман.

Ҳамчу андар сина дил бошӣ ту Паймонро азиз,
Ай аниси ман, Ватан андар Ватан, Синтоби ман.

САФЕДКАФТАРОНИ БАРФ

Сафедкафтарони барф,
Гузидаҳамсарони барф.
Зи айшгоҳи осмон,
Висолгоҳи бекарон¹⁵.

¹³ Сайхуну Зафар – макони зисти ҳамдиёрони шоир дар вилоятҳои Сирдарё ва Дизах

¹⁴ Ҳазрати Мулло – номи қабристон

¹⁵ **Бекарон** – беканор, аз ҳад зиёд васеъ, бепойн

Танида гӯйӣ тан ба тан.
Ватан бичуста аз ватан,
Ба ҳам чу ошиқони пок,
Барӣ зи шарму тарсу бок,
Ба қитъаҳо шаванд кишт,
Чӣ қисмате?
Чӣ сарнавишт?

Сафедкафтарони барф,
Навиддафтарони барф.
Чу селаи қувони шод,
Ба итифоқу иттиҳод.
Сабуку нарму нозанин,
Хушу пазираву маҳин.
Анису ошнои ҳам
Равои муддаои ҳам.
Расанд то бари замин,
Чӣ марғзор?
Чӣ камин?

Сафедкафтарони барф,
Ҳамидадухтарони барф.
Фариштагони ғуслгоҳ,
Сариштагони бегуноҳ,
Тихӣ зи бими чашми дузд,
Тихӣ зи кину хашми дузд,
Пур аз назокату итоб,
Тамом об андар об.
Ниҳанд по ба соҳиле?

Чӣ соҳиле?

Чӣ ҳосиле?

Сафедкафтарони барф,

Паридаахтарони барф,

Чу фавчи обшорҳо,

Нигор аз нигорҳо.

Чакида аз раги саҳоб,

Бараҳна чун зи гул гулоб.

Фузуда аз майи чунун,

Раванд аз худӣ бурун.

Дар орзуи ҷовидон,

Чӣ орзу?

Чӣ ормон?

Сафедкафтарони барф,

Такидаахгарони¹⁶ барф.

Чу хокаи ситорагон,

Зи дасти бод беамон.

Зи сӯйҳо ба сӯйҳо,

Зи кӯйҳо ба кӯйҳо.

Парешу беватан шаванд,

Ба асли хештан шаванд.

Чӣ асл?

Фасли борҳо,

Баҳорҳо...

Баҳорҳо...

¹⁶ Такидаахгар – маҷ. оташпораҳои дар давутоз буда (лахтаҳои барф)

ДАР ҚАБЗАИ ХИЧОИ ТУ...

Ҳарчанд буд душмани бегонаам фузун,
Ҳарчанд хасми обхури ман зиёд буд.
Ҷонсахтии мудоми ту дар гирудорҳо,
Ибрат ба рағми ҷумла маро дар чиҳод буд.

Аз он ки ту намурдаӣ, ман низ зиндаам,
Дар қабзаи ҳичои ту овардаам паноҳ.
Оре, фақат ту будаӣ дар ҳифзи ҷони ман,
Алҳақ, фақат ту будаӣ манро паноҳгоҳ.

Ҷавре, ки з-ину он ба ту рафтаст, ростӣ,
Гар худ бар ину он бирасидӣ, фано шудӣ.
Овози соз сеҳр зи нохун барад, чунон
Аз зарби кинаҳоҳи худ афсунғино шудӣ.

Оваҳ, забони модарии шаҳрезии ман,
Дар даҳр ҳеч ганҷ маро аз ту беш нест.
Андар намози панҷгаҳи ман дуои туст,
З-он рӯ, ки беҳтарам зи ту пайванду хеш нест.

Тоҷик агар кунун чу ниёкони хеш боз,
Миллат бувад, Масеҳи равонбахши он туй.
Тоҷик агар кунун чу бузургони хеш боз,
Дар зини давлат аст, яқин Раҳши он туй.

Бар сояҳои ҳарфу ҳичоят, забони ман,
Чун пеши пойи миллати худ мебарам сучуд.

Бар ҳазрати баарчи¹⁷ ғиноят, забони ман,
Чун бар Худои миллати худ мебарам сучуд.

Кам мешавам барои туву кам намешавам,
Ғам мекашам барои туву мекунам ҳузур.
Умрам ҳама фидои камолу фари ту бод,
Ай манбаи сурури ман, ай маншаи ғурур.

«ОБҶАҲИ ҒАЗАЛ»

Аз даҳр ба чуз хуни чигар ҳеч нахӯрдем,
Чуз хуни чигар чизи дигар ҳеч нахӯрдем.

З-он боғ, ки гӯянд канораш ҳама бор аст,
Мо бор начидему самар ҳеч нахӯрдем.

Аз базми шаҳаншоҳӣ набурдем пиёла,
Ғамбода ба чуз қоми басар ҳеч нахӯрдем.

Гаҳ Қайс ҳам аз шарбати дидор фараҳ дошт,
Мо чуз намаки ҳаҷр шакар ҳеч нахӯрдем.

Шуд кини Зулайхо сабаби иззати Юсуф,
Кишти ғазабаш чист, ки бар ҳеч нахӯрдем?!

Бурдем ниёз арчи ба зеру забар охир,
Ғайр аз алами зеру забар ҳеч нахӯрдем.

¹⁷ Баарч – боарч, боқадр, бозътибор

Паймон, кӣ тавонад барад аз мо дами ҷовид?
Ҷуз аз қадаҳи шеър агар ҳеч нахӯрдем.

Ай сабо, арзи салом аз мо ба ёрон боз гӯ,
Аз сари лутф ин калом аз мо ба ёрон боз гӯ.

То замон боқист морову ҷаҳон боқист, ҳаст
Миннату шукри мудом аз мо ба ёрон, боз гӯ.

Умрашон ҷовид боду бахташон испед бод,
Ин дуои субҳу шом аз мо ба ёрон боз гӯ.

Баъд аз эшон ҳамчу об аз соҳили дарё гусаст,
Меҳру лутфи бардавом аз мо ба ёрон боз гӯ.

Ёд бодо рӯзгороне, ки з-онон мефузуд,
Баргу бори нангу ном аз мо ба ёрон боз гӯ.

Чун тихӣ мондем з-эшон, гӯйӣ монд ин сон тихӣ,
Аз гулоби ноб ҷом аз мо ба ёрон боз гӯ.

З-он даме, ки рӯзгори ҳаҷр бигрифт ибтидо,
Мунтаҳо гардид ком аз мо ба ёрон боз гӯ.

Интизори муждаи васл аст Паймон, ай сабо,
Ин умеду ин паём аз мо ба ёрон боз гӯ.

Ба ҳар як субҳу шоми баҳши мо шукрона бояд гуфт,
Ба ҳар рӯзу шаби доди Худо шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар бисмиллаҳу омин сазад алҳамди Ҳақ, яъне
Ба ҳар як ибтидову интиҳо шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар фурсат, ки баҳри зиндагонӣ медихад фурсат,
Ба ҳар дам, к-он бувад пайки бақо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар гоҳе, ки қубҳу чурми моро мекунад татҳир,
Ба ҳар ҳине, ки ҳаст он ҳуснзо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар соат, ки аз он соати умр аст тӯлонӣ,
Ба ҳар вақте, ки бошад ҷонфизо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар як лаҳза, к-аз вай лаҳзаи хуш мешавад афзун,
Ба ҳар ҳангом, к-омад ғамзудо, шукрона бояд гуфт.

Ба ҳар оне, ки гардад модари они дигар, Паймон,
Ба ҳар аҳде, ки зояд аҳдҳо, шукрона бояд гуфт.

Баҳори фарвадин омад, хуш омад,
Нигори нозанин омад, хуш омад.

Гул андар рӯву сунбул дар хамаи мӯ,

Узоре дар чабин омад, хуш омад.

Ҳама беғаш, ҳама дилкаш, ҳама хуш,
Чу ёри дилнишин омад, хуш омад.

Ситурд аз боғҳо овои нохуш,
Ҳазори хуштанин омад, хуш омад.

Ба қони хастаи ушшоқи мушток,
Мадори ростин омад, хуш омад.

Барад аз пеши дай то гӯйи бозӣ,
Савори аспу зин омад, хуш омад.

Шуд аршу фарш, Паймон, пок, гӯйӣ
Ба кори ону ин омад, хуш омад.

Биё, биё, ки кунун шодмонӣ меҳоҳам,
Зи кини оламу одам амонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки надорам дигар таҳаммули қаҳр,
Муҳаббату караму меҳрубонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки савор аст марги ман имрӯз,
Паёми зиндагӣ дех, зиндагонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки хазонрези пирӣ мешӯрад

Ба баргу бори вучудам, чавонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки ба дорулбақо ниёзам нест,
Гарам сазост бо ту дайри фонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки наям дилгазони ишқу умед,
Ҳанӯз дилбариву дилситонӣ меҳоҳам.

Биё, биё, ки зи ёри забонӣ, чун Паймон
Шикастааст дилам, ёри қонӣ меҳоҳам.

Забон чун аз дурушту аз дағал пур шуд, ғазал гуфтем,
Баёзу дафтар аз ҳарфи илал пур шуд, ғазал гуфтем.

Китоби шоирони давр не аз дурру н-аз гавҳар,
Бадо, чун ҷумла аз сангу шағал пур шуд, ғазал гуфтем.

Тихӣ шуд аз парии завқу илҳом оғуши ёрон,
Ҳама аз деғу дад гар ин бағал пур шуд, ғазал гуфтем.

На як дарбору даргоҳи сиёсат, балки санъат низ
Зи бозори сухан баҳри амал пур шуд, ғазал гуфтем.

Намонд, инак зи бас як маснавиву дostonгӯе
Рубоиву дубайтӣ, филмасал пур шуд, ғазал гуфтем.

Дил аз ғам ҳам агар лабрес шуд гоҳе ғазал хондем,

Ҳам аз шодӣ агар он ҳар маҳал пур шуд, ғазал гуфтем.

Ғазал гуфтем, Паймон, гаҳ ба рағми шеърӣ кас, гоҳе
Алайҳи шеърӣ худ чун аз мағал пур шуд, ғазал гуфтем.

Наврӯз ҷаҳонӣ шуд¹⁸, то бод чунин бодо!
Ҷашни ҳамагонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Ин суннати неки Ҷам, бар халқи ҳама олам,
Навбоваи сонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Оне, ки фаромуш буд, дар хонаи худ хуш буд,
Маншуру забонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Аз дӯст ба номи дӯст, овард паёми дӯст,
Пайке зи амонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Авранги баландаш бин, Аржанги писандаш бин,
Доро шуду Монӣ шуд, то бод чунин бодо!

Бар рӯҳу равон яксар, пайдову ниҳон яксар,
Пайғоми ҷавонӣ шуд, то бод чунин бодо!

Соҳибсухано, имрӯз, андар сифати Наврӯз,
Паймон натавонӣ шуд, то бод чунин бодо!

¹⁸ Соли 2010 аз сӯйи Мачмаи умумии СММ Наврӯз ҷашни байналмилалӣ эълон гардид

Омад бари ман омад, он симбадан имшаб,
То бишканадам тавба, он тавбашикан имшаб.

Шайдову хумор омад, чоме ба канор омад,
Гӯйӣ ба шикор омад, он сайдфикан имшаб.

Бебок бари мо шуд, ҷону чигари мо шуд,
Шамбӯ қамари мо шуд, он ёри ҳасан имшаб.

Биншаст чи мастона, дар баст ба бегона,
Чун маст, чу девона, он ҳури фитан имшаб.

Озодаву зебо буд, аз кишвари руъё буд,
То субҳ чӣ гӯё буд, он тӯтисухан имшаб.

Ғамро ҳама барҳам зад, дамро ҳама дарҳам зад,
Дилро ҳама марҳам зад, он норзақан имшаб.

Чун олиҳаи армон, сар то қадами Паймон,
Бинмуд фараҳманд он африштаи ман имшаб.

Ту як бағал гулӣ, ки дар бағал наметавон гирифт,
Ки ҷонбадал ба сад ҷаҳонбадал наметавон гирифт.

Ҳама вучуд шаккарӣ, ҳама тан ангубину нӯш,

Ки ҳамчу аз ту лаззат аз асал наметавон гирифт.

Фузун зи ҳури чаннатӣ, зиёда аз фариштаӣ,
Туро шабеҳи ҳар ду филмасал наметавон гирифт.

Ту як парӣ зи олами фасонаҳой, к-аш яқин
Ба ҳеч чора, бо ягон амал наметавон гирифт.

Ниҳоли сабзу хуррами назокату нафосатӣ,
Ки чунат аз баҳору аз ҳамал наметавон гирифт.

Чунон зи ҳусн ком бурдаӣ, азизи ман, туро
Дигар ба хубталъате бадал наметавон гирифт.

Ҳақорати лаби туро наметавон дурушт гуфт,
Нақорати гапи туро дағал наметавон гирифт.

Хушӣ зи дурри Ҳофизу зи гавҳари Камол бех,
Ки баъд аз ин қалам пайи ғазал наметавон гирифт.

Чӣ табу чӣ тоб дорам?
Аламу азоб дорам.

Зи сиришки дида бар лаб,
Чӣ май? Оташоб дорам!

Фари суратам фиребост,

Чигари хароб дорам.

Набарам даме ба роҳат,
На шабу на хоб дорам.

Тихибаҳраам ман аз даҳр,
Ҳама чо сароб дорам.

Чу набуд нарм ҳечам,
Ба чаҳон итоб дорам.

Ба ҳама гудоз, Паймон
Зи сухан гулоб дорам.

«МАВҶҲО»

(рубоиёт)

Ай дӯст, дили азизи ёрон машикан,
Армон бишикан зиёду як қон машикан.
Дар базми тараб нишинӣ ё базми адаб,
Паймона шикан ҳазор, паймон машикан.

Андар сари шеъри тар лабам хушк мабод,
Таҳтони давотам тихӣ аз мушк мабод.
Дар танзи ману булбули нутқам, ай кош
Бадҳохи маро лисони гунчишк мабод!

Бархезу баҳорони тараб барпо кун,
Мурғони таронагӯйро ово кун.

Афсӯс махӯр, ки рафт овони шубоб,
Онро зи дигар соз, зи сар эҳё кун.

Бархезу биё, ки фурсати мост ҳанӯз,
Таъхир макун, ки навбати мост ҳанӯз.
Ин умр, ки чуз давлати фонӣ набувад,
Дар панҷаи мост, давлати мост ҳанӯз.

Бошед мудом анису махрам, ёрон,
Бар доғи равони хеш марҳам, ёрон.
То навбати буду зист доред, чунон,
Бошед ба ҳам, зиед бо ҳам, ёрон.

Дар баҳсу талоши мо замон мегузарад,
Чун рӯди равон умри равон мегузарад.
Бар кори замона доман афшону биё,
К-ингуна расидасту чунон мегузарад.

Дар кавну макон аз туву мо авло нест,
Чуз мову ту дар кавну макон мавло нест.
Ҳам ину ҳам онем дар ин зеру забар,
Моем ҳама ҷаҳон, ҷаҳон чуз мо нест.

Ин даҳр сириштаи савобу гунаҳ аст,
Яъне ба рухе сафед, рӯе сияҳ аст.
Ҳам манзили ғам, ҳам ошёни фараҳ аст,
Гаҳ дасти кушод, гоҳ мушти гираҳ аст.

Ин чарх мудом дархури мо нарасад,

В-ин дам, ки зи мост, балки фардо нарасад.

Бар ҳиммати соқӣ шукр мебояд гуфт,

К-ин коса аз ӯ боз расад, ё нарасад?

Ман не зи ғироми ошно метарсам,

Н-аз душмани берӯву риё метарсам.

Аз мардumi воқиф аз худӣ бокам нест,

Аз ғофили хеш, бахудо, метарсам.

Мафтуни баҳор будаму хоҳам буд,

Дилбанди нигор будаму хоҳам буд.

Бар файзи баҳорону бар афсуни нигор,

Як умр хумор будаму хоҳам буд.

Мо омадаем, шод бодо, гӯем,

Шодии чаҳон зиёд бодо, гӯем.

Ҳар хона, ки бар рӯи азизон боз аст,

Даргоҳи пур аз мурод бодо, гӯем.

Моро на камон, на ҳалқаи дор кушад,

Не кину ҳасад, на ғадри ғаддор кушад.

Моро натавонад аҷале кушт, вале

Тафриқаи байни кору гуфтор кушад.

Морост зи давр доғҳо дар сина,

Дуди сияҳи чароғҳо дар сина.

Ку кумриву ку ҳазор? Манзил доранд,

Як села калоғу зоғҳо дар сина.

Омад ба барам баҳор бо чомаи сабз,
Бо розу ниёзи сабз, бо номаи сабз.
Овард ба ин шоири дилдодаи худ,
Илҳоми наву табъи тару хомаи сабз.

Онон, ки на дарданд, на дармон, чӣ касанд?
Не аз пайи коранд, на армон, чӣ касанд?
Не ҳиммату не ғайрату чуръат доранд,
Ин қавми фарогӯш ба фармон, чӣ касанд?

Суде набувад баъди гунаҳ оҳ кашем,
Фарёд зи дасти ақли кӯтоҳ кашем.
То гум назанем роҳи ҳақ мебояд,
Ёрон, ёрон, ба сӯйи Ҳақ роҳ кашем.

То чанд миёни пухтагон хом шавем,
Қое, ки наво равост, ором шавем.
Бо ҳам дигарон раванду хушком шаванд,
То чанд чудо равему ноком шавем.

Тухмат занад аз пешу қафо бар тоҷик,
Гаҳ ину гаҳ они бенаво бар тоҷик.
Сад шукр ба рағми ин тиҳимағзе чанд,
Дода хираду сабр Худо бар тоҷик.

Худро чу шинохт қавм миллат бишавад,
Миллат чу ба худ расид, давлат бишавад.
Қавм ар нашавад миллату миллат давлат,
Шак нест заъифу пур зи иллат бишавад.

Ҳамсуҳбати некам аз китобе пайдост,
Ҳамдарди ман аз чоми шаробе пайдост.
Завқи дигарон аз зару давлатёбист,
Шодии ман аз нуктаи нобе пайдост.

Ҳарчанд, ки масту майгусорем мудом,
Шӯридаи ишқи гулузорем мудом.
Бо ин ҳама аз хаёлат озод наем,
Мо даст ба кору дил ба ёрем мудом.

Шаб то ба саҳар нам-нами борон омад,
Аз арши барин пайки баҳорон омад.
Дар синаи мо ғунчаи уммед шукуфт,
Аҳди сабаби висоли ёрон омад.

Як қитъаи сабзи ин замин деҳи ман аст,
Гӯйӣ, раги набзи ин замин деҳи ман аст.
Ҷо нест чунин сабзу чунин набзомез,
Оре, оре, беҳин замин деҳи ман аст.

«ЧАҲОРДАРА»

(дубайтиҳо)

Азизон, чойи баҳси мову ман нест,
Сухан аз ҳар даҳан дурри Адан нест.
На ҳар соҳибрақам соҳибкалом аст,
Ҳама соҳибқалам соҳибсухан нест.

Баду неки касон дидему рафтем,
Каму беши чаҳон дидему рафтем.
Замон гаҳ соз, гаҳ носози мо буд,
Ғаму шодии он дидему рафтем.

Баҳори рафта боз ояд гули ман,
Ҳазори рафта боз ояд, гули ман.
Марав аз мо, марав аз маҳфили мо,
Хумори рафта боз ояд, гули ман.

Биё, бо ҳам чаҳони худ кушоем,
Чаҳони ҷовидони худ кушоем.
Алайҳи аршу фарши пиру ночӯр,
Замину осмони худ кушоем.

Вучуди бастаи Наврӯз моем,
Дили вобастаи Наврӯз моем.
Ба мо ранҷе фузун аз ҳаҷри ӯ нест,
Ҳама пайвастаи Наврӯз моем.

Дареғо, вожгунам хеш аз хеш,
Мани ман карда манро реш аз хеш.
Дар ин дунё, ки хеше нест пайдо,
Мабодо, кас чу ман дарвеш аз хеш.

Дар ин дунё, ки ду дар дорад, ай дӯст,
Чӣ қадре мансабу зар дорад, ай дӯст?!
Тихӣ бош аз балои нафс, к-ин чарх
Ба қонеъ чашми дигар дорад, ай дӯст.

Забони мо зи суданҳо насудаст,
Алорағми ҳасудонаш фузудаст.
Агар тоҷик гаҳ мағлуб ҳам буд,
Забонаш ҷовидон пирӯз будаст!

Лаби дарё лаби рози дили мо,
Шаби дарё шаби нози дили мо.
Бинозам мадду ҷазрашро, ки будаст,
Таби дарё таби сози дили мо.

Маро пур ҳамзабон, ҳамдил яке не,
Басо ҳамҷому ҳаммаҳфил яке не.
Сарам саршори панду пандгӯ, лек
Ҳакиму ҳикмати қобил яке не.

Муродам кайди ишқ аст, аз дубайтӣ,
Шикори сайди ишқ аст, аз дубайтӣ.
Замоне ҷуста Паймонро биёбанд,
Ки сайди кайди ишқ аст, аз дубайтӣ.

Нигоро, давлати камҳои ман бош,
Шарики шодиву ғамҳои ман бош.
Дар он соат, ки бо олам насозам,
Ту сози сози оламҳои ман бош.

Чаман шуд гулфишон аз чехри Наврӯз,
Ватан шуд гулситон аз меҳри Наврӯз.
Ғалат гуфтам, ки кам гуфтам, азизон,

Ҳасан шуд ин ҷаҳон аз чеҳри Наврӯз.

АБДУЛЛО СУБҲОН

(1955)

Абдулло Субҳон 2-юми марти соли 1955 дар хоҷагии ҷамоавии «Ғалаба»-и ноҳияи Сайхунободи вилояти Сирдарё ба дунё меояд. Деҳаи Синтаби ноҳияи Нурато (вилояти Навоии Ўзбекистон), ки дар ашъораш аз он бисёр ёд кардааст, зодгоҳи падару бобоии ӯст. Падару модараш бобои Амонуллоҳ ва момои Таскина инсонҳои одии зиндагидӯст буданд ва бо шуғли хоксоронаи деҳқонӣ фарзандони худро дар рӯҳияи қаноату кордӯстӣ ба камол расондаанд.

Абдулло Субҳон соли 1972 мактаби миёнаи шумораи дуҷуми ба номи Садриддин Айниро дар зодгоҳи худ хатм мекунад. Сипас ба муддати ҷаҳор сол дар факултаи забон ва адабиёти тоҷики Донишқадаи давлатии омӯзгории ба номи Садриддин Айнии шаҳри Самарқанд илм меомӯзад. Бо фаро гирифтани таҳсилоти олии чанд сол дар мактаби миёнаи рақами 9-и хоҷагии ҷамоавии Карл Маркси (ҳоло ҷамоати шаҳрвандони «Пахтаобод») ноҳияи Сайхунобод аз фанни забону адабиёти тоҷик дарс медиҳад.

Азбаски қаламиҳои Абдулло Субҳон пайваста дар рӯзномаю мачаллаҳои даврии Ўзбекистону Тоҷикистон ба таъб мерасиданд, маҳораташро ба инобат гирифта, соли 1989 маъмурияти рӯзномаи «Овози тоҷик» ӯро ба кор даъват мекунад. Шоир то ба имрӯз дар ҳамин идора фаъолият дорад ва дар айни ҳол муҳаррири бахши адабиёт ва ҳунари рӯзнома аст.

Дӯстдорони каломии ноби порсӣ, шоирон ва аҳли адаб хуб медонанд, ки дар байни форсисароёни Ўзбекистон Абдулло Субҳон мақоми шоиста дорад. Ӯ бар замми корҳои идоравӣ ва эҷод бори устодӣ бар қаламкашони ҷавонро низ мекашад. Аз чашмаи устодии ӯ чандин шоиру адиби ҷавон об хӯрдаанд.

Суханаш чаззоб, рангин, пур аз тамсил ва тозапардозӣ, ошиқона ва то ҷое орифона аст.

Ҳоло шеърӣ форсии тоҷикӣ ҳам дар шаклҳои суннатӣ ва ҳам бо усули нав (мисли «шеърӣ сафед») гуфта мешавад. Агарчи Абдулло Субҳон шефтаи шакли чадида шеърофаринӣ аст, ӯ дар қолабҳои қадима, аз қабилӣ дубайтӣ, рубоӣ ва ғазал низ ҳадафи худро ба курсӣ нишондааст. Аз навиштаҳои пайдост, ки ҳеч гуна шакли шеърӣ дар баёни фикру андешаҳои банд намеандозад. Ба хусус, дубайтҳои шоир, ки таҳти рӯқна «Гарди анҷум» гирд омадаанд, бо лаҳни дилпазир ва дар мавзӯҳои мухталифи ҳаётӣ суруда шудаанд.

Адабиётшинос Султонмурод Олим дар мақолаи илмӣ-интиқодии худ «Дунёи дили шоир» («Овози тоҷик», 02.03.2005) роҷеъ ба ашъори Абдулло Субҳон сухан ронда, аз ҷумла, менависад: «Дар шеърҳои колорити милли ҳаёт, дилаш аз ишқи ватан ҷӯш мезанад. Мисол, дар бораи абру то имрӯз бисёр шоирон навиштаанд, шояд дар ғарб низ чунин бошад. Вале дар шеърӣ «Бо абру имоям кунӣ» шоир аввал абруи моҳи нави болои масҷидро ба қалам мегирад, сипас ба маъшуқа арз мекунад, ки «бар боми масҷиди сухан ман моҳи абруят задам»... Шоир дар ин ҷо орзуеро баён мекунад, ки ба ҳаёли ҳеч кас намеояд:

Бар гӯри муслим мезананд абруи маҳро баъди марг,

Абруи ту оро диҳад хоҳам сари гӯри маро.

Шабҳо тамошоӣ кунам, бо абру имояи кунам,

Бо абру имоям кунӣ, шояд ки бархезам зи ҷо...

Ин гуна сатрҳои касе рӯйи қоғаз рехта метавонад, ки аз сеҳри сухани шоирони классик огоҳӣ дошта бошад».

Абдулло Субҳон, гузашта аз шоирӣ, ҳамчун рӯзноманигори серпахлу фаъолияти пурсамар дорад. Дар мавзӯҳои муҳими рӯз мақолаҳои зиёд

навиштааст. Осори назмӣ ва насрии эҷодкорони рус ва ўзбекро ба тоҷикӣ тарҷума мекунад. Ба ғайр аз ашъори парокандае, ки дар рӯзномаю маҷаллаҳои мухталиф ба таъб расидаанд, маҳсули хоманигории шоир Абдулло Субҳон тавассути китобҳои «Мушки субҳ» (Душанбе: «Адиб», 1988), «Нидои сарбадор» (бо алифбои форсӣ – Тошканд: «Ҳочӣ Сотимхон», 1992), «Уфуқи пиндор» (Тошканд: «Меҳнат», 2000), «Гарди анҷум» (Тошканд: «Ўзбекистон», 2007) ва «Марзи хуршед» (Тошканд: «Turon zamin ziyo», 2015) ба дасти хонандагон расидааст.

Осори Абдулло Субҳон дар кишварҳои хориҷа, аз ҷумла, чандин бор дар баёзу китобҳои шеърии мунташира дар Ҷумҳурии Исломии Эрон ба таъб расидаанд. Чунончи: «Боғи бисёрдарахт» (гузидаи шеъри муосири форсии Эрон, Афғонистон, Тоҷикистон ва Ўзбекистон. Техрон, 2004), «Аз Самарқанди чу қанд» (гузидаи шеъри муосири форсӣ-тоҷикии Ўзбекистон. Техрон, 2005), «Донишномаи забон ва адабиёти форсии Ўзбекистон. Қарни бистум то кунун» (Техрон, 2005), «Форсисароёни Ўзбекистон» (Техрон, 2010).

Андар баррасӣ ва интиқоди адабии ашъори шоир мақолаҳои «Дармони дил» (М.Шодӣ. «Овози тоҷик», 24.06.2000), «Хони замин» (Б. Тўйназар. «Овози тоҷик», 24.06.2000), «Дар оинаи пиндорҳо» (Ҷ. Ҳамроев. «Овози тоҷик», 05.09.2001), «Баъзе мулоҳизаҳо перомунӣ ашъори як нафар форсисарои Варорӯд» (Ш. Шукуров. «Овози тоҷик», 03.03.2007), «Дунёи дили шоир» (С. Олим. «Овози тоҷик», 02.03.2005), «Мо дарунро бингарему ҳолро» (Ю. Имомназар. «Овози тоҷик», 05.11.2008), «Ману мурғи чаман як нола дорем» (М. Шодӣ. «Овози тоҷик», 08.07.2015), «Ба савту сози бегона набозем» (Н. Муродов. «Ховар», 01.12 – 15.12.2017) ба таъб расидаанд.

Абдулло Субҳон аз соли 1994 инҷониб узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон аст. Соли 2005 дар Ҳамоиши байналмилалӣ шеъри муосири форсӣ, ки дар Техрон баргузор шуда буд, ширкат ҷустааст.

Ҳоло шоир бо хонаводааш дар шаҳри Тошканд умр ба сар мебарад. Дар зиндагии муштарак бо ҳамсари худ, бонуи хоксору дидадаро – Қурбонгул се писару як духтарро тарбият дода бузург кардаанд.

ШЕЪРҲО

АСПИ ЧАҲОНБУНЁД

Аспе зи дуриҳои дур шиҳа мекашад,
Акси садои ӯ
аз марғзори пуралафи пушти кӯҳи роз
бар гӯш мерасад.

Ин асб аз азал,
бе зину бе лаҷом,
дар шебу дар фарози абад медавад чу бод.
Дар оинаи чашми обияш мунъакис ҷаҳон:
моҳу ситораҳо,
дарёву кӯҳҳо,
мурғони осмон...
Ёлаш бануртар бувад аз ёли Офтоб,
Шабҳо дар авҷи Каҳкашон на коҳ, гарди ӯст.
Дар рӯди рӯдаҳош равон оби зиндагӣ,
Боде, ки мевазад нафаси гарму сарди ӯст...

Ин сурхпӯст
дорад чу бодпои падар пешонаи сапед,
Пое дарозтар аз сутуни кӯшкҳои аср,
Монанди Раҳши Рустами Зол аст муқтадир.

Бе болу пар,
аз чӯву рӯду вартаҳои махуф мепарад сабук...
Рӯ бар макони сабзу хуррами беном карда рост,
ӯ шиҳа мекашад,
аз дурҳо ва ё
аз марғзори пуралафи деҳа мекашад?

МУРҒИ САБЗ

Баъди борон,
Баъди бороне, ки борид аз сари шаб то сахар беист,
Пар кушуд рӯ-рӯи чангалҳои меғолуд,
Кӯҳу дарёҳо, дашту сахроҳо
мурғи сабзе.
Аз нафасҳояш қабои сабз пӯшиданд
кӯҳҳову бешаҳо, андешаҳои лухт...
Накҳати болаш
бар димоғи бод биншасту бизад атса,
Аз дами бод атса печид дар димоғи ғунчаҳо як-як...
Бонги ӯ то дурҳо мерафт,
Дурхоро бо паёме ошно мекард:
Мужда медод аз сафову растагориҳо...
Зери пояш боз мешуд оламе зебо.
Оламе, ки аз миёни боғҳояш обҳои пок ҷорӣ буд,
Дар ҳама кунҷу канораш
Ишқ буду Дӯст буду дӯстдорӣ буд...
Ин қадар бо ноз
аз кучо меояд ин мурғи сабукпарвоз?
Аз канори Дӯст,

ё канори боғи сабзе, ки биҳишти ҷовидон хонанд?

ДУ НИМА

Сафеду пок,

сафеду пок,

сафеду пок,

Дар деги посгонаи¹⁹ афлок

Медамад шири субҳ.

Шири субҳро рӯзи дароз

мехӯранд ҷамоду набот,

Парандаю чаранда,

Сағиру кабир...

Баъд

сиёҳу намнок,

сиёҳу намнок,

сиёҳу намнок,

Мефурояд пардаи шом,

Ҳастӣ рӯйи бистари хоб паҳлу мезанад

то дамидани шири субҳ дар деги посгонаи афлок...

Оре, ҳар он чӣ ҳаст дар дунё ду нима аст,

Ман низ ду нимаам:

Нимаам сафед асту нимаам сиёҳ,

Нимаам обод, нимаам вайрон.

Нимаам нур асту нимаам соя,

Нимаам раҳмон, нимаам шайтон...

Вале чун аз машраби сӯфиён хушам меояд,

Умрест даргурезам

¹⁹ **Посгона** – вожгун, таҳ ба боло

аз нимаи сиёҳ ба нимаи сафед,
Аз нимаи соя ба нимаи нур,
Аз нимаи шайтон ба нимаи раҳмон...
Танҳо рӯзи растохез хоҳӣ дид,
Маро як нима:
Ё сиёҳ, ё сафед...

НАҚҚОШИ АЗАЛ

Руйи сафҳаи албоми ҳастӣ
мо ҳама нақшем:
Нақшҳои зиндаи Наққоши азал.
Вақте Ё мехост нақшамон биофарад,
Молид ба чашмамон қири шаб,
Гавҳараке аз кабудӣ осмон.
Сипас ситореро бигдохту рехт дар ин ҳалқа.
Пайи тасвири пайкарамон
аз хоку оби моҳ ранге тоза биофарид.
Ба гул нигаристу рӯйи лабамон ханда ниҳод,
Чу дид даҳонамон холист,
Пушти ҳам чид донаҳои садафу гуҳар...
Дар ин албоми зинда дарахту алафҳо
Мерақсанд аз боде беранг.
Ба чашм мерасад
кӯҳҳои баланд, баҳрҳои шаффоф,
шеру охуву паланг...
Дилат мехоҳад бо кабӯтару парастуҳо
ва дигар мурғони берун аз дому қафас,
ки дар осмони ин албоманд

то уфукҳои дур парвоз бикунӣ.
Ба ҳар субҳ аз фарози абрҳои сафед
хуршедро овоз бикунӣ.
Нақшҳои Ў нотакроранд,
аммо нопойдоранд.
Аз тобиши Офтобу бодҳои сарду гарм
мисли нақшҳое, ки мову шумо
ҳар рӯз рӯйи табуву албомҳои коғазӣ
барои худу дигарон мекашем,
рангҳояшон мепарад – ҷомаҳояшон медарад...

ПАЁМИ ПАСИ АҒБА

(Ба устод Гулназар Келдӣ)

Намегӯям, аё устои мушфиқ,
Ба ман омӯз асрори суханро.
Агар дар дил набошад сӯзу дарде,
Наметонам кашам бори суханро.

Ба ман омӯз покӣ, устуворӣ,
Ба баҳри синаҳо «Лангар» ниҳодан.
Ба роҳи сӯхтанҳо, сохтанҳо,
Чу оташ мушти хокистар ниҳодан.

Ба ман омӯз дарси сарбаландӣ,
Чу ҳар кӯҳи баланди Тоҷикистон.
Биёмӯзам давидан дар раҳи умр,
Чу Варзоби шитобону шитобон.

Давидам бас ба паҳноҳои кӯям,
Ба паҳнои сухан аммо чӣ душвор.
Ба дидан гарчи ҳамвор асту осон,
Вале шебу фарози он чӣ бисёр.

Биёмӯзам тариқи кӯҳгардӣ,
Мани даштӣ чӣ донам ағбааш чист?
Замини мо фақат водию саҳрост,
Дар ин чо тоҷикон ҳастанду кӯҳ нест.

Биёмӯзам, аё марди фидой,
Нанолидан ба зери бори тақдир.
Бихоҳам аз камони миллати хеш,
Парам сӯйи ҳадаф чун беҳато тир.

РӯЗАТОН ХУШ БОД!

Пуштаҳоро сабз бинам,
Сабз бинам нахлҳоро.
Чашмасорон сабзгунанд,
Сабзгунанд орзуҳо,

Нағмаҳои сабз хезанд,
Аз дили най, аз дили тор.
Нағмаҳоро мебарад бод,
То ба гӯши булбулу сор.

Ҳафтсину ҳафтшин аст,
Рӯйи хони сабзи мардум.

Дар табақҳо мезанад неш
Майсаҳои сабзи гандум.

Абрувони бонувон сабз,
Гесувони духтарон сабз.
Сабзгун аст оташи дег,
Ормони модарон сабз.

Ришта – ришта борад аз чарх,
Риштаҳои сабзи борон.
Бофад аз он дасти хуршед,
Қолии сабзи баҳорон.

Дар самои нилгун бин
Ресмони турнаҳоро.
Аз садои дилкушошон
Уқдаи дил мешавад во...

Боз омад, боз Наврӯз,
Рӯзатон хуш бод мардум.
Қалбатон пурорзу бод,
Хонаҳотон пур зи гандум!

МЕҲМОН

(Суруд)

Меҳмони ман, меҳмони ман,
Нури дилу чашмони ман,
Гулҳои дастархони ман,

Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

Як лаҳза меҳмон омадӣ,
Бо лутфи Яздон омадӣ,
Дар пайкарам ҷон омадӣ,
Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

Манзилгаҳам вайрона буд,
Аз мақдамат кошона шуд,
Шоистаи садҳо сучуд,
Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

Худ ин Замин бошад чу хон,
Меҳмон ҳама дар гирди он,
Дар гӯшаи хони ҷаҳон,
Хуш омадӣ, хуш омадӣ.

БО АБРУ ИМОЯМ КУНӢ...

Моҳи фалак абруи ту, абруи ту моҳи фалак,
Абруи маҳ дар рӯйи арш, абруи ту дар рӯйи моҳ.
Рӯшан дили шом аз маҳу з-абруи ту шоми дилам,
Шоми дилам рӯшантар аст аз торики абруи моҳ.

Ғам нест нанмояд ба чашм абруи моҳи нав, вале
Бе дидани абруи ту андӯҳ бар ман чира аст.
Гулгуни чашмам хӯ гирифт бар марғзори абруят,
Рӯзе начаррад сабзае дунё ба чашмаш тира аст.

Гар усма молад, воачаб, бенур гардад моҳи арш,
Бар абру молӣ усма ту, ҳуснат дучандон мешавад.
Бар моҳи абру усма каш, бар моҳи абру усма каш,
Аз оби сабзи усмаат олам гулистон мешавад.

Абруи махро дидӣ гар болои боми масчиде,
Ҷоно, мабар асло ҳасад, ҷоно, мабар асло ҳасад.
Бар боми масчиди сухан ман моҳи абруят задам,
Дар манзалат абруи маҳ то моҳи абру кай расад...

Бар гӯри муслим мезананд абруи махро баъди марг,
Абруи ту оро диҳад хоҳам сари гӯри маро.
Шабҳо тамошояш кунам, бо абру имояш кунам,
Бо абру имоям кунӣ, шояд ки бархезам зи ҷо.

ШАҲРИИ ДЕҲОТӢ

Хонаам дар гӯшаи шаҳр,
Шаҳрии деҳотӣ ҳастам.
Ояд аз ман бӯйи деҳа,
Деҳқони зотӣ ҳастам.

Дар ҳама кунҷу канори
Шаҳр бинам нақши деҳа.
Мекашад таксии кӯча,
Гӯйе чун асп шиха.

Хонаҳои осмонбӯс,
Кӯҳҳои сарбурида.

Ошѐни кафтаронанд,
Ҳучраҳои сафкашида.

Фавчи мошин дар қади раҳ,
Подаи Рустамтағояст.
Дуди мошин – чанги пода,
Чанги захр андар ҳавояст.

Рӯи мардум заъфаронӣ,
Балки аз ин чанги пода.
Мекунад шаҳрӣ нафас рост,
Аз ҳавои захрдода.

Кӯчаҳо аз сели одам,
Ҳар яке бозори Олой.
Не саломат медиҳанду
Не алек гиранд, ай вой!

Шаҳрии деҳотӣ ҳастам,
Хонаам дар гӯшаи шаҳр.
Меравам бар деҳа, аз шаҳр
Мешавад гаҳ, мекунам қаҳр.

ҒАЗАЛИЁТ

Ай даригӯён, дариро дар ба дар кардан хато,
Хештанро гумраҳу оқипадар кардан хато.

Гавҳаре бошад забон инъоми Аллоҳи бузург,

Носипосй ҳар қадам бо ин гуҳар кардан хато.

Аз забон рӯ тофтан, рӯ тофтан аз модар аст,
Хоинӣ бо модари ҷон ин қадар кардан хато.

Бо вучуди он ки дасти давр тангаш мекунад,
Танг бар фардои он оне назар кардан хато.

Ин шакарро рӯзгоре ними дунё хӯрдааст,
Комҳоро ин замон бе ин шакар кардан хато.

Мояи фарҳанги дунё – дурри ашъори дарӣ,
Аз чунин ганҷи равон моро ҳазар кардан хато.

Як назар бар чор сӯ субҳи Хуросон медамад,
Чашми дилро бенасиб аз ин саҳар кардан хато.

Беғаму шод бизӣ, давраи ғам мегузарад,
Моли дунё чӣ фузун аст, чӣ кам, мегузарад.

Ин ҷаҳон куҳнаву нав нест, ба ҷуз навбати умр,
Корвони азали аз паси ҳам мегузарад.

Бигзарад гар яке аз ҷодаи пурвартаи ҷон,
Дигаре аз раҳи ҳамвори шикам мегузарад.

Боғи дил аз нафаси боди фараҳ бикшояд,

Ғам аз ин фосила бо теги дудам мегузарад.

Дил бипечид ба худ, ҳалқаи гесӯт чу дид,
Ин чӣ рӯдест, ки бо печишу хам мегузарад?

З-оташи рашк чу мӯ тоб хурад чони ҳасуд,
Пеш аз ӯ гар нафаре чанд қадам мегузарад.

Аз адам омада бар сахни вучуд одамизод,
Воачаб, боз раҳаш сӯйи адам мегузарад.

Зодрӯзам як шаби фасли баҳорон будааст,
Вақти эҳёи табиат, баъди борон будааст.

Фурсати лабрезии дарёи чонафзои Сир,
З-оби рӯду чашмаҳои кӯҳсорон будааст.

Лаҳзае, ки аз нафасҳои насими рӯҳбахш,
Муғчабандӣ дар хаёли шохсорон будааст.

Айни вақти вошуданҳои гули бодоми кӯҳ,
Соати ҳамёзаҳои обшорон будааст.

Даврае ки дар дили гарми Замин набзи дигар,
Манзили бобои деҳқон киштзорон будааст.

В-он даме ки чоми лола дар кафи кӯху камар,
Мисли чоми май ба дасти майгусорон будааст.

Боғҳои истироҳат, соҳили анҳори сабз,
Хилвату меодгоҳи дӯстдорон будааст.

Орзуи дидани Наврӯз – арӯси нозанин,
Дар дили муштоқи садҳо интизорон будааст.

Сукут дар мо ба фарёд аст, медонӣ, намедонӣ?
Раҳашро сурма бикшодаст, медонӣ, намедонӣ?

Чафохое зи худ дидам, ситамҳое зи бегона,
Саропоям ҳама дод аст, медонӣ, намедонӣ?

Бимурдам аз хиёнатҳо, қабохатҳо, разолатҳо,
Азодорам вале бод аст, медонӣ, намедонӣ?

Хаси зардор кас бошад, каси безар хасу хошок,
Чаҳон аз хас на обод аст, медонӣ, намедонӣ?

Мис андар садр биншинад, гуҳар поённишин бошад,
Дар ин манзар чӣ бедод аст, медонӣ, намедонӣ?

Надонистам асоси умр мазмун аст ё сурат,
Ба ин хона чӣ бунёд аст, медонӣ, намедонӣ?

Сухани пиёдаи мо ба кучо расида бошад,
Ба ниёзи дардмандон – ба даво расида бошад?

Ҳама қавмҳои дунё ба худӣ расанд, ай кош,
Ба худӣ расида зеро, ба Худо расида бошад.

Дари розҳо кушояд, ба Худои худ хуш ояд,
Нафаре, ки аз раҳи дил ба сафо расида бошад.

Ба Хито расад ҳар он кӣ биниҳод пойи худ рост,
Ба кучо расад касе, ки ба хато расида бошад?

Чу расем бар касе мо, биравем бар дигарҳо,
Наравад вале ҳар он кас, ки ба мо расида бошад.

Накунем тавре бояд, ки зи по фитад маризе,
Бикунем ончунон ки, ба даво расида бошад.

Назар одаме бичӯяд, ки зи ишқи Ҳақ бигӯяд,
Ва нарафта берун аз худ ҳама ҷо расида бошад.

Дили мост кону дар он биниҳуфта махзани роз,
Биравад касе ба умқаш, ба тило расида бошад.

Хори андӯҳ аз дили афгор мебояд кашид,

Баҳри айши дигарон озор мебояд кашид.

Хоҳӣ н-афтад чашми номахрам ба хилватгоҳи дил,
З-огаҳӣ перомунаш девор мебояд кашид.

Дил кашад, по меравад бар хонаи мардум, вале
Пойро аз хонаи ғаддор мебояд кашид.

То ғами дунё наафтад зи поят нозамон,
Ҷар замон паймонаи саршор мебояд кашид.

Гӯшмоли дигарон бар тифл бошад судманд,
Сусти хезад нағма, гӯши тор мебояд кашид.

Гуфтаанду боз мегӯем ин панди куҳан:
«Баҳри роҳат меҳнати бисёр мебояд кашид».

Зиндагӣ борест ноҳинҷор, мерос аз Падар²⁰,
Омадӣ, то манзиле ин бор мебояд кашид.

Шоҳбози фикрро болу паре даркор нест,
Дил ба хониш ояд ар, хунёгаре даркор нест.

Душмани хона диловартар зи хасми берунист,
Ў ба по хезад, ҳучуми лашкаре даркор нест.

²⁰ Ишора ба Одамато

Болину бистар барои хомфарбеҳон бувад,
Баҳри хоби роҳати мо бистаре даркор нест.

Марг ояд, давлати дунё намеояд ба кор,
Дар биёбон ташнаро симу заре даркор нест.

Мерасанд аҳли вафо то манзили уммед зуд,
Ҳамчиҳат, ҳаммаслаконро раҳбаре даркор нест.

Ҳар қадар пинҳон кунӣ, бӯйи хушаш ифшо кунад,
Нағҳати гулро ягон ифшогааре даркор нест.

Борҳо санчидаам дар умри кӯтоҳи сарам,
Шеър агар аз дил барояд, минбаре даркор нест.

Як диле дар ин ҷаҳон пур аз ҳавас бошад маро,
Меравам дунболи дил, то як нафас бошад маро.

Мурғи фикрам мепарад то аршҳои дури дур,
Гарчи ҷисми нотавон андар қафас бошад маро.

Бори худро бурдаам як умр рӯйи шонаам,
Як сиришти саркашу бемултамас бошад маро.

Дӯстони беғараз, нодӯстонам будаанд,
Ағбаҳову вартаҳо дар пешу пас бошад маро.

Офарид аввал Худо, пас волидайнам халқ кард,
Баъди Ҳақ аз чон азиз умре ду кас бошад маро.

Давлати дунё нахоҳам, зиндагӣ худ давлат аст,
Гӯшаеву махзани ашъор бас бошад маро.

«ГАРДИ АНЧУМ»

ДУБАЙТИҲО

Агар тоҷик дасти ҳам бигирад,
Зи домони хирад маҳкам бигирад.
Шукӯҳи шуҳрату овозаи ӯ,
Як олам чист, сад олам бигирад!

Аё дар байни хубон беназирам,
Чароғӣ дар шабистони замирам.
Аҷал кӯбад агар рӯзе даратро,
Дилам хоҳад ба чойи ту бимирам.

Ба дарди ман зи бегона даво нест,
Ба чуз дил ғамшарику ошно нест.
Вале ман аз дили худ норизоям,
Ки ҳеч аз кардаи ман вай ризо нест.

Бияфзуда ба бешу кам, чӣ дидем?
Ба чуз озору дарду ғам, чӣ дидем?
Зи модар зодани мо ё ғалат буд,
Кушода чашм дар олам, чӣ дидем?

Ватан, мегуфт бобоям, дигар аст,
Ҳамеша Синтабам пеши назар аст.
Ба чашми туст шояд тӯдасанге,
Маро ҳар резасанги он гуҳар аст.

Давоми рафтағони форсиям,
Нишони бенишони форсиям.
Бисӯзад то чароғаш ҷовидона,
Ниғаҳбони забони форсиям.

Дар ин дарё, ки мавчаш пурнаҳанг аст,
Раҳи моҳӣ барои сайр танг аст.
Дарад дар соҳилаш бузғоларо гург,
Ғизоли маст дар чанги паланг аст.

Замин сабзу замон сабзу само сабз,
Ду абруи бути нозукадо сабз.
Баҳор асту бихоҳам, ай азизон,
Шавад кулли ниятҳои шумо сабз.

Зи пастиҳои мо боло бигардӣ,
Фаротар аз ғаву ғавғо бигардӣ,
Чӣ хушбахтӣ, аё мурғи ҷаҳонгард,
Ки бе «виза» ҳама дунё бигардӣ.

Касе як умр дунёбон намонад,
Ягон доно, ягон нодон намонад.
Накӯй кун, накӯй кун, накӯй,

Ки чуз ин ганч аз инсон намонад.

Ману мурғи чаман як нола дорем,

Ту гӯйӣ, дарди чандинсола дорем?

Ба зоҳир сабзтар аз шохи гул, лек

Диле хунрезтар аз лола дорем.

На аз Синтаб, на аз Сайхунам, ай дӯст,

Ман аз ин хитгаҳо берунам, ай дӯст.

Маро аз Ваҳдатободи ҷаҳон ҷӯй,

Ки бо ҳар зодааш ҳамхунам, ай дӯст.

Пайи Ҳофиз, пайи Хайём рафтем,

Ба дасте хома, дасте ҷом рафтем.

Вале як байти хотирмон нагуфтем,

Зи дунёи сухан ноком рафтем.

Пас аз мо завқу оҳи мо бимонад,

Савоби мо, гуноҳи мо бимонад.

Дар он паҳно, ки унвонаш Сухан аст,

Уфукҳои нигоҳи мо бимонад.

Сафедему сиёҳу сурхрангем,

Баланду паст, зиштемӯ қашангем.

На инсонем, гоҳо дар раҳи нафс

Наҳангу шер, гургему палангем.

Чаро оқил дар ин дунё забун аст,

Дараҳти орзуяш сарнагун аст?

Хӯрад қоҳил май аз хумхонаи давр,
Вале пур қоми оқил з-ашку хун аст.

Чунин як миллати очиз набудем,
Ба чашми дигарон ночиз набудем.
Ба мо буд амри Ҳақ вочиб, валекин
Мутеи дигарон ҳаргиз набудем.

Шукуфтӣ ғунчаосо дар бари ман,
Зи боди ҳарфам, ай хушпайкари ман.
Чӣ сеҳре дар ниҳон дорад муҳаббат,
К-аз он гул мекунад бому дари ман.

Яке айвон, яке ҳайвон фурӯшад,
Яке дар раста обу нон фурӯшад.
Дар ин дунё, ки бозор аст, дидем
Гурӯҳе номусу имон фурӯшад.

РУБОИЁТ

Бегона най, азизи ман, хеши манӣ,
Дар чодаи зиндагӣ ҳамандеши манӣ.
Қоии дигарон агар бувад дар дида,
Умрест, ки ту дар дили садреш манӣ.

Дар арш чу баҳр абри гардун чорист,
Дар шоҳраги лолаи тар хун чорист.
Шодоб зи муждаи баҳору Наврӯз,
Дарёи дилам чу рӯди Сайхун чорист.

Дар кӯраи ҳар сина дили сӯзон нест,
Ҳар ахтари тоқи арш нурафшон нест.
Имрӯз чӣ бисёр китобу шоир,
Дар пайкари ҳар шеър валекин ҷон нест.

Дорем ғами зиёду ғамхоре нест,
Дар шохи умеду орзу боре нест.
Ҳарчанд ба ҳар сӯ нигарӣ бозор аст,
Бар шеъру ҳунар вале харидоре нест.

Ин кӯҳнаҷаҳон сарои аҷдоди ман аст,
Маъвои ману хонаи авлоди ман аст.
Ман дар пайи ободии ин хона, вале
Ин хона пайи кандани бунёди ман аст.

Ин шом зани ҳомиларо мемонад,
Нармак-нармак пой ба раҳ мемонад.
То субҳ чӣ тавлид кунад: ғам ё завқ?
Инро на ману на ту, Худо медонад.

Ман мераваму хонаву дар мемонад,
Ҳар кадр ки ҳаст симу зар, мемонад.
Аммо зи бисоте, ки бувад шеър ба ном.
Як байт ба мерос магар мемонад?

Наврӯз расиду ҷумларо рӯз омад,
Бар торикӣҳо рӯшанӣ пирӯз омад.
Бо сӯзани нуру риштаборони баҳор,

Ин духтари пурхунар чакандӯз омад.

Одам ба ҷаҳон омадаву пас наравад,
Бо хас нишинад, валеқ чун хас наравад.
Аз гулшани зиндагӣ, ки хораш кам нест,
Ночида гули мурод як кас наравад.

То Сир мусофирон на кам омадаанд,
Аз Синтабу Эҷу Ёҳм ҳам омадаанд.
Як тӯда ба дашт шод аз кӯҳи баланд,
Як тӯда ба зери бори ғам омадаанд.

Файзу тараби замини аҷдод дигар,
Он ҷо нафаси обу дами бод дигар.
Меғуфт падар бар мани саҳрозода:
«Синтаб дигар асту Сайхунобод дигар».

ПАЙВАНДИ ГУЛМУРОДЗОДА

(1956 – 2013)

Пайванди Гулмуродзода 20-уми июли соли 1956 дар деҳаи Ёҳми ноҳияи Фориш, ки воқеъ дар вилояти Қиззахи Ҷумҳурии Ёзбекистон аст, чашм ба олами ҷастӣ мекушояд. Давраи кӯдакӣ ва наврасии худро дар зодгоҳ меғузаронад. Солҳои 1963 – 1973 дар мактаби рақами 14, ба номи Садриддин Айнии ноҳияи Фориш таҳсил мегирад. Ба хотири идомаи донишомӯзӣ бо роҳнамоии падар соли 1973 ба шаҳри Душанбе раҳсипор мешавад ва ҳамон сол донишҷӯии факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) мегардад.

Исми аслии Пайванд Улашбой аст. Ӯ дертар, бо расидан ба синни камолот номашро тоҷикӣ мекунад. Мавсуф соли 1978 донишгоҳро дар риштаи рӯзноманигорӣ хатм намуда, бо роҳхат ба Кумитаи давлатии радио ва телевизиони Тоҷикистон ба кор меравад ва то соли 1980 дар идораи барномаҳои ахбор ҳамчун муҳаррир фаъолият мекунад. Аз соли 1980 то охири умр дар ДМТ ба унвони устодёр (аспирант), муаллими калон, дотсент, декани факултаи журналистика ва тарҷумонӣ ифои вазифа кардааст.

Пайванди Гулмуродзода соли 1989 рисолаи номзадӣ хешро дар мавзӯи «Ташаккули публитсистикаи шӯравии тоҷик (1917–1929)» таҳти роҳбарии профессор В. М. Асрорӣ ва дотсенти Донишгоҳи давлатии ба номи Ломоносови Маскав Л. И. Каланикова дифоъ ва мушарраф ба дараҷаи илмӣ номзади илми филологӣ мегардад. Гузашта аз корҳои устодӣ дар донишгоҳ, ӯ узви Ҷамъияти «Дониш», таҳририяти ҳафтаномаи «Баҳори аҷам», сардабири нашрияи омӯзишии факултаи журналистика ва тарҷумонӣ ДМТ («Қалам»), бунёдгузор ва сардабири фаслномаи илмӣ-адабӣ ва фарҳангии «Гули мурод», муҳаррири масъули ҳафтаномаи ҷамъиятӣ ва таҳлили иқтисодиву сиёсии «Таҳлил», яке аз кормандони масъули маҷаллаҳои «Неру» ва «Фарҳанг», узви раёсати Иттиҳоди рӯзноманигорони Тоҷикистон, дабири илмӣ фаслномаи Ройзании фарҳангии Ҷумҳурии Исломии Эрон дар Тоҷикистон («Рӯдакӣ»), мудири шуъбаи санъатшиносӣ ва эҷодиёти мардумии муассисаи давлатии «Пажӯҳишгоҳи илмию тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот»-и Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон буд.

Пайванди Гулмуродзода ба узвияти Иттифоқи журналистони Тоҷикистон (1986), Иттифоқи журналистони ИҚШС (давлати шӯравии собиқ, 1988), Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1998) пазируфта шудааст. Ӯ бар ивази хидматҳои шоиста ва осори пурарзиши худ сазовор ба чандин унвону ҷоизаҳо мегардад, чунончи, барандаи Ҷоизаи Созмони ҷавонони Тоҷикистон (1990), Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (1998), дорандаи медали «Хидмати шоиста», Аълочии фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон (2007),

Аълочи телевизион ва радиои Тоҷикистон (2009) ва соҳиби чандин ифтихорнома аст.

Пайванди Гулмуродзода дар самтҳои гуногун қору фаъолият менамояд, ки рӯзноманигорӣ, олимиву омӯзгорӣ, мурағибӣ, муҳаррирӣ, созмондихиву роҳбарӣ аз ҷумлаи онҳост. Ҳанӯз дар айёми донишҷӯӣ бо рӯзномаҳои «Ҳақиқати Ўзбекистон» («Овози тоҷик»-и имрӯз), «Ҷавонони Тоҷикистон» ва баъдан бо тамоми нашрияҳои Тоҷикистон ҳамкориҳои ногусастанӣ дошт. Пажӯҳишҳои илмӣ ва нигоштаҳои ӯ дар бораи зиндагӣ ва осори бузургони тоҷик, аз ҷумла, Садриддин Айнӣ, Абдурауфи Фитрат, Муҳаммадҷон Шакурӣ, Воҳид Асрорӣ, Мукаррама Қосимова, Расул Ҳодизода, Баҳроми Шермуҳаммадиён, Султон Воҳидов, Ҳабиб Сафаров, Равшани Раҳмонӣ, Баҳром Фирӯз, Ҷонибек Қувноқ, Баҳром Бердиев, Валӣ Самад, Миср Эшнӣёзов, Бобоҳон Маҳмадов, Анвар Исомиддинов дорои аҳамияти омӯзишӣ, маърифатӣ ва таърихӣ мебошанд.

Пайванди Гулмуродзода ҳамчун пажӯҳишгари таърихи матбуот нахустин нашрияи тоҷикии «Бухорои шариф», нашрияҳои Маҳмудхоча Бехбудӣ – «Самарқанд»-у «Оина», ҳафтаномаи «Шуълаи инқилоб», маҷаллаи «Раҳбари дониш»-ро тавассути мақолаҳои худ («Маснади тараққиҳоҳон», «Дур будан аз илму ирфон то ба кай?», «Як сабаби баста шудани «Шуълаи инқилоб» аз назари устод Айнӣ», «Қаламу алам», «Донишу биниши тоҷикон») таҳқиқу баррасӣ намудааст. Маҳз бо ибтикори ӯ 11-уми март, ки оғози нашри шумораи аввалини рӯзномаи «Бухорои шариф» буд, ба унвони Рӯзи матбуоти тоҷик эълон ва ба тасвиб расид.

Пайванди Гулмуродзода ҳамчун олим ва омӯзгор барои донишандӯзони ихтисосҳои журналистика воситаҳои таълимӣ, дастуроти методӣ ва барномаҳои намунавӣ таҳия намудааст, ки то имрӯз дар ҷараёни омӯзиш ба қор мераванд. Аз ҷумла, китобҳои «Жанрҳои таҳлилии матбуот» (1994), «Ҳамосаи инсонӣ қор» (1995, бо ҳаммуаллифии А. Саъдуллоев), «Матбуоти тоҷик ва масоили гендерӣ» (2007, бо ҳаммуаллифии М. Муқимов) ҳарчанд ба

сифати воситаи таълимӣ муаррифӣ мешаванд, аммо аз ковишҳои илмӣ ори нестанд.

Паҳлуи дигари фаъолияти Гулмуродзода бозгардонӣ, таҳия ва ба таъб расонидани асарҳои маорифпарварони тоҷики ибтидои садаи ХХ ва маҷмӯаҳои илмӣ, адабиву публитсистӣ аст. Ӯ қариб тамоми адабиёти мавриди омӯзишу пажӯҳиш қарор додааш, аз ҷумла, асарҳои Абдуррауфи Фитрат «Мунозара» (1992), «Шӯриши Восеъ» (1992), «Оила ё худ вазоифи хонадорӣ» (2007), «Баёноти сайёҳи ҳиндӣ» (2009), маҷмӯаи нигоштаҳои публитсистии С. Ализода «Маслаки мо ҳақ» (2007), намунаҳоро аз мубоҳисаҳои матбуоти солҳои 20-ум ва ибтидои даҳаи 30-юм доир ба масъалаи забони тоҷикӣ ва тақсмоти ҳудуди миллӣ дар Осиёи Миёна таҳти унвони «Забон ва худшиносии миллӣ» (2007) на танҳо гирдоварӣ намудааст, балки аз ҳуруфи арабиасоси тоҷикӣ ба алифбои сирилик баргардонида, бо пешгуфторҳои муфассал манзури доираи васеи хонандагон, хосса, донишҷӯён гардонидааст.

Пайванди Гулмуродзода муаллифи зиёда аз 110 мақолаи илмӣ, 220 очерку мақолаи публитсистӣ, чандин дастуру воситаҳои таълимӣ аст. Дар бораи ҳуди ӯ мақолаю очеркҳои фаровон ба таъб расидаанд. Чунончи, беҳтарин манбаи шиносӣ бо ҳаёт ва фаъолияти Пайванди Гулмуродзода китоби «Пайванди дилҳо» аст, ки бо эҳтимоми Мурод Муродӣ мурағаб ва аз сӯйи рӯзноманигори шинохта Қироншоҳ Шарифзода таҳрир ва бо дастёрии Ардашери Пайванд гирдоварӣ шуда, соли 2016 дар матбааи «Истеъдод»-и Душанбе ба чоп расидааст.

Фарзанди барӯманди тоҷик, зодаи деҳаи хушманзари Ӯҳми риштакӯҳҳои Нурато, рӯзноманигор, пажӯҳишгар ва адабиётшиноси шинохта Пайванди Гулмуродзода хеле зуд, 8-уми апрели соли 2013 дар синни 57 бар асари бемории сактаи қалб аз олам ҷашм пӯшид. Мутаассифона, ба иллати мушкилоти зиёди онвақта пайвандонаш натавонистанд тобути вайро ба

зодгоҳаш биёваранд. Ўро дар оромгоҳи деҳаи Нишони Ленини ноҳияи Рӯдакӣ дар Тоҷикистон ба хок супурданд.

Пайванди Гулмуродзода шаш фарзанд – панҷ писар ва як духтарро тарбия ва ба камол расондааст.

МАҚОЛАҲО

ПАЁМГАРИ ФАРДО БУДУ БИГЗАШТ...

Аз марг амон кӣ ёфт, то ман ёбам,

Боз умри ҷавон кӣ ёфт, то ман ёбам.

Шеърарам ҳамагӣ паёми фардои ман аст,

3-ин беи ҷаҳон кӣ ёфт, то ман ёбам?

Бале, дар зиндагӣ ҳар кас ба қадри ҳиммату тавоноӣ аз пайи кореву касбе меравад ва бо часпу талоши зиёде рӯзхоро ба шаб, шабхоро ба сахар мебаррад. Яке дар ғами имрӯз асту маишату истироҳат ва фароғати лаҳзаинаи худро аз ҳама чиз боло мегузорад ва маънии зиндагиро ҳам дар хӯрдану хуфтан мебинад. Дигаре заҳмат мекашад, шабхоро бедор рӯз мекунад, бо умеди осоиши ҳамзамонону ҳамдиёронаш кору пайкор дорад.

Аҳли эҷод дунёи дигаре доранд, ки он дирӯзу имрӯзро ба оянда мепайвандад, ки бад-ин васила номи эҷодкор ҳам абадият пайдо мекунад.

Бахроми Фирӯз – адиби маъруфи тоҷик ба майдони адабиёт чун шоири умедбахш ворид ва дар муддати кӯтоҳ чун шоири нуктасанҷ эътироф гардид. Шеърару таронаҳояшро мардуми шеърдӯсту шоирпарвари тоҷик замзама мекарданд, ҳаводорони ашъораш бархе аз шеърҳояшро чун суруди дилангез дар маҳфилу шабнишиниҳо, дар тӯю сурҳо месароиданд, ошиқон дар гулгашту хиёбонҳо ба маъшуқаҳояшон чун рози дил қироат менамуданд.

Ду китоби ашъори ба таъб расидааш – «Розҳои маҳтобшаб»-у «Силсила» ҳамчун силсиладори дирӯзиён ба фардоиён, ҳалқаи пайванди аҷдод ва авлод саршори меҳру вафо ва сидқу сафо буданд. Устодони ғамхору серталаб Мирзои Турсунзода, Мирсаиди Миршакар, Боқии Раҳимзода фотиҳаи некаш доданд, ки ба шоири ҷавон қувваю илҳоми тоза бахшид. Ў дар ашъораш кӯҳистону оби равон, сабзаи навхези кӯҳсорону гулу хори онро тараннум мекард ва аз он ифтихор дошт, ки кӯҳҳо гаҳвораю аввалин ҷавлонгоҳ, ибтидои роҳи умру зиндагиашанд:

*Кӯҳҳо – гаҳвораи ман, аввалин ҷавлонгаҳам,
Аз ҳамин ҷо роҳи умри зиндагӣ сар кардаам.
Аз ҳамин ҷо бори аввал чашми ҳайрат дӯхта,
Ман ба паҳноии олам низ бовар кардаам...*

Баҳроми Фирӯз зодаи яке аз шаҳракҳои дурдасти тоҷикнишини Нуратои Самарқанди бостонӣ, айёми бачагиашро дар деҳаи кӯҳистони бобояш – Устук гузаронида, дар ҳамон ҷо мактаби ҳафтсоларо хатм намуд. Шавқи касбу ҳунар ӯро хеле барвақт, пас аз ба итмом расонидани мактаби ҳафтсола ба маркази кӯҳани илму фарҳанг – Самарқанд бурд, дар омӯзишгоҳи тоҷикии омӯзгорӣ бо устоди дилсӯз Мария Афанасовна, Наимӣ рӯ ба рӯ карда, аз лутфу марҳамат ва ғамхориашон бархурдор намуд ва баъдтар тақдиру қисмат ба Хучанду Душанбе овард. Ў ба шоҳасарҳои адибони ҷаҳон ошно шуд, ба каломи бадеъ дил баст. Нахустин таронаҳояшро эҷод кард, аз устодони саҳтгиру меҳрубон, аз қабиле Раҳим Ҷалил, ҳусну қубҳи ашъори шогирдонаашро шунид.

Ҷамешаву дар ҳама ҷо бо ёди айёми хуши кӯдакию ҳаёлҳои рангини бачагӣ мезист. Аз кӯҳсорону оби равони он худро ҷудо тасаввур карда наметавонист. Ҷамин ҳаёлҳои ширину рангини даврони кӯдакию бачагӣ буд, ки ҳар сахар ба лаби дарё мерафт. Ҷар гоҳе ки фурсату имконият даст меод,

бе ҳеч тааммулу андеша роҳи дараи Варзоб ё Теппаи Самарқандро пеш мегирифт. Барояш тафовуте надошт, ки айёми гармои тобистон аст ё ҳукмронии сармои зимистон. Муҳим он буд, ки даме, лаҳзае ба талу теппаҳо баромада, ба оби равон, шаҳу санги кӯҳсорон рози дил гӯяд, сафҳаи хотираҳои гуворояшро варақгардон кунад.

Ба ҷаҳони орзуҳо мепайваст ва гумкардаҳои худро аз нав меёфт:

Гузашта аз баланду насти дунё

Ба оғӯши ту оям боз фардо.

Равам аз маҷлису завғои бисёр,

Бипечам дар ҷаҳони орзуҳо...

Ду чашмам бор мебардорад аз бахт,

Маро, кӯҳсор, шоир мекунӣ боз.

Навбахорон, вақти дамидани сабзаҳову шукуфтани гулҳои рангоранг бо қуттиҳои занбӯрҳои асалаш роҳи дараи сергулуро пеш мегирифт ва ба ҳосилчамъкунии занбӯрҳо зеҳн мемонд. Аз гул ба гуле, аз бутта ба буттае нишастану шира гирифтани чӣ қадар заҳмат, сабр ва ҳаракатро талаб мекунад.

Аҷаб кайфияте, ҳикмате, панде дорад тамошои ин манзараҳо. Одамиро лозим аст, ки аз ҳар ҷонвараке ибрат гирад...

Олами ҳар як эҷодкор олами афсунгарест, ки на ҳамаву на ҳамеша ба дарку фаҳмиданаш қодир мебошем, ба қадру қиматаш мерасем. Ҳар эҷодкор оламе дораду бо оламе моро тарк мегӯяд, ки мутаассифона, сирру асрори оламыш нақшода мемонад. Дареғо, ҳангоми зиндагиаш кӯшише барои ифшоияш намекунем...

Чӣ илоҷ, ки ҳама шири хом хӯрдаем ва гармию сардии зиндагӣ ҳам пухтаву суфтаамон накарда. Агар чунон набудӣ, ба таҳқику баррасӣ ва таҳлили ҳамаҷонибаи эҷодиёти адибону олимон, ҳофизону оҳангсозони маъруфамон чиддитар машғул мешудем, ба қадри заҳматашон мерасидем ва

қадрдониашон мекардем. Аз ҳама муҳимаш озорашон намедодем. Худбину кӯри дигарон намешудем...

Баҳром Фирӯзи шоир ба наср рӯ овард ва аввалин ҳикояи худро бо номи «Бобо» соли 1972 дар маҷаллаи «Садои Шарқ» ба таъб расонд, ки дар назари бисёриҳо санчиши қалам ва ҳаваси нависандагӣ намуд. Вале насри шоир тавачҷуҳи адибони маъруфу мунаққидони нуктасанҷро, аз қабиле Мирзои Турсунзода, Мирсаиди Миршакар, Фазлиддин Муҳаммадиев, Абдумалики Баҳорӣ, Муҳаммадҷон Шакурӣ ба худ кашид ва маслиҳат доданд, ки «Баҳром, шеърат хуб аст, аммо насрат хубтар омад, домани ин шуғлро сидқан саҳт бигир».

Аз маслиҳати дилсӯзонаю суҳанони ғамхорона адиб рӯҳ гирифт ва ба наср нависӣ ҷиддӣ машғул шуд.

Сабаби аз назм ба наср рӯ оварданаширо ӯ дар пешгуфтори яке аз китобҳояш чунин маънидод карда буд:

«Чӣ шуд, ки ман ҳамчун шоир ба арсаи адабиёт қадам ниҳодаму ба ин тариқа зуд дастгоҳи шеърро бастам ва гӯё аз шоирӣ истеъфо намудам ва рӯи ихлосу иродат ба ҷониби наср овардам? Ин матлабро бисёр китобхонон ва ҳаводорони адабиёт аз ман савол мекунанд, баъзан суҳанони устод Айниро аз вачҳи тангии чорҷӯбаи назм ба ман хотирнишон мекунанд. Аз ин хусус хеле андешидаам ва ҳақиқати кори ман ин аст, ки мавзӯ, матлаб ва мадорики шеър дигар аст ва пояи наср бар мадорики дигаре асос барниҳодааст. Шеър ҳикмат аст, сӯз аст, оҳанг аст, панди рӯзгор аст, хулосаест аз зиндагӣ, вале он ба ҳеч вачҳ тасвири комил ва возеҳи зиндагӣ нест ва инчунин тасвиirro аз шеър чашм доштан натавон. Агар дар замони Рӯдакӣ таълифи қиссаву романҳои воқеӣ расм мебуд, мо имрӯз ҳаёту зиндагӣ, андешаву омили ниёгонамонро нисбат ба ахбори ҷамъи китобҳои дигар равшантар қиёс мекардем...».

Адиби маъруф Абдумалик Баҳорӣ дар охирисухани яке аз маҷмӯаҳои аввалини қиссаву ҳикояҳои ӯ навишта буд, ки «аз ҳама муҳимаш,

қаҳрамонони повесту ҳикояҳои Баҳроми Фирӯз бофтаи ҳаёлии адиб не, балки одамони зиндаю заминанд. Муаллиф аз масъалаҳои сарпеч ва мушкили ҳаёт ҳаргиз рӯ натофтааст. Ў хуб медонад, ки сӯҳон кардани теғаҳои сартези ҳаёт дар адабиёт худфиребӣ аст, зеро инсон хоҳ-нохоҳ, бо онҳо рӯ ба рӯ мешавад ва он гоҳ нохушии андаке ба сари ҷавони ширинхаёл фочеаи азиме хоҳад буд. Бинобар он ҳам, адиб қаҳрамонони худро ҳамеша дар умқи зиндагӣ тасвир мекунад ва бо ҷузъияти ҳаёт қонеъ намемонад.

Баҳроми Фирӯз ба ҷодаи адабиёт бо кӯлвори вазнину таассуроти рангин қадам ниҳодааст».

Мушаххасу саҳеҳии хулосаи адибро эҷоди солҳои минбаъдаи Баҳром Фирӯз собит сохт. Ў хонандаро ба тасвирҳои дилангезу ҷаззоб ва сеҳри суханаш ҳам ба воситаи ҳикояҳои ӯ, ҳам ба тӯфайли қиссаҳои «Рухсора», «Тарма», «Ситораи думдор», «Ту танҳо не», «Тору пуд», «Агар вай мард мебуд» ба ишқу муҳаббати софу беолоиш, одаму одамгарӣ, накукориву хайрандешӣ даъват менамуд.

Бино ба таъкиди академик Муҳаммадҷон Шакурӣ, «арзишҳои маънавии ҷовид бунёди одамиятро ташкил менамоянд. Онҳоро бодикқат омӯхтан, дар рафти дигаргуниҳои пурсуръати замони тӯфонии мо муҳимтарин падидаҳои онҳоро аз даст надода, бо худ эҳтиёткорона ба оянда бурдан ва барои фардои башарият маҳфуз доштан вазифаи бузурги гуманистӣ мебошад. Адабиёт ҳам дар ин роҳ хидмат мекунад. Аҳамияти аксарияти асарҳои Баҳроми Фирӯз низ дар ҳамин аст».

Баҳром Фирӯз бо орзую умеди ояндаи неки ҳамдиёронро ҳаммиллатонаш эҷод мекард, ба воситаи асарҳои ӯ дар дили онҳо тухми некӣ мепошид, барояшон накукорӣ меомӯхт.

Ў дар эҷодиёт ба дараҷаи устодӣ расида, дастгиру мададгори ҷавонон буд. Андешаву мулоҳизаҳои ӯ дар хусуси чи будани ҳикояту чи тавр навишта шудани он, мафҳуми шеъри нав, дар бораи эҷоди адибони ҷавон бе пардаву ошкоро иброз медошт, ки на ҳамеша ва на ба ҳама писанд меомад, гоҳо

боиси малулии хоџири бархе мешуд. Ба сараш борони маломат мерехт, вале ӯ
фош мегуфту аз гуфтаи худ дилшод буд...

Вақте ки эҷоди ҷавонони соҳибзавку ҳунармандро меҳонд, меболид, бе
ҳеч дудилағӣ дастгириашон мекард, дигаронро даъват мекард, ки ибрат
гиранд: «Ҳоло аз бепарвой ё бевуқуфии баъзе роҳбарони матбуот тарғиби
китоб хеле суст гаштааст. Агар ба китобе тақризе ба нашр расад ҳам, он
холисона нест, ҷӯра ва ё аксар ҳамдиёри адиб китоби ӯро зӯр мезанад, то
таъриф кунад. Баъд адиби камҳунар бо он ҳама чормағзи пуч доман пур
мекунаду худро паёмбар метарошад.

Борҳо хондаем, ки ҳамдиёрон аксаран халтураи ҳечу пучи якдигарро
ситоиш мекунанду мардуми камхирад ва содалавҳро бовар кунонданӣ
мешаванд. Аммо ин навъ мунаққидон фақат адиби хушбоварро мефиребанду
бас. Бо хеле адибони ҷавон ҳамин ҳолат рух дод. Фарзона аз ин миён
истисноат. Мусаввадаи китоби ашъори тозаи ӯро барои ба нақша гирифтани
дар нашриёт ман хондам.

Шоире расидааст, ки бе муболиға, бо Симину Фурӯғ паҳлу мезанад. Ба
қавли шоира бовар накардан нагӯн:

*Ватан, рӯзи фирӯзи ту мерасад,
Ватанхоҳи дилсӯзи ту мерасад,
Ватан, офтоби ту мебишқуфад,
Ватан, боз наврӯзи ту мерасад*

Ба гумонам, шеъри Фарзонаро аз ҳамдиёронаш касе ситоиш накардааст.
Шеъри ӯ ҳамон мушкест, ки худ мебӯяду ба фарёди аттор эҳтиёҷ надорад.

Чаро дар ҳунар ва хоксорӣ аз ӯ ибрате намегиред, дӯстони ҷавон!».

Баҳром Фирӯз, аз сӯйи дигар, устодони худро фаромӯш намекард ва
ҳамеша дар бораи ҳар кадоме аз онҳо бо самимияту эҳтироми вижа сухан
мегуфт, аз некиву сабақашон, ёриву дастгириашон ёдовар мешуд.

Устодони шодравонаш Мирзо Турсунзодаю Мирсаиди Миршакар, Боқӣ Раҳимзодаву Раҳим Ҷалил, Ҷалол Иқромӣ, Фотех Ниёзиву Фазлиддин Муҳаммадиев, дӯсти соҳибҳунараш Ҷумъаи Одинаро дар ҳар давраю маҳфил ба хотир меовард. Дар хусуси адибони забардаст Сотим Улуғзода, Абдумалики Баҳорӣ, мунаққиди нуктасанҷ Муҳаммадҷон Шакурӣ ва дӯстони ҳамқаламаш бо меҳри беандоза сухан мегуфт.

Ростӣ, ба қадри дигарон расидану некии дигаронро пос доштан ҳам ҳунар аст, ҳунари волову ҳавасангез.

Баҳром Фирӯз бо дили пур аз орзуву умед, бо мақсадҳои аҷибу начиб умр ба сар мебурд, вале марги нобаҳангом нагузошт, ки он орзую умед ва мақсадҳояшро амалӣ созад...

Боиси тасаллӣ аст, ки аз шоири ширинхаёлу адиби нуктапардоз ёд монда, шеър монда, ҳикояту қисса монда, андешаву мулоҳиза монда. Барои ҳамдиёронро ҳамзамонон ва ояндагон номи нек монда:

*Хоҳам ба мисли оби дарё бошӣ,
Гаҳ гулиану гаҳ бодияпаймо бошӣ,
Ҷӯшиву хурӯшиву ситезӣ, аммо,
Дар тирамаҳи умр мусаффо бошӣ.*

МАКТАБИ ҶОНИБЕК

*Ҳаргиз намешавад сафари аҳли дил тамом,
Дар хок ҳам ба гард бувад осӣи дил,
Чандон ки меравӣ, ба ниҳоят намерасад,
Беинтиҳост олами беинтиҳои дил.*

Шиносоии бандаву шодравон Ҷонибек тавассути мактуб ба вукӯъ пайваст ва сабабгори ин шиносой адиби маъруф Бахроми Фирӯз буданд. Он вақт Бахромако дар идораи маҷаллаи «Садои Шарқ» ифои вазифа мекарданд ва барои тарғибу ташвиқи обуна ба маҳалҳои тоҷикнишини Форишу Нурато сафар намуда буданд. Дар мактаби мо – мактаби миёнаи рақами 14 ба номи устод Айнӣ, ки яке аз мактабҳои калони тоҷикии ноҳия буд, бо шоир Баҳром Фирӯз вохӯрӣ доир гардид ва аввалин маротиба ба рӯзномаи тоҷикии «Ҳақиқати Ўзбекистон» (ҳоло «Овози тоҷик») дар ин хусус хабар равон кардам. Баъди чанде аз идораи рӯзнома мактуб омад, ки хабарро барои чоп омода сохтаанд ва хоҳиш кардаанд, ки доир ба навигарии мактабу деҳа ба рӯзнома мунтазам хабарҳо нависам. Дар поёни нома ному фамилияи корманди идора сабт шуда буд: Ҷонибек Қувқонов. Ва аз ҳамин давра шиносоии ману шодравон Ҷонибекако оғоз ёфт.

Ман гаҳу гоҳ хабару лавҳа ва шеърҳои навмашқонаи худро ба идораи рӯзнома мефиристодам ва аз Ҷонибек Қувқонов номаи ҷавобӣ мегирифтам. Маслиҳат медоданд, ки адабиёти бадеиву ашъори шоиронро бештар мутолиа кунам. Як «шеър»-ро ҳам чоп карданд. Аслан шеър ба номи ман буду аз шеъри ман чанд сатре боқӣ монда. Фахр мекардам, ки шеърҳо чоп шуд. Чанд хабару лавҳаам низ дарҷ гардид, ки сабаби дилгармиам ба кори эҷодиву рӯзноманигорӣ шуд.

Баъди он ки донишҷӯи бахши рӯзноманигории факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон гардидам ва аз устодони саҳтгиру мушфиқ Шарифҷони Ҳусейнзода, Воҳид Асрорӣ, Соҳиб Табарову Набичон Сатторӣ, Додочон Тоҷиеву Саъдоншоҳ Имронов, Султон Воҳидову Субҳон Амиркулов, Абдунабӣ Сатторову Раҳим Мусулмонқулов, Худой Шарифову Мукаррама Қосимова, Баҳриддин Камолиддинову Саид Ҳалимов сирру асрори каломи бадеъро омӯхта, ба адабиёти ғаниву оламшумули тоҷик дурусттар ошно шудам, аз устодони дигарам – А. Нуралиев, Х. Зулфиқоров ва И. Усмонов махсусияти жанрҳои матбуотро фаҳмидам, дарк кардам, ки

шеъру нигоштаҳои шогирдонаам чӣ қимате доштаанд. Ба сабру тоқати Қонибеки шоиру рӯзноманигор ҳавасам омад. Ў бад-ин васила дар дили ман (ва на танҳо ман) шуълае ба кори эҷодӣ афрӯхта буд...

Сонитар, ҳангоми таҷрибаомӯзӣ дар идораи рӯзнома бо устоди ғоибонаи худ Қонибекако шинос шудам ва меҳмони хонадонашон ҳам будам. Хонаи Қонибеки шоир хонаи умед, маҳфили гарми бисёр навқаламону шоирони маъруф, адибону ҳофизон ва олимони шинохтаи тоҷик буд. Борҳо шохид будам, ки баҳсу шеърхониҳо дар идораи рӯзнома – дар утоқи кори Қонибекако оғоз ёфта, тамоми шаб дар хонааш давом мекард. Базми шеъру суруд метафсид. Маҳфили гарме дошт Қонибеки шоир.

Ман дар ҳайрат мемондам, ки ў тамоми рӯз бо таҳриру ба нашр омода сохтани нигоштаҳои навқаламон банд буд ва қариб ҳар шаб дар хонааш меҳмон дошт, боз барои эҷоди шеъру ҳикоя, очерку мақола вақт меёфт, ашъору қисса ва ҳикояҳои адибони тоҷикро ба ўзбекӣ мегардонду адибони ўзбекро ба тоҷикӣ тарҷума мекард...

Беҳабар будам, ки истеъдод худодод аст ва аҳли эҷод хобу хуфтро орзу мекунанд...

Ў бунёдгузори барномаи тоҷикии телевизиони Ўзбекистон, масъули бахши тоҷикии нашриёт ва Иттифоқи нависандагони Ўзбекистон буд. Дар тарбияву ба камол расондани бисёр адибони тоҷикзабони Ўзбекистон саҳми муносибе дорад.

Ҳақ ба қониби шоир аст, ки дар маҷмӯаи нахустинаш фармуда буд:

Навсафар ҳастам агар дар роҳи шеър,

Шеър сар кардам, Ватан, бо номи ту.

Беҳабар аз мушкилоти роҳи шеър,

Ман сафар кардам, Ватан, бо номи ту...

Меҳри модар кӯдаки гаҳвораро

*Тоб бахшад, ҳамраҳи мардум кунад.
Зикри номат, эй Ватан, рӯзе маро,
Дар ҷаҳони шоирӣ маълум кунад.*

Аз Ҷонибеки шоир номи нек, маҷмӯаҳои «Қарз», «Арзи дил», «Ифтихор», «Розҳо», китобҳои қиссаву тарҷума монда. Ҳоло кӯдакону бачагон дар мактаби Ҷонибек таҳсил доранд ва то даме ки мактаби Ҷонибек барҷост, бӯйи умеди Ҷонибекҳои дигар ҳаст:

*Баъди мурдан нишони мо суҳан аст,
Оташи қорвони мо суҳан аст.*

САРОБИ ИЛМ

Расо 32 сол муқаддам, дар аввалҳои моҳи май аз Тошканд ба хонаамон академики АИ Ўзбекистон, дорандаи ҷоизаи давлатии ба номи Ленини собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ, доктори илми геология, профессор Иброҳим Ҳамробоев бо рӯзноманигор ва нависандаи маъруф Саъдулло Кароматов ташриф оварданд, ки олими соҳаи геология 15-16 сол пеш – замоне, ки ман ду-сесола будаам, бо мақсади гузарондани ҷустуҷӯи геологӣ ба деҳаи мо омада, чанд муддат дар ҳавлии мо истиқомат ва бо падарам риштаи дӯстӣ пайдо карда будаанд. Мақсади сафарашон ҷамъоварии мавод ба китоби нави нависанда Саъдулло Кароматов буд, ки ба ҳаёту фаъолияти ин олими маъруф бахшида мешуд.

Меҳмонон суҳбати гарме доштанд аз диду боздидҳои онҳо ва қаҳрамони китоби оянда аз ҷустуҷӯҳои худ дар ин мавзеи кӯхистонии дурдаст ва назарногир бо шавқ нақл мекард, ки вазифаи ман хидмат ба онҳо буд. Дар

омади гап пурсид, ки мактабро кай тамом мекунам. Ба чойи ман падарам посух доданд, ки ҳамин сол.

– О, мо дар вақташ омадаем-ку! – нидо кард И. Ҳамробоев. – Ҳамин ки имтиҳонҳо тамом шуд, ба Тошканд назди ман фиристонед, аз ҳамин деҳа ҳам як геолог барояд. Ҳамроҳи бачаҳо дар хонаи мо меистад, забонро дурусттар меомӯзад ва ба ҳамкорамон Қўшмурод вобаста мекунем, таҳти назораташ мегирад, ки оянда ба кори илмӣ машғул шавад. Ҳамин мавзёеҳое, ки мо дар кӯҳистони шумо кофтуков гузарондем, кори тайёр аст, – илова кард олими номдор.

– Бо як ҳамсинфаш нияти ба Душанбе рафтан дорад. Ба Донишгоҳи Тоҷикистон ба номи Ленин дохил шуданист. Ман мехоҳам, ҳуқуқшинос шавад, ӯ орзуи журналистӣ дорад.

– Хуб аст, ҳамкасби мо мешудааст, – ба сухан ҳамроҳ шуда маро ҷонибдорӣ кард Кароматов.

– Мехостам як фарзандатонро ҳамкасби худ кунам, ки рафтуомадамон зиёд шавад. Бо баҳонаи фарзандатон ба хонаи мо ҳам меомадед. Чанд сол боз ҳамдигарро надидем, то ман наоям, Шумо намеравед, – гилагузорӣ кард олими маъруф.

– Тарзе гап мезанед, ки гӯё аҳли оилаатон шуморо серӣ меида бошад, – шӯҳӣ кард нависанда. – Шояд набераҳояшон ҳам дуруст нашиносанд ин касро. Чанд сол боз аз қафояшон гашта, базӯр ба даст даровардему боз ин кас аз дигарҳо гилагузорӣ мекунамд.

Ҳама бо завқ хандиданд.

Ман он вақт дуруст сарфаҳм намерафтам, ки барои чӣ аҳли оилаашон серӣ надида, набераҳояшон дуруст наменинохтаанд?!

Баъди гузашти солҳо ва ошноӣ бо қору бори геологҳо, мутолиаи асарҳои гуногун оид ба ҳаёту фаъолияти соҳибони ин пешаи наҷиб дарёфтам, ки қисми зиёди умри ин тоифаи мардум дар кӯҳу дара, дашту даман гузашта, дар маҳалу манотик, кишвару мамлакатҳои гуногун паси сар мешуда...

Бо ҳукми тақдир дар миёнаи моҳи майи соли 1973 бобои Азиз – падари бузургвори дӯсту ҳамсинфам Ҳомид моро бо мақсади шиносӣ ба Душанбе – ба хонаи Муҳаммадӣ Юнусов оварданд. Шаҳро тамошо карда, бо донишгоҳҳо ошно шуда, ба ҳулосаи қатъии таҳсил дар донишгоҳҳои Душанбе – ман дар ДДТ ва Ҳомид дар донишгоҳи омӯзгорӣ омадем. Ба деҳа баргашта аз сафари нахустинамон бо поезд ва диду боздидҳоямон бо шӯру шарар, завқу шавқ ба ҳамсинфҳоямон нақл мекардем, ки шарикдарсонамон гӯшу ҳуши нақли мо буданд. Аҷаб лаззате дорад тамошои макони нав ва таассуроти рангини бачагӣ...

Қисса кӯтоҳ, баъди хатми мактаб боз роҳи Душанберо пеш гирифтём, ки ин дафъа роҳбаладҳои мо падарам ва тағоям Шодибой буданд. Дили падарам кашол ба факултаи ҳуқуқшиносӣ буд ва мехостанд, ки ман чун ҳуқуқшинос бар зидди ханнотон, мардумфиребон, беинсофҳову қаллобон мубориза бурда, барои адлу инсоф, ҳақиқату адолат талош кунам. Ба дигар кормандони ҳифзи ҳуқуқ намунаи ибрат бошам, ки ин ҳама аз бор кардани тухмат ба падари бегуноҳам ва эълон кардани ҳукми бист соли зиндон маншаъ мегирифт. Дар натиҷаи муборизаи беисти дусола, навиштани аризаву шикоятӣ пайҳам ба номи роҳбарони мақомоти болоии ҳуқуқ ва роҳбарони ҳизби коммунисту ҳукумати шӯроӣ, ки ҳеч намехостанд ҳақро ба ҳақдор расонанд, оқибат соли 1953 аз маҳбас озод мешаванд, ки он воқеа дар дилашон нақши якумра дошт. Мехостанд, ки дигарон ба чунин ҳол наафтанд. Пиндору ҳадафшон хайрхоҳона ва олиҷаноб буд. Вале шояд амиқ дарк намекарданд, ки як нафар аз уҳдаи барҳам задани тамоми беадолативу ноҳаққӣ баромада наметавонад ва бояд теша ба реша зад. Ин қиссаи талхи зиндагии падари бузургворам мавзӯи ҷудоғона аст, ки бо даст додани имконият ба риштаи таҳқиқу баррасӣ кашида хоҳад шуд...

Тасодуфан ҳамнишинӣ бо мӯсафеде дар чойхона ва як сухани ӯ – падар писарро бо умеди шунидани раҳмат тарбият мекунад, шумо лаънат мехостаед, падарамро аз раӣашон баргардонд. Ҳарчанд кормандони ҳифзи

хуқуқ аз рӯйи қонуну адолат ба гунаҳкорон ҷазо муайян мекунад, боз дар ҳаққашон носазо мегӯянд, ки ишораи мӯйсафед ба ҳамон буд.

Баъди бомуваффақият супурдани имтиҳонҳо, вале нарасидани ним ҳол дар комиссия ва бо давутози зиёде сазовори номи донишчӯ шудан ба деҳа баргаштам, ки шиносномаву хуччати ҳарбиरो аз қайд бароварда ба Душанбе биёям. Чанд рӯз дар деҳа мондам ва ҳангоми гусел амакам – ақои Мӯсобой хоҳиш карданд, ки ба Баҳром Шермуҳаммадов, Рӯзӣ Аҳмадов, Фарруха Зеҳнӣ ва Маҳвашхон Ҳодизода – кормандони Институти забон ва адабиёти АИ Тоҷикистон, ки 15-16 сол пеш барои ҷамъоварии эҷодиёти шифоҳии мардум ба деҳаҳои кӯҳистони Фориш сафар карда, чанд рӯз дар ҳавлии онҳо монда, бо мошини боркаши он кас деҳа ба деҳа гашта, намунаи эҷодиёти шифоҳии мардуми ин маконро гирд оварда буданд, ҳатман салому паём расонам.

Баъди чанд рӯзи оғози дарсҳо ба Институти забон ва адабиёт рафтам, ки онҳоро бинам. Гуфтанд, ки хучраи кории онҳо дар қафои бинои Раёсати Академия аст. Соат тахминан аз се гузашта буд, ки дари хучраи дуҷумро бечуръатона кушода салом додам ва бо овози паст муаллим Шермуҳаммадов дар кучо бошанд, гуфтам. Марде, ки рӯ ба сӯйи тиреза саргарми мутолиа буд, сарашро аз рӯйи коғазҳо бардошта ба сӯйи дар нигоҳ дӯхта, ман Шермуҳаммадов гуфт. Аз дар даромада, бо азоб худро шинос кардам:

– Ман аз Фориш, ба шумо ақои Мӯсобой салом гуфтанд.

– Эҳ, эҳ, шумо кай омадед, – айнакашро аз ҷашм гирифта аз ҷой баланд шуд ҳамсухбати ман ва ба сӯям даст дароз кард.

– Ман ҳамин ҷо мехонам, дар университет, – бо овози паст гуфтам.

Ба нишастан даъват карда:

– Аз Ёҳм мешавам, гӯед. Бобо ҷӣ туранд, бобо. Бобои Ризвон?

Тахмин кардам, ки амакам бобои Рӯзмонро дар назар доранд, ки дар «Таронаҳои Самарқанд» сурату чанд шеърро рӯбино аз забони он кас ба нашр расонда буданд.

– Хубанд, салом гуфтанд.

Баъди пурсуҷӯи зиёде ва шинос кардан бо чанде аз ҳамкоронашон қаламу қоғаз ва айнакашонро ба портфели чигаранг андохта, аз чой хестанд ва хона меравем, гуфтанд.

– Ягон рӯзи дигар, ман ҳоло кор дорам, – хичолатомез баҳона пеш овардам.

– Хонаи мо он қадар дур нест, роҳи хонаро нишон диҳам, ки гоҳ-гоҳ моро хабар гиред.

Аз дар берун шуда, аз тарафи чапи бинои Академия ба кӯчаи калон баромадем ва аз паҳлуи бинои филармония то ба назди мағозае расидем. «Ҳозир, як дақиқа»-гуфта, ба магазин даромаданд ва дар дасташон қоғазпече берун шуданд. Ба тарафи рост гаштем ва дар назди даромадгоҳ: «хонаи мо ана ҳамин ҷо» – гуфтанд. Аз зинапоя ба ошонаи сеюм баромадем, ки дар дари тарафи рост рақами 11 сабт шуда буд. Тугмаро зер карданд, ки садои занг баланд ва дарро зани миёнақадди хандонрӯе кушод.

– Меҳринисо, як хеши форишиамро ёфта овардам, – бо табассум ба ҳамсарашон шинос карданд. Ду духтарча – яке зардинаи чашмкабуд, дигаре мӯсиёҳ ба пешвози мо давиданд.

– Инҳо Рухшонаву Фарзона, – онҳоро ба навбат бӯсида шинос карданд Шермуҳаммадов. – Ин амакатон аз Фориши Самарқанд, дар университет мехонанд, – маро ба он духтаракони хурд шинос карданд. Ман аз ин муносибати самимонаи муаллим ба кӯдаконашон, ки бо онҳо чун ба калонсолон муносибат мекарданд, бо ҳайрат наззора менамудам. Чунин муносибатро бори аввал дар хонаи Муҳаммадӣ Юнусов бо духтарчаҳои дӯстрӯякашон Фирӯзаву Нодири дида будам.

Ба ҳучраи тарафи чап даромадем. Янгамулло дар як дам дастурхон густурда чой оварданд. Шириниву мева гузоштанд. Баъди каме тановул Баҳром Шермуҳаммадов аз қиссаҳои сафари аввалу дуомашон ба деҳаҳои тоҷикнишини Порашт, Ёҳм, Мочарм, Синтоб, Эҷ нақлҳои шавқоваре карда,

китобҳои «Афсонаҳои Самарқанд»-у «Таронаҳои Самарқанд», сурату дафтарҳои хотирашонро нишон доданд, ки ҳар кадоме ёди неке аз он айём буд.

Шиносии нахустини банда бо фолклоршиноси маъруф, инсони шариф ва хоксору хайрхоҳ Баҳром Шермуҳаммадов ҳамин тавр сурат гирифта, баъдан ба муносибати бародарона табдил ёфт, ки худашон чун бародар ва ҳамсарашон чун хоҳари калонӣ ҳамеша маслиҳатгару роҳбаладам буданд. Бе ҳеч истиҳолаву андеша ба хонашон мерафтам ва дар ҳалли ҳар мушкилот ёриву мадад мепурсидам. Маҳз бо мададу роҳбаладии он кас дар радиои тоҷик ба кор шурӯъ кардам. Дар лаҳзаҳои вазнинтарини ҳаётим нагузоштан, ки танҳоиву дурии падару модар, хешу таборамро эҳсос кунам. Онҳо дар қатори дигар дӯстону бародарон ва хоҳарони душанбегиам дар паҳлуям буданд, ғами маро ба ҳам диданд. Бо маслиҳату насиҳатҳои диламро ба зиндагӣ гарм карда, нагузоштан, ки ба вартаи яъсу ноумедӣ афтам. Дар ҳамон лаҳзаҳои тақдирсоз нагузоштан, ки аз раҷам – сафари Маскав ва таҳсил дар аспирантура баргардам. Ҳар чӣ ояд бар сари фарзанди одам бигзарад, мегуфтанд.

Шукри Худо, ки тақдир маро дар зиндагӣ бо чунин одамони одиву сода, ростқавлу меҳрубон, якрӯву якзабон ва дурандешу некухислат рӯ ба рӯ, ҳамнишину ҳамсуҳбат кард. Маҳз аз баракати онҳо дар зиндагӣ роҳи худро ёфтам, одаму оламро шинохтам ва аз рӯйи тавон накукориву пос доштани нону намакро омӯхтам...

Муаллим Баҳром Шермуҳаммадов хислати аҷибе доштан: бо ҳар кас тез унс мегиританд ва ба зудӣ забон меёфтанд. Бо кӯдак ба забони кӯдакона, бо мӯсафедон бо лабони пурханда ва мулоимии ба худ хос суҳбат меоростанд. Дар чанд соли рафтуомад ба хонашон ва ҳамнишинӣ боре ҳам овози баландашонро нашунидаам. Дар иншои мақола, таҳияи матни фолклорӣ, рисолаву асари тадқиқотӣ саросема намешуданд ва бафурча гаштаву баргашта ҳар як нигошташонро аз назар мегузаронданд. Ҳамин

дақиқсанчиву мулоҳизаи амиқ намегузошт, ки рисолаи доктории кайҳо омодашонро ба ҳимоя пешниҳод кунанд. Борҳо янгамуллово дӯстонашон муаллимо барои зудтар ба ҳимоя пешниҳод кардани рисолашон талқин мекарданд, вале ҳамеша як ҷавобро мешуниданд:

– Ками дигар монда, рӯзҳои наздик ислоҳ мекунам.

Ҳар гоҳе ба хонашон меомадам, янгамулло бо оҳанги хоси худ ба ман мегуфтанд:

– Кори муаллиматон намак хӯрд, гӯед, ба муҳокима пешниҳод кунанд.

Ин лаҳзаҳо суҳанони аз забони муаллим чанд сол пеш, ҳангоми ҳамсафариам дар деҳаи Ҷуми Фориз шунидаам, ба хотирам мерасид...

Он рӯз дар ҷустуҷӯи момои Бозоргул, ба ибораи Баҳром Шермуҳаммадов, кони афсона, аз дараи серобу хушбоду ҳавои кӯҳистон роҳ ба сӯи биёбон – юртаҳои ҷӯпонӣ пеш гирифтём, ки дар масофаи 10-12 километри поёни деҳа ҷойгир буданд. Кампири Бозоргул барои хабаргирии набераҳояшон ба он ҷо рафта буд ва муаллим баъди 20 соли воҳӯрии аввалину охиринашон мехостанд, ки бори дигар кони афсонаву таронаро бубинанд ва овозашро дар фитаи магнитофон сабт кунанд.

Мошини боркаш дар дашти бепоён ба пеш медавид. Ҳавои тафсонаи тобистонро реги биёбон боз ҳам метафсонд. Шамоли мошин сару рӯи мо се нафар мусофирро таъби дили хеш мелесид. Аз дур ҳар ҷо-ҳар ҷойи биёбон давраҳои гулобӣ ба назар мерасид, ки ба гумони ғолиб кӯли пур аз обро мемонд.

– Саробро дидаед, – бо овози баланд пурсиданд ҳамсафарам.

– Аз забони калонсолон бисёр шунидаам ва аз асарҳои адибон борҳо хондаам, вале надидаам, – иқроӣ шудам бо овози баланд, ки ба гӯши ҳамсафарам расад гуфтаҳоям ва садои мошинро пахш кунад.

– Ана ҳамон давраҳо саробанд, ки дар гузашта чандин корвонро фиреб дода, ба ҳалокат расонида, – тавзеҳ доданд ҳамсафарам. – Шумо, ки унвонҷӯ ҳастед, аз сароби илм эҳтиёт кунед. Дар хулосаву натиҷа саросема нашавед,

ки он ҳам одамро мисли ҳамин саробҳо ба роҳи нодуруст ва ғалат мебарад, фиреб медиҳад.

Он замон ба моҳияти гуфтаҳои ҳамсафарам, ки чун фолклоршинос ва муҳаққиқи ин соҳа соҳибном буд, чандон сарфаҳм нарафтам. Ин муқоисаашонро дуруст дарк накардам. Вале баъдтар, вақте ки аз рӯйи зарурат ба кофтукови адабиёт ба рисолаи номзодиам машғул шудам, мақсаду ҳадафи ҳамсафарамро хуб фаҳмидам.

Ва ҳар боре ки олими нуктасанҷ ва муҳаққиқи нозукбинро бо кашолкорӣ мазаммат мекарданд, он суҳбат ба хотирам мерасид ва амиқ дарк мекардам, ки муаллим Баҳром Шермуҳаммадов аз сароби илм худро нигоҳ доштан мехостанд. Ҳар сатру саҳифаи рисолаашонро аз нав бо диққат мехонданд, тасҳеҳу илова мекарданд, такмил меоданд. Ҳарчанд дар илм шахси баркамол ва маъруф буданд, боз бо устодону ҳамкорон маслиҳату машварат мекарданд. Шиори зиндагиашон «ҷомаи бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд» буд, ки дарвоқеъ, рисолаи пухтаву мукаммалеро ба баррасии олимони маъруф пешниҳод карданд. Муҳокимаву баррасии он тӯлонӣ буд. Ҳам муқарризони расмӣ: Арбоби илми ҷумҳурии Ўзбекистон, доктори илмҳои филология, профессор Б. Валихӯчаев, профессор Р. Мусулмонқулов ва доктори улуми филология А. Афсаҳзод ва ҳам муқарризони ғайрирасмӣ профессорон В. Асрорӣ, В. Капранов, Б. Тилавов, У. Каримов, муассисаи пешбар кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Хучанд ба рисолаи доктории Баҳром Шермуҳаммадов баҳои баланд доданд. Дар тақриз ба фишурдаи рисола олимони маъруф Иржи Бечка, академики АИ Афғонистон Аҳмад Ҷовид, корманди Маркази забону адабиёти АИ Афғонистон Асадуллои Шуур, профессорон Д. Комиссаров, А. Гвехари, М. Муродов, Т. Мирзоев, Б. Саримсоқов, О. Собиров ва бисёр олимони маъруфу чехраҳои шинохтаи тоҷику халқҳои дигар ба заҳмату меҳнати чандинсолаи олими баркамол баҳои баланд доданд, ки бор овардани самараи ҷустуҷӯҳои чандсолаашон ба ҳисоб мерафт. Ва дарвоқеъ, рисолаи доктории Баҳроми Шермуҳаммадиён як

соҳаи муҳими илми филологияи тоҷикро пурра мекард ва тадқиқоти мукаммали илмӣ ба шумор мерафт. Муаллиф бо меҳнату заҳмати пурмашаққат солиёни зиёд илми худро аз сароб ҳифз намуда буд ва хушбахтона, касеро ҳам ба сароби илм ҳидоят накард. Ба заҳмати ҳамкорону шогирдон низ аз рӯи имону вичдон баҳо медод ва ҳеч гоҳ сахлангориву тадқиқи рӯякиро қабул надошт.

Баҳроми Шермуҳаммадиён дар сабту забт, таҳияву омода намудани эҷодиёти шифоҳии мардум низ хеле дақиқкор буд. Дар муддати кӯтоҳ «Таронаҳои Самарқанд»-у «Афсонаҳои Самарқанд» ва афсонаҳои зиёди халқӣ барои кӯдакону наврасон ва ривояту ҳикоятҳои халқӣ дар бораи бузургони илму адаб ва фарҳанги тоҷикон дар байни мардум маҳбубият пайдо кард. Силсилагуфторҳои дар радиои ҷумҳурӣ дар бораи Гӯрӯғлӣ ва силсиланамоишҳои дар телевизиони Тоҷикистон «Чашма» оид ба анъанаву суннатҳои мардумӣ вирди забонҳо гардида буд.

Воқеае ҳеч аз хотирам намеравад, ки мӯсафеди анорфурӯш бепул анорҳоро ба борхалтаи олим партофта: «Ҳамаи ин ба хотири талқини анъанаву суннатҳои гузаштагонамон. Бигир, бачам, дар ҳамин солу замон ин корро Шумо барин ҷавонмардон ба сомон нарасонед, дигар ҳеч кас намекунад ва он ҳама санъати мардум аз байн меравад, фано мешавад. Бигир, аз боғи худам, ҳамин корро идома бидеҳ. Барака ёбӣ, бачам» – мегуфт дар бозори Шохмансур.

Аз ин ҷоизаи баланду меҳрубонии зиёде мешавад магар? Мардум заршинос аст ва сараро аз носара хуб фарқ мекунад. Хуб медонад, ки заҳмату меҳнати олим чӣ қимате дорад ва илми ҳақиқӣ кадом асту саробаш кадом?!

Вале гоҳо чунин гумони ботил ҳукмронӣ мекунад, ки гӯё мардум сараро аз сақат ва илми ҳақиқиро аз сароби илм фарқ намекунад. Асару мақола ва тадқиқоти хому хаталаро ба табъ расонида, ба воситаи ҳамдиёрон рафиқон, дӯстону хешон ба тарғибу ташвиқаш машғул мешавем. Зӯри беҳуда мезанем, ки аз ҳеч чиз ҳар чӣ созем. Фаромӯш мекунем, ки хубобро ҳамеша мавҷ фурӯ

мебарад. Таърих беҳтарин довар аст ва зиндагӣ муаллими сахтгир. Дер ё зуд ҳамаро дар чойи худ мегузорад, ки бо гузашти солҳо ба таъкиду талкини олими нуктасанҷ ва заҳматкаш Баҳроми Шермуҳаммадиён бовар ҳосил кардам: сароби илм бақое надорад ва умри тӯлонӣ намебинад. На ба соҳибаш обрӯе меоварад ва на барои пешрафти соҳае хидмат мекунад...

Кош, ин ҳақиқати бебаҳсро илмҷӯёну номхоҳон ҳамеша дар хотир медоштанд ва умри хешро беҳуда намегузаронданд...

ШЕВАИ ОМУЗИШ

Дарс ба баҳси гарм мубаддал шуда, муаллим назоратчии бетарафи мунозирачӣ гардида буд ва хомӯшона ба суҳанони шогирдон гӯш медод. Дар назари аввал чунин менамуд, ки гӯё муаллим аз ин баҳсу мунозира дар канор аст, зеро ин баҳсу мунозира аз бозе, ки машғулиятҳои семинарӣ сар шудаанд, давом дошт ва аз дарс ба дарс боз ҳам гармтару тафсонтар мешуд. Шиори муаллим чунин аст: «Бигуздор ҳар кас фикрашро гӯяд ва агар тавонад, бо бурҳонҳои қотеъ исбот намояд, вале одоби баҳсу мунозираро ниғаҳ дорад». Ин шартро ӯ дар дарси нахустин ба миён гузошта буд ва ҳоло наместонд, ки он вайрон шавад...

Аслан, сабабгори баҳсу мунозираи доманадор худи муаллим буд. Чун анъана вориди синф мешаваду аз шеваҳои гуногун, ки намояндагонаш дар ин курс таҳсил доранд, чанд калима, ибора ва ҷумлае мегӯяд ва бо дигар шева муқоиса мекунад. Дар омади гап аз адабиёти бою ғании классициамон чанд мисол меоварад, ки дар онҳо ин калимаю ибораҳо воҷеҳӯранд. Баъзе калимаҳои, ки муаллиф аз ин ё он шева чун мисол мегӯяд, ба назари намояндагони дигар шеваҳо то андозае хандаовар менамояд.

Рӯзҳои аввал донишҷӯён гуфтаҳои муаллимиро бо диққат гӯш мекарданд ва муҳри хомӯшӣ ба лаб зада буданд. Вале оҳиста-оҳиста аз шеваҳои шон мисолҳои ҷолиби диққат пайдо намуданд, ки онҳо дар адабиёти

классикиамон дучор меоянду ҳоло дар истеъмол нестанд. Ва ҳамин тавр баҳсу мунозираҳо сар шуданд.

Аввалҳо музокирачиён се-чор нафар буданд, тадричан шумораи онҳо ба даҳ нафар расид ва ҳоло бошад, аҳли аудитория – ҳама иштирокчиёни ин баҳсу мунозираанд. Аз ин баҳсу мунозираи кӯтоҳмуддат муаллим фаҳмид, ки дар шеваҳои гуногун калимаву ибораҳои на танҳо классикӣ, балки суғдӣ низ хеле фаровон истифода мешаванд. Ў аз шогирде калимаи меғро, ки дар «Шоҳнома»-и безаволи Фирдавӣ ба ҷойи туман истифода шудааст, шунда дар ҳайрат монд. Шубҳа ҳам кард, зеро дар рисолаи номзадие, ки доир ба ин шева иншо шуда буд, ҳеч суханеву ишорае ба ҷашм намерасид.

Ҳар як баҳс барои ӯ материали фаровоне меод ва дар айни замон дили шогирдонро ба ин соҳаи забоншиносӣ гармтар мекард. Ана ҳамин баҳсҳо сабаб шуданд, ки шогирдонаш адабиёти зиёди илмӣ, асарҳои гаранбаҳои шоирони классикиамонро мутолиа намуда, аз шеваашон калимаву ибораҳои марғуберо, ки дар мероси адабии классикони адабиётмон дучор мешаванд, пайдо карда тавонистанд. Дар натиҷаи ҳамин баҳсу мунозираҳо ӯ фаҳмид: ба кадом масъалаҳои диалектологияи тоҷик бештар диққат додан лозим аст, кадом қорҳо бояд анҷом гиранд, ба тадқиқу таҳлили маводи кадом шеваҳо донишҷӯёнро ҷалб намояд. Вай харитае сохт, ки дар он маҳалҳо барои гирд овардани маводи зарурӣ ишора шудаанд. Ҳоло ҳар сол донишҷӯёни факултаи филологияи ДДТ таҳти роҳбарии муаллим ба шеваомӯзӣ мераванд.

Шогирдони имрӯзааш низ чун шогирдони пешинааш бо ҷӯшу хурӯш баҳсдоранд. Шояд аз байни онҳо дар оянда муҳаққиқоне ба камол расанд, ки ба омӯзиши диалектология ҷиддан машғул шаванд.

Бигузор, онҳо ба маҳалҳои раванд ва аз фанни дӯстдошташон – забону адабиёти тоҷик ба талабагони мактаб дарс гӯянд, вале дар дили онҳо нисбат ба ин фан рағбат ангезанд. Бигузор, шогирдони онҳо ба омӯхтани шеваи худ завқ пайдо кунанд.

Муаллим аз ин хусус андеша меронду беихтиёр солҳои ҷавониашро ба хотир меовард. Вақте ки ӯ ба муаллимӣ сар карда буд, аз ин шогирдонаш ҷавонтар буд. Он солҳо ба таърихи мамлакатамон чун солҳои инқилоби маданӣ дохил шудааст. Бинобар ин, ӯро баробари хатми мактаби ҷавонони колхоз ба кори муаллимӣ ҷалб карданд. Муаллими ҷавон ҳам дар мактаби ҳафтсола ва ҳам дар мактаби маҳви бесаводӣ дарс мегуфт.

Ӯ субҳи содиқ ба мактаб мерафту шомгоҳ бармегашт. Шогирдонаш касбу кор ва синну соли гуногун доштанд. Дили муаллими ҷавонро бо ҳавсалаи том ва шавқу завқи беандоза ба саводомӯзӣ машғул шудани шогирдони гуногунсоларо ба пешааш гармтар мекард. Вай аз онҳо дил канда наметавонист. Аз ҳамин ҷост, ки ҳангоми кор омӯзишгоҳи тоҷикии педагогии шаҳри Самарқандро ғоибона хатм намуд ва дар муддати 20 соли фаъолияти муаллимиаш ҳамагӣ ду ҷойи кор дошт. Он ҳам мактаб буд. Яке – мактабе, ки худӣ ӯ хатм кардаасту чанд сол дар он ҷо дарс гуфтааст ва дигаре – бо тавсияи роҳбарияти шуъбаи маорифи ноҳия чанд сол директори мактаbero дар маркази ноҳия ба уҳда дошт. Муаллими ҷӯянда тавонист дар ин муддат институти педагогии шаҳри Душанbero хатм кунад. Ҳамаи шогирдонаш низ мактабҳои олии Тоҷикистону Ўзбекистонро хатм намуда, дар ҷабҳаҳои гуногуни хоҷагии халқ сарбаландона ифои вазифа мекунанд. Бархе аз онҳо номзаду докторҳои илманд: С. Амиркулов – профессори кафедраи адабиёти классики ДДМТ, Т. Пӯлодов – дотсенти Институти кишоварзии шаҳри Самарқанд...

Бояд гуфт, ки шавқи омӯзиши хусусиятҳои забони тоҷикӣ, алалхусус, қисмати кам омӯхтаи он – диалектология ӯро ҳеч ором намегузошт. Аз ин рӯ, ӯ ба Душанбе омад ва корро дар Университети давлатии Тоҷикистон давом дод. Инак, 30 сол мешавад, ки Миср Эшнӣёзов дар ин даргоҳи илму маърифат муаллим аст. Дар бадали ин солҳо ӯ тавонист дар мавзӯи «Шеваи Ҳардурӣ» рисолаи номзадӣ ҳимоя кунад, монографияашро бо ҳамин ном соли 1967 чоп намояд, зиёда аз 20 мақолаи илмӣ, васоити таълимии

«Машғулиятҳои амалӣ аз шевашиносии тоҷик» (1969), «Програмаи шевашиносии тоҷик» (1970), қисми якуму дуҷуми дастури таълимии «Диалектологияи тоҷик» (1979)-ро ба таъб расонад.

Монографияи «Шеваи Ҳардурӣ»-и Миср Эшнӣёзов аз тарафи олимони маъруф, аз ҷумла, академик Бобочон Ғафуров баҳои баланд гирифт. Муаллиф шеваи тоҷикони ҳардуриро аз ҷиҳати фонетикӣ, лексикӣ, морфологӣ ва синтаксисӣ ҳамаҷониба омӯхта, онро бо шеваҳои дигар муқоиса кард ва ба ҳамин васила кори ниҳоят пурарзишро анҷом дод.

Дастури таълимии «Диалектологияи тоҷик» (қисми якуму дуҷум), ки дар зери таҳрири доктори илмҳои филология, профессор Д. Тоҷиев ба таъб расидааст, ҷун дастури муҳимми таълимӣ барои толибилмони донишқадаҳои филологии мактабҳои олии ҷумҳурӣ эътироф гардидааст. Ҳоло қисми сеюми он, ки ба синтаксиси шеваҳои тоҷикӣ бахшида шудааст, барои ҷоп тайёр аст.

Дар ин муддат таҳти роҳбарии дотсенти кафедраи забони тоҷикии ДДТ Миср Эшнӣёзов донишҷӯёни зиёде корҳои курсӣ ва рисолаҳои дипломӣ навиштанд, таълими диалектологияи тоҷик дар факултетҳои филология ва забонҳои Шарқ ба системаи муайян даромад.

– Омӯзиши хусусиятҳои шеваҳои тоҷикӣ вазифаи масъулиятнок аст, – мегӯяд ӯ, – истифодаи калимаю ибора, тарзи талаффузи онҳо дар ҳар қадам шева хусусияти худро дорад. Мо бисёр вақт гумон мекунем, ки ин ё он калима танҳо дар адабиёти классикиамон мавҷуд аст, бас ва ҳоло дар истеъмол нест. Вақте ки ба омӯзиши шеваи ҷудогона машғул мешавем, мебинем: дар он ҳамон калима бо маънои қадимияш истифода мешавад. Дар ин бобат тадқиқоти зиёдеро анҷом додан лозим аст...

Муаллими пуртаҷриба ва олими нуктасанҷ Миср Эшнӣёзов тадқиқи ариалию регионалии лексикаи шеваҳои тоҷикиро ҷун кори илмӣ мавриди омӯзиш қарор дода, аввалин бозёфтҳои худро дар дарсҳои лексионӣ амалӣ барои толибилмон баён месозад. Аз рӯйи гуфтаҳои муаллим боз шоғирдон ба баҳсу мунозира машғул мешаванд ва устод аз он баҳсҳо рӯҳи тоза мегираду

бо қувваи дучанд ба тадқиқ мепардозад. Ин аст дарси муаллим, ин аст шеваи омӯзиши як нафар олими нуктасанҷ...